

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLAGELSE HERREDS SKOLEHISTORIE

1721—1830

AF

JOHS. C. JESSEN

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

SORØ

I KOMMISSION HOS SVEGÅRDS BOGHANDEL

1942

Johs. C. Jessen:

V. og Ø. Flakkebjerg Herreders Skolehistorie

ca. 1690 til vore Dage

(352 Sider + 32 Billedsider)

faas à Kr. 5,00 hos Forfatteren:

Emil Slomanns Vej 9, København F.

SLAGELSE HERREDS SKOLEHISTORIE

SLAGELSE HERREDS SKOLEHISTORIE

1721—1830

AF

JOHS. C. JESSEN

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

SORØ

I KOMMISSION HOS SVEGÅRDS BOGHANDEL

1942

FORORD

Til Guds Ære og Ungdommens desbedre Optugtelse i Gudsfrygt og fornødne Videnskaber indrettede *Frederik IV* ved Fundats af 7. Februar 1721 Skolerne paa Krongodserne og paabød, at Ungdommen skal oplæres i Luthers liden Katekismus, Læsning, Skrivning og Regning. Det var den lysere pietistiske Livsopfattelse, der ved Slotspræst *Peder Hersleb* gav sig til Kende.

Ved Kronprins Christians Hof herskede en mørkere, ja, den mørkeste pietistiske Bevægelse, støttet bl. a. af Hofpræsten *Erik Pontoppidan* og Storgodsejeren, Kammerherre *Carl Adolph Plessen*. Sidstnævnte viste, idet han ved ret betydelige økonomiske Ofre i Aarene fra 1724—31 paa sine Godser i Næstvedegnen stiftede ikke mindre end 14 Skoler, at Skolesagen laa ham dybt paa Hjerte.

I sine Skolefundatser fastslaar Plessen, at hans Hensigt med at indrette Skoler for „den Ungdom, med hvilken Gud mine Godser velsigner“, „sigter alene til at indplante Ungdommen den sande Gudsfrygt og sande Kristendom, hvortil Skrive- og Regnekunsten ikke egentlig hører, men derved kun Tiden spildes, saa skal Skrive- og Regnekunsten ikkun agtes som et tilføjat Værk, men findes nogle dertil capable ingenia, kan dem og derudi forhjælpes“. Med disse faa Linier nedskriver Plessen i Virkeligheden allerede den vordende Konges, *Christian VI's*, Skoleprogram og trækker Linierne op for paa nær $\frac{3}{4}$ Aarhundredes Skoleliv.

Erik Pontoppidan udarbejdede en Forklaring til Luthers Katekismus og en ny Salmebog, der befandtes at være nød-

vendige ved Ungdommens Oplæring, efter at den tvungne Konfirmation i 1736 var indført; thi med den for Øje maatte en fast Børneskole indrettes.

Formaalet med Christian VI's Skole-Forordning af 1739 var netop at oplære Børnene i de kristelige Grundsandheder, saa de paa værdig Maade kunde antages til Konfirmation. De skal lære Luthers liden Katekismus, først at forstaa, siden Ord for Ord udenad, derpaa Lærebog, lære at læse, og hvis Forældrene ønsker det og betaler Skoleholderen derfor, tillige lære at skrive og regne. Fattige Børn fik alting gratis, en smuk Bestemmelse, men i Tiderne, der kom, uden praktisk Betydning.

Fagene Skrivning og Regning opførtes altsaa ikke som forpligtende (obligatoriske) Fag for *Børnene*. Efterhaanden som Tiden gik, maatte man af naturlige Grunde ogsaa i disse Fag hist og her slaa af paa Fordringerne til Skoleholderne.

Usle Lønninger, brøstfældige lave og snævre Skolehytter gjorde ikke Skolefaget tillokkende. Var end Forholdene nogenlunde taalelige i Begyndelsen paa Steder, hvor Forordningens Bestemmelser fuldt ud gennemførtes, hvilket sjældent fandt Sted, saa afslørede de sidste Par Aartier eller tre af Hundredaaret den dybeste Forsømmelse i Omsorgen for Skolens og Skoleholderens Ve og Vel. Det tunge Aag, Herremandsvældet lagde paa Folkets Skuldre, Hoveriet og Rigsdalerens dalende Købekraft satte ikke alene en Stopper for Forbedringer, men aabnede vidt Spillerum for Forfald i Hjem og Skole, i Kirke- og Aandsliv.

En Provst i Midtsjælland melder 1761 for Herluf Lille Skole: „Vore Forfædre kunde bedre bygge Kirker end vi vedligeholde et Skolehus paa 2 à 3 Fag“. Samme Skoles Inventarium bestod i 1784 af 1 Bord og 3 Bænke. Intet andet! Skolestuen i Vejen var paa 1½ Fag, hvoraf en aaben Skorsten indtog ½ Fag. „Udi bemeldte Skolestue kan ikke bekvemmelig (!) rummes flere end 20—24“ af Distriktets 66 skolepligtige Børn. Skolestuen i Solbjerg ved Slagelse laa 1793 hen til Husly for Byens Faar og Svin,

mens Skoleholderen gik paa Tiggerfærd, da Proprietæren tilbageholdt hans Pengeløn og Bymændene deres Ydelser. — For den ringe Løns Skyld „nødes man til at tage nogle usle Stympere til Skolen, som er gebrækkelige, har slet Indsigt i deres Kristendom, ikke kan katekisere, skriver og regner maadelig“, skrives fra Koldingegnen i 1790.

En broget Skare af al mulig Skrabsammen meldte sig til Skoletjenesten: Haandværkere af enhver Art, der besværedes i deres Haandtering af for mange Tommelfingre, af Invaliditet eller af tiltagende Alderdom, navnlig en Mængde Skomagere og Skræddere, der svært godt formaaede at høre Børnene, mens de brugte Sylene eller Naalene, og saaledes gøre Undervisningen til deres Bierhverv. „Skrædderen føder Skoleholderen“, kvad en vittig Skrædderskoleholder. Kuske og Gaardskarle opfylder Skolen, nævnes fra Fredericiaegnen.

Men ellers kan man roligt sige, at enhver af Datidens Livsstillinger var repræsenteret paa Katedret. Uduelige Husmænd og Bønder, utro Forvaltere og udsatte Forpagtere, affældige Skrivere og lade Ridefogder, aftakkede Underofficerer og anløbne Officerer, overflødige Skovfogder og udskøjende Skovridere, fallerede Købmænd, gamle Herskabstjenere, trætte Landinspektører, forløbne Studenter, mørklagte Teologer. Ja, fra den lille hjemlige Idyl Byen Roust paa Vardeegnen fortæller Biskop Brorson 1756, at Bymændene til deres Vinterskole havde taget en Mand fra Betlerstaven.

De fleste evnede selv at læse til Husbehov, Fjerpennen førtes med Møje, Regning maatte man oftest se bort fra. De kirkelige Myndigheder førte Kontrol med, at den rene Lære efter Pontoppidans Forklaring doceredes. Konfirmationen virkede som en solid Regulator. Den kom ikke som en Indbydelse, men som en Ordre. Smuttede man uden om den, mistede man Retten til at delagtiggøres i det borgerlige og kirkelige Samfunds Goder. Med strenge Lovbestemmelser holdt Christian VI Befolkningens Trang til Udskjelser i Ave.

Den graanende Degneinstitution sad inde med lange Tidens Erfaring paa Undervisningsomraadet. Degnenes Læremaade havde vundet Hævd, deres pædagogiske Egnethed og tekniske Duelighed var gammelkendte: Udenadslæsning, terpende Katekisationer. Skoleholderne saa naturligt op til disse højerestaaende Kolleger — om et saa formasteligt Ord maatte bruges — i Skoleholdet og efterabede dem. De higede selv mod Degnekaldet og lagde sig forstaaeligt nok stærkere i Selen for at tækkes de kirkelige Myndigheder paa god Degnevis. Under sparsomme Læseøvelser og langtrukne Katekisationer røgtede Skoleholderen sin Gerning. Skrivning stod sjældent og kun undtagelsesvis for et enkelt eller enkelte Børn paa Skolens Dagsorden, Regning praktisk talt aldrig.

Alt var tilrettelagt med Konfirmationen for Øje. Men da Befolkningen opdagede, at den kunde opnaas ad Udenadslæsningens Vej, gled Bøglæsningen for mange ud som et ikke ganske nødvendigt Skolefag. Det var en nok saa betænkelig Sag at afvise den til Konfirmationen, der kunde redegøre for de kristelige Grundsandheder med en saadan Appel som den, hvormed en rap velrettet Ramse udskødes. For de svagt begavede og for den tjenende Klasse, der hindredes ved Læsning af Arbejde, blev det en besværlig Vej. Gang paa Gang afvistes de fra Konfirmationen; mange gamle Dreng, der havde aftjent deres Værnepligt, saas i Konfirmandernes Kreds.

Pietismen slog aldrig igennem ude i Folkets brede Lag, ejheller i Præstestanden. Biskop *Hans Adolph Brorson* fortæller, at kødeligsindede sneg sig ind i Læreembedet under udvortes Ærbarheds Kappe og søgte egen Mægtighed i Stedet for at virke for Menighedens Salighed. Han trøster sig imidlertid med, at „selv om Nidkærlighed blandt Lærere eller Skønsomhed blandt Tilhørere ikke svarer til vor Besøgelsestid og de gyldne Naades Dage, som vi lever i, saa har vi Gud ske Lov mange Steder baade munter Zions Vægttere og saadanne Ordets Hørere, som lader det udtrykkelig til Syne i deres Levesæt“.

Nogen Støtte til at levendegøre Kristendomsundervisningen og at fremme Undervisningen i det Hele indhentedede Skolen dog ikke hos den tilsynsførende og vejledende Gejstlighed, der tværtimod hagede sig fast ved den tilvante Undervisningsmaade. De fandt det desuden i Almindelighed overflødig og nytteløst at bejle til Almuens sløvede Hjertelag eller stille Krav til dens taagede Forstand. Her undervurderede man Befolkningens naturlige Evner og sunde Sans. Det forstod Biskop *Balle*, da han 1787 paa sin venlige Maade havde talt til Forældrene om at holde deres Børn til Skole. De lovede det ved „at trykke mine Hænder ret hjertelig, da Øjet ikke sjældent løb over af Graad. Bonden er ikke ufølsom, men han vil omgaas med Faderhuld og i en sagtmodig Alvorlighed“. Men naar den rare Bispes Karet drejede om Hjørnet, stod man tilbage i den graa Hverdag som før.

Henimod Slutningen af Aarhundredet var Befolkningen mæt og træt baade af Skolelæsning og Degnelæsning, baade af Præk og Katekisation. Forskellige Forhold greb ind. Hoveriet tyngede stærkere og stærkere, Fattigdommen tiltog i uhyggelig Grad, endog hos Bonden. Børnene maatte ase godt med ved Landbruget, fattige Børn tjene deres usle Brød som Hyrdedrenge, af hvilke hver Gaard brugte et Par. Hjemløse Børn flakkede Landet rundt for at tiltigge sig sparsomme Smuler til Livets Ophold. Udsiftningen og Udflytningerne fra de hidtil samlede Landsbyklynger forårsagede, at Skolevejen blev længere og ved Vintertid navnlig tungere paa de plørede Veje og Stier. Skoleforsømmelserne tiltog derfor meget stærkt. Det vil være ubilligt at skjule, at Skylden for Forsømmelserne desuden i væsentlig Grad maa lægges paa den nytteløse Undervisning, der hos forstandige Mennesker indbød til Skuldertræk, og paa den Haardhændethed, hvormed Skoleholderne indterpede de uundgaelige Ramser. Mange Forældre lod hellere deres Børn søge Læsning hos en eller anden gammel Matrone, der tog lempeligere paa Tingene. „Der gør de en synderlig hurtig Fremgang, da de læser,

inden de har lært Bogstaverne og staver, mens den ordentlige Skoleholder — at jeg skal bruge Bondens Ord — sinker Børn saa meget ved den underlige Stavning“, siger en munter Præst i Kirkehelsing (1803).

Biskop Balle opmuntrede paa sin Vis til Skolegang ved Uddeling af Bøger som Flidspræmie, og mange Præster søgte efter deres Pligt at dæmme op for Forsømmelserne ved Tillysninger, Formaninger og Advarsler, men Herskabet og Øvrigheden lukkede Ørerne, naar man krævede de ved Forordningerne paabudne Tvangsmidler iværksatte.

Uærbødighed, ja Uhøflighed mod endog de højeste Gejstlige ytrede sig af og til, takket være Eksemplet og Tonen fra Godserne. Biskop *Brorson* fik det at føle i 1760, da Herskabet paa Visitatsdagen havde sagt Bønderne i det vestjydske Sogn Næsborg til Hove. *Balle* mødte det samme nu og da, f. Eks. i Vester Egede, hvor Forpagteren paa Gisselfeldt havde sagt Sognet til Hove, og i Øster Egede, hvor Herskabet paa Jomfruens Egede optraadte paa samme Maade (1800). Ja, det hændte, at Bispemidten maatte paakalde verdslig Øvrigheds Bistand for at faa Ungdom og Børn til at møde op. Man drev højt Spil paa Datidens Herregaarde!

Men ogsaa indenfor Kirkens egne Mure høstede Bispemidten bitre Erfaringer, f. Eks. i Tersløse, Merløse Herred, 1802. Efter endt Visitats med paafølgende højtidelige Bispemiddag „blev fremsat et Spillebord med Skænk paa til fornøden Vederkvægelse for en Provst, tre Præster og 2 Forvaltere. Jeg drak sagteligen ikkun og gik i mit Kammer for ej at bivaane den fremmede Højtidelighed“, siger Balle stille, kendelig nedslaaet.

Det er i mørke Træk, Skoleforholdene i det 18. Aarhundrede ovenfor er skildrede. Men Visitatsen i Tybjerg Herred i Midtsjælland, der skolemæssigt saa nogenlunde stod Maal med andre Egne, taler sit bekræftende Sprog. Af Herredets 14 Landsbyskoler fandtes i 1800 kun 3 Skoler, hvor Skrivning og Regning var begyndt, endda kun for „faa Børn“. I 1806 udeblev i samme Herred 241 Børn,

antagelig Halvparten, fra Visitatsen, og af de mødte, alt-
saa de fremmeligste, skrev ialt 33 Børn i 8 Skoler, mens
8 Børn i 2 af Skolerne regnede. Læsning var meget ulige.
Det kan for det 18. Aarhundrede somme Tider være van-
skeligt af Bispernes Udtalelser, som ellers ofte kan være
skarpt sat op, at tyde Standpunktet i Boglæsning.

Efter Datidens Sprogbrug betød Læsning baade selve
Undervisningen („læse med Børn“, Degnelæsning), Inden-
adslæsning og Udenadslæsning. Og ved Masseoverhørin-
gerne i Kirkerne, hvor man lod et Bibelstykke oplæse i
Sammenhæng, idet man begyndte ved den øverst staaende
og fortsatte i Rækken til den nederste, kunde man ved
Ramse let gribe ind og gøre Lykke som god Oplæser. —
Imidlertid er „læse i Bog“ eller „læse indenudi“ jo særde-
les tydeligt.

Til foranstaaende Skildring af Aarhundredets Skoleliv
maa dog føjes et stort pædagogisk Røre, der kom til
Orde fra omkring Firserne. Kun faa Steder opnaaede Bevæ-
gelsen at faa Foden indenfor i Børneskolen, før Aarhun-
dredet udrandt, men den var baade varm og stærk, saa
langt den strakte, og saa længe den varede. Pædagogerne
dukkede op i Landene. Oplysningens Venner: Menneske-
vennerne, Bondevennerne og Rationalisterne satte ind for at
lette Bøndernes Aag, Smaafolkets Kaar aandeligt og materielt.

Bevægelsen bredte sig til Regeringen, der i 1789 ned-
satte en Skolekommission — „Den store Skolekommission“ —
for at forberede en Lovgivning om en forbedret Skole-
undervisning. Allerede 2 Aar efter oprettedes Blaagaard
Seminarium. En Læreruddannelse maatte være første Skridt.
Ellers forløb der 25 Aar, før den paatænkte Lovgivning
saa Lyset.

Blandt Menneskevennerne fandtes enkelte formaaende
Godsejere. I første Række maa nævnes Greverne *J. L. Reventlow*
til Brahe Trolleborg, *C. D. Reventlow* til Chri-
stianssæde og *H. E. Schimmelmann* til Lindenberg. De
to første stiftede Seminarier paa deres Godser, henholds-
vis i Brahe Trolleborg (1794) og i Vesterborg (1804), den

sidste holdt en Skolekonsulent, der rejste rundt i Fleskum og Hellum Herreder for at vejlede Skoleholderne, og han nedsatte en „bestandig Skolekommission“ til Skolernes Bestyrelse, i hvilken Herredernes Provster og Præster samt Skolekonsulenten havde Sæde. Iøvrigt lod de opføre grundmurede, rummelige Skoler, bekostede Undervisningsmidler, lettede fattige Børns Skolegang og støttede paa flere andre Maader Skolevæsenet.

Ogsaa en Del formaaende Gejstlige og hist og her nogle Præster deltog i Bevægelsen. Biskop *Gerhard Tetens* i Viborg støttede ivrigt Schimmelmanss Værk. Biskop Balle var ikke vrangvillig stemt overfor Skolereformer, men han tilbageviste de herskende Paastande om Almuens barbariske Vankundighed og dens forstandsløse Oplysning. Lærebogen maatte læres udenad, saa man ved et Greb i Pelikanposen uden Møje kunde fremkalde Lærdomme, naar Omstændigheder i Livet indtraf, der gjorde det paakrævet eller ønskeligt. Med Overhøringerne tilsigtede man Frugt og Nytte ved sokratiske Samtaler mellem Lærer og Elever. „Ak, det er ikke ved larmende Bebrejdelser eller bitre Klager eller støjende Raab om Forbedringer, men ved skaanende Mindelser og kærlig Opmuntring og mild Tilfredshed med den Flid, som allerede er brugt, at Mennesker, gode Mennesker, skulde bevæges og opflammes til at fordoble deres Iver og Nidkærhed“ (1785). Balles Lærebog og den nye Salmebog vilde efter hans Syn bidrage til at modernisere Religionsundervisningen, og han lyste ved Visitatserne efter Bibelhistorie og Salme, som nok kunde sætte Kulør paa Faget, men det druknede atter her i Udenadslæsning. Ogsaa Skrivning og Regning efterlyste han paa sin afdæmpede Maade, og det var ikke uden Anerkendelse, han visiterede Sæby Skole ved Tissø 1801, hvor endog Naturvidenskabens undtagelsesvis havde klemt et Par Tæer indenfor.

Oplysningsvennernes Iver aftog kendetligt allerede ved Aarhundredskiftet. Man led Skuffelser ved Befolkningens kølige Stilling til Reformerne, nærede vel opsaa økonomiske Betænkeligheder og disponerede nu og da uheldigt.

En Episode paa Blaagaard fortæller om dette. Eleverne klagede over, at Lærer *Munthe* ikke gav den befalede Undervisning i Naturlære. Det var i Maj. Kommissionen gav Udsættelse med Naturlæren til Mikkelsdag „for at lade Hr. Munthe den fornødne Tid til at forberede sig paa samme (!) dog saaledes, at han i de Timer, som i Lektionstabellen er bestemte til Naturlære, giver Seminaristerne en Læsetime i en eller anden nyttig Bog“ (1798).

Bestemmelsen i Skolereglementet af 1806 for de østlige Landsdele om Degnekaldenes Nedlæggelse ved Ledighed praktiseredes fremtidigt overalt i Landet. Man søgte ogsaa at afløse de gamle Skoleholdere med nye, uddannede „Skolelærere“. Der var Brug for mange, og Kancelliet udsendte derfor i 1810 et Reskript med Anmodning til interesserede Præster om at antage sig Skolelærernes Dannelse (Præstegaardsseminarier). Iøvrigt lirkede man sig ogsaa paa flere andre Omraader frem efter Reglementet og den i det væsentlige ligelydende Skoleanordning af 1814. Begunstiget af Befolkningens sædvanemæssige Ligegyldighed i Skolesager annekteredes Skolekommissionerne af Sognepræsterne. Lærernes Uddannelse formede sig snart som et teologisk Studium en miniature. Den dogmatiske Undervisningsform satte sig ved Tidernes Ugunst atter til Rette, om muligt fastere paa Katederstolene. Trods alt stod der Glans om Degnenavnet, og Skolelærerne *følte* sig i Kirkens Tjeneste.

Krigen 1807—14, det store Pengekrak 1813 og Dyrtiden i det nærmest paafølgende Tiaar lagde Hemninger i Vejen for Skolereformernes Gennemførelse, og da de nye Skoleplaner endelig kunde udsendes til Sognene i 1824, prægedes de af den nyeste pædagogiske Opfindelse: Den indbyrdes Undervisning, der ganske vist fremmede den mekaniske Færdighed i de grundlæggende Fag, men til Gengæld atter satte Plapperiet paa Højsædet. Det hele virkede dødt og aandløst. Det var som Skolen aldrig skulde ryste Aandløsheden af sig. Den myndige Amtsprovst *Hans Peter Mønster* sørgede omhyggeligt for, at Sorø Amt ved Metoden ikke

kom paa Fuksesædet. Men ved hans Ophøjelse paa Aarhus Bispestol i 1829 synes den hist og her at være paa Retur, f. Eks. paa Holsteinborgegnen.

Paa Tærskelen til Trediverne lægger man Mærke til de gudelige Forsamlinger, en folkelig-kristelig Bevægelse, og en vaagnende Standsfølelse blandt Lærerne, der gav sig Udslag i Lærermøder, ved hvilke man interesseret drøftede Tidens Skoleproblemer. Baade Konventiklerne og Lærerkonventerne, saaledes som de afholdtes paa Foranledning af Grev *Frederik Adolph Holstein* i Sydvestsjælland, greb ind i det daglige Skoleliv paa forfriskende og frugtbringende Maade. Men saavel de gejstlige som de verdslige Myndigheder traadte ret skarpt op mod disse Foreteelser.

Til alle, der har støttet mig ved Skolehistoriens Tilblivelse og Udsendelse, bringer jeg herved en Tak: Til *Arkivarer* og *Bibliotekarer* for venlig Hjælpsomhed, til *Arbejds- og Socialministeriet*, *Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse*, *Det Reiersenske Fond* og *Historisk Samfund for Sorø Amt* for økonomisk Dækning, samt til *Undervisningsministeriets Udvalg* for Indstilling til ministeriel Støtte, hvilken Tak jeg tillader mig at adressere til Direktøren for Nationalmuseet, Hr. Dr. phil. *Poul Nørlund*.

En særlig Tak bringer jeg Chefen for Stednavneudvalgets Kontor, Hr. Magister *Gunnar Knudsen*, R. af D., for præcis og resolut Virke for Bogens Udsendelse samt for elskværdig Hjælp ved Korrekturlæsning af mit Manuskript.

Frederiksberg, i Juni 1942.

Johs. C. Jessen.

SLAGELSE HERRED

Ved Reskript af $25/2$ 1735 paalagdes det Stiftsøvrighederne at indberette om værende Skoler samt om Skolebehovet iøvrigt for Indretning af et almindeligt Skolevæsen paa Landet. Indberetningen blev jo givet paa Grundlag af indhentede Oplysninger ude fra Landet, hvor man ellers ikke skænkede Sagen nogen Interesse. Regeringen nedsatte imidlertid en Kommission — „Den lille Skolekommission“ — der krævede nye Oplysninger og indbød til Foretagsomhed.

Efter Henstilling fra Skolekommissionen og i Forening med Herredsprovsterne lod Amtmændene da afholde Herredsmøder, til hvilke man indbød alle Lodsejerne, Kirkepatronerne, Sognepræsterne og enkelte af de „vittigste“ Sognemænd. Her drøftede man navnlig Skolehusenes Placering og Skoledistrikternes Afgrænsning med Henblik paa, at enhver Lodsejer maatte skaffe Adgang til Skole for „sine Bønder og Tjenere“. Skolehusets Opførelse spillede ogsaa en Rolle under Drøftelserne, da det vilde tilkomme Skoledistriktets største Lodsejer at forestaa den og føre Skolekassen. For Slagelse Herreds Vedkommende fandt et saadant Møde Sted i Hemmeshøj Kirkes Sakristi den $13/3$ 1737.

Mange Lodsejere havde haabet, at Begejstringen fra oven for Skolesagen skulde drive over. Men da Forordningen af $23/1$ 1739 forelaa, forstod man, det var Alvor. Man protesterede og fremførte uovervindelige økonomiske og andre Hindringer. Forordningen var dog en Kendsgerning, selv om Regeringen ikke forblev uberørt af den fremsatte Kritik og det stærke Røre, idet den ved Plakat

af ²⁹/₄ 1740 betydeligt modererede dens Bestemmelser vedrørende Skolehusene, Lønninger m. m. — senere ogsaa Kaldsrettighederne til Skolerne — saaledes at de største Lodsejere paa mange Maader kunde skalte og valte med Skolerne efter Forgodtbefindende.

Ved et Møde paa Antvorskov Slot den 13. Marts 1739 forhandlede om en Indstilling ang. Skolevæsenets Ordning for Antvorskov—Korsør Amter, der bestod af Flakkebjerg Herrederne og Slagelse Herred. Til dette Møde var de vittigste Mænd næppe indkaldt, og de mindre Lodsejere overflødige. For Slagelse Herred enedes man om, at Skolebehovet med Undtagelse af Boeslunde og Taarnborg Sogne kunde betragtes som dækket med Herredets 9 kgl. Skoler. For de resterende 2 Sogne indstillede man til Oprettelse 2 „Nye Degneskoler“ og „3 Nye Skoler“. Denne Indstilling vedtoges endeligt i et nyt Møde paa Slottet Nytaarsaftensdag 1740. Den undertegnedes af Amtmand *Chr. Berregaard* til Borreby og Provst *Johan Barscher*, Slagelse, og afgik derefter til Stiftsøvrigheden. Her godkendtes den under ⁶/₅ 1741 af Stiftsbefalingsmand *Nicolas v. Gersdorff* og Biskop *Peder Hersleb*.

Af Antvorskov Ryttergodses „kgl. Skoler“, „Kongens Skoler“ eller „Frederik IVs Skoler“ — Navnet Rytterskoler nævnes ikke i Samtidens Skrivelser og er iøvrigt misvisende — laa altsaa 9 i Slagelse Herred, 9 i Flakkebjerg Herrederne og 2 i Stillinge Sogn under Løve Herred. Da dette Sogn c. 1807 indlemmedes i Slagelse Herred, fortælles dets Skolehistorie ogsaa her.

Det bør sluttelig bemærkes, at Skolevæsenets Tilstand paa Krongodset Antvorskov i det Hele ragede op over Jævnmaalet.

I. BOESLUNDE SOGN

Sognepræsten indberettede 1738: Saalænge kan mindes ej været i dette Sogn noget ordentlig (= fast, funderet) Skolehus eller Skoleholder enten af Kongen eller Patronerne indrettet, men Sognefolket har haft nu En, nu en Anden, enten afdanket Rytter eller andre, hvilket er min daglige Sorrig, at i saa vidtløftigt Sogn en ordentlig Skole skal mangle. (Hd.)

Man planlagde 1735 Anlæg af 2 Skoler for Boeslunde Sogn, henholdsvis i Boeslunde og i Egerup, men Forhandlingerne resulterede sluttelig i Oprettelsen af 1) *Boeslunde Skole* for Boeslunde: 9 Gaarde+19 Huse, Neble: 12+8, Torpe: $4\frac{1}{2}+3$, 2) *Sønderup Skole* for Sønderup: 11+6, Øster Bøgebjerg: 3+2, Tranderup: 9+5, Egerup: $3\frac{1}{2}+1$, Lindeskov: 4+4, og 3) *Gryderup Skole* for denne By: 12+5, Atterup: 4+1, Vester Bøgebjerg: 7+10, og Eskildstrup: 1+1. — Degnen tilpligtedes Skoleholdet i Boeslunde for en Skoleløn af 6 Rd., Græs og Foder til en Ko+2 Faar samt 25 Læs Tørv til Skolestuens Opvarmning. Skoleholderne i Sønderup og Gryderup tilstodes Løn efter Anordningen. (D. Sk.)

1. Boeslunde Skole.

Degnen *Jens Fæster*, Stud., Søn af Provst F., se Nordrup Skole, tilgiftede sig Kaldet ved Ægteskab med Forman-

dens Datter. Bispevisitats $10\frac{1}{7}$ 1739*): Præsten *Jacob Heerfordt*. Efter privat Samtale og Eftersyn, som sædvanligt, blev af Præsten prædiket over Deut. (V Mose Bog) 33, 8-21. Prædikenen var god, men Ungdommen, baade smaa og store, befandtes ikkun slette og ganske lidet øvede i at forstaa Meningen af det, som læses. Men paa Konfirmandis har Præsten anvendt sin Flid, og de syntes ret vel underviste. Kirken var meget smuk og vel holdt vedlige. — Den $16\frac{1}{1}$ 1742 begyndte Degnen sin Skolegerning i en 4 Fags teglhængt Skole, som tilhæftedes Degneboligen. Sønnen *Didrik*, Matematiker, Lærer ved engelsk Stiftelse i Trondhjem og Navigations-Eksaminator i Stiftet, oprettede 1802 et Legat, stort 3011 Rd. 13 Sk. à $4\frac{0}{10}$ aarlig, til Fordel for Lærerenker i Boeslunde Sogn, eventuelt til Sognets Fattige.

Student *Hans Jonason*, 1747—79, holdt „Adjunkt“ til Skolegerningen. Der nævnes Skrædderne *Hans Hansen Høystrup* og dennes Svigersøn *Mads Fryd* (1769—75), hvilken sidste blev Skoleholder i Egeslevmagle og sluttelig Skolelærer og Kirkesanger i Kirke-Helsing. 1749: Sognepræsten Hr. Herman Dominicus Beckmand prædikede meget godt over Luc. 10, 42. Her var blandt Ungdom en Blanding af ret gode og meget slette. Især var de fra Gryderup By de sletteste. Ellers overhovedet Pigerne bedre end

*) Der foreligger Udtalelser fra Bispevisitatserne i 1739, 1749, (1785), 1789, 1801 og 1824. Biskopperne *Peder Hersleb*, 1737—57, og *Ludvig Harboe*, 1757—83, overhørte Ungdommen og Børnene i Kirkerne, som Regel i Hovedkirkerne, og udtalte sig pastoratsvis. Harboe visiterede for Hersleb i 1749. — Biskopperne *Nic. Edinger Balle*, 1783—1807, og *Fr. Münter*, 1808—30, paahørte Katekisationen med den voksne Ungdom i Kirkerne, men Undervisningen af Børnene i Skolerne. Balle søgte ved milde overbærende Udtalelser at bøde paa Skolens slette Tilstand og at lempe Skoleundervisningen frem under de foreliggende, givne Forhold. Münter krævede mere og kunde støtte sit Krav paa Skolereglement af 1806 og Skoleforordningen af 1814. Han plejede at give 4 Karakterer i Rækkefølge: Læsning, Skrivning, Religion, Hovedregning. — Fra 1785 gengives her i Reglen kun Skolevisitatserne, hist og her helt eller delvis ogsaa den voksne Ungdoms Overhøring.

Drengene. Sjæleregisteret*) ordentlig, alle Bøger rigtige. Stud. *Iver Nielsen Hersted*, fhv. Skoleholder i Karrebækstorp, † 1794, anmodede 1783 den nye Ejer af Torpegaard, Hr. *Fogh*, som Skolepatron om at reparere Skolebygningen. Han havde i Løbet af de 2 sidste Aar flere Gange henvendt sig til den forrige Ejer, Hr. *Rindtler*, om det samme. „Tag og Lægge (Lægter?) var meget slet og følgelig Tømmeret til Fordærvelse, da Loftet af Regn og Sne havde givet sig op etc. Jeg lod selv Væggen ganske udvendig og indvendig oversvømme med Blaaler med lidt Kalk, til den Ende at jeg dog kunde holde Regn og Blæst ude for mig og Børn i Vinter, og blev heller ikke til videre, da den nu er meget slet igen“. *Fogh* hævdede overfor Amtmanden, at det fra gammel Tid hørte til Degnens Pligt at holde Skole for alle Børn i Sognet, og da Skolen befandtes indbygget i Degneboligen, tydede det paa, at det altid var sket i hans Stue, og at han selv havde Vedligeholdelsespligten, saa Skolens faste Indretning maatte betvivles. *Fogh* fandt jo ikke Medhold hos Amtmanden i denne tænksomme Udredning, der faldt for Skoleplanens Ordlyd. — 1779 havde *Rindtler* indsat en Jernkakkellovn, da Lerovnen faldt sammen. 1789 tog man Tagstenene af Skolen og tækkede med Langhalm i Stedet. — Undervisningen af de 30 à 45 Børn, der mødte, lededes for det meste af Herstedes Datter. Han havde jo ogsaa Bylæsningen med den voksne Ungdom at varetage. Overfor en Mands Klagemaal, at han forsømte den, kunde han godtgøre, at han havde ringet til Læsning om Onsdagen, „men ingen kom, og det blev anset med Latter, og 6 Bønder havde spurgt ham, om han mente, at Ungdommen ikke havde andet at bestille end at gaa til Læsning“. — Det paahvilede Degnene at holde „Bylæsning“ eller „Aftenlæsning“ med den voksne Ungdom een Gang ugentlig i hver af Pastoratets Byer. Dette fandt Sted i en Bondegaards Stue, og der katekiseredes over Luthers Katekismus og Pontoppidans (senere Balles) Lærebog. — Hersted var ellers vellidt, indlevet

*) *Sjæleregisteret*: Navne paa alle ugifte over 6 Aar.

med Befolkningen, i dens Sæd og Skik, nu ca. 55 Aar, en sat Mand. Hidtil havde han i bedste Forstaaelse og skøn Forening med den gamle, ligegyldige Provst *Peter Kraft* nydt Fredens velsignede Frugter — en „alt hæderlig Opmuntring til at ville udrette noget“, givet ved Bispevisitatsen 1785, brød dog ind i Idyllen. Men ved Hr. *Henrik Beckmanns* Tiltrædelse af Præstekaldet (1787, † 1830) begyndte hans Lidelseshistorie.

Beckmann kom, 26 Aar gl., til Sognet fuld af ungdommelig Reformiver og optaget af egen Storhed. Med sit kværunderende Anlæg, vægelsindede Natur og svingende Sindsstemninger holdt han hele sin Embedstid Liv i Kludene paa denne gammeldags Egn. Han vakte straks Røre i Andedammen, da Godsejer Morten Qvistgaard lod holde Ligtale over en Dame fra Espe, men ikke oplæse Testament*). Beckmann langede i sin Tale ud efter disse Testamenter. Men „om Eftermiddagen forestillede Qvistgaard denne Sag med Alvorlighed, at han saa ingenlunde vilde have, fordi han lod ingen Testament her skrive, da Degnen ikke skulde lide Tab derved, men ellers lide Tab, naar sligt skete hos Bønder og menige Mænd“. Ved Trolovelse plejede Hersted at møde for at synge et Vers før og efter Trolovelsen. Det honoreredes med 1 à 2 Mk. Men Beckmann sagde til dem, der bestilte Trolovelsen, at de ikke behøvede at gaa til Degnen, de kunde blot give Præsten „sin Daler“, saa skulde han nok trolove dem i sin Stue, det vedkom ikke Degnen. — Efter gammel Skik gik Konfirmanderne til Degnen 1—2 Gange ugentlig. Præsten afsagde dem før Paaske, og saa ofrede de pænt til begge Kirkens Tjenere. Men Beckmann afsagde dem i Ugen efter Paaske, saa skulde de give ham „sin Gavn“ i Huset, og Degnen fik ikke Paaskeofferet.

Man forstaar, at Degnen maatte gaa svanger med en indestængt Harne, og der meldte sig snart Lejlighed, da den brød ud. I Marts 1790 døde den rige Gaardmand *Albert Jørgensen*. Der bestiltes Testament hos Hersted,

*) Levnedsskildring over den Afdøde, affattet af Degnen.

som skrev og afleverede det til Beckmann med Anmodning om at oplæse det fra Prædikestolen den følgende Søndag.

„Testament, 21. Marts 1790.

Mine Dage er forgangne som en Røg. Jeg fortørres og bortvisner som en Urt, saaledes beskriver David Menneskets Livs Korthed og Dødens Vished i Salme 102, 4-5. Han ligner Menneskets Liv ved en Røg. Som en Røg løser sig og svinder i Luften, saa deles alle vore Legems Kræfter hver Dag og forsvinder. — Han ligner det ved et Blomster eller Urt, der fortørres, bortvisner og mister sin Lugt. — En Urt oprinder ofte om Morgenen, men om Aftenen er den vissen og tør. Vi Mennesker er jo som Blomster, der hastigt visner, falmer og mister baade Farve og Lugt. Ak ja, hvor forsvinder ikke vort Liv, hvor forgaar ikke en Dag efter den anden, hvor fortæres ikke vor Tid og tager af hvert Øjeblik som et Lys. Ja, hvor aldeles intet er dog alle Mennesker. Efterdi da Menneskets Liv er saa kort, og Døden saa vis, hvad er da mer fornødent for et Menneske end altid at være beredt til at dø, allerhelst da Døden ofte kommer hastig og uformodentlig, da vi indbilder os, at vi endnu har lang Tid at leve udi. Den rige Bonde tænkte paa mange Aar og sagde: Du har Forraad til mange Aar, da det dog var hans sidste Leveaar. Luk. 12. — Har En en Fjende, der omgaas med hemmelige Anlæg mod ham, da bier han ikke, til Fjenden gør Begyndelsen, men han kommer ham tilforn, vogter sig for ham, ruster sig, at han altid kan møde ham. — Vi har en Fjende i Døden, hvor fornødent da ikke at være længe sikker? Vor Frelser taler derfor meget kraftig, naar han siger: Dette skal I vide, at dersom Husbonden vidste, hvad for en Time Tyven skulde komme, da vaagnede han og lod ikke bryde ind i sit Hus. Derfor vorder og I beredte; thi Menneskenes Søn |; saa ogsaa Døden :| kommer paa den Time, som I ikke kender. Lukas 12, 39-40. — Just derfor har Gud ogsaa skjult den sidste Dødstime for os, at vi skulde frygte os og altid holde os beredte. — Vores sa-

lige Afdøde, vi i Dag har gelejdet til sin Grav og Hvilested, den forhen i Livet ærlige og velagte Gaardmand i Øster Bøgebjerg, nu hos Gud Sl. Mand *Albert Jørgensen*. Hans i lang Tid skrøbelige Legeme og sygelige Udseende forvisser os om, at han i alt sit muntre Væsen og Udtale dog stedse har anset sit Liv for en Røg og Damp, der hastig vilde bortsvinde, for en Urt, der hastig vilde bortvisne, at han har anset sig her i Verden ikke længe blivende Sted at have og derfor har nok stedse tænkt paa det tilkommende, og vil vi ogsaa haabe, at han har rustet sig mod sin Fjende Døden, at han altid kunde gaa ham i Møde med Glæde, at han i sit Hjerte med Frimodighed har sagt med Apostelen Paulo: Vi ved, at dersom vor Tabernakels jordiske Hus bliver nedbrudt, da har vi en Bygning af Gud, et Hus, som er gjort uden Hænder, evigt i Himmelen. Og om dette sukker vi, forlængedes at blive overklædte med vor Bolig, som er af Himmelen, 2. Kor. 5, 1-2. Gud har nu ogsaa hørt hans Hjertes Anliggende, hans Suk og Bøn, og ført ham fra al Fortræd og Uro til sin himmelske Bolig til evig Ro og Hvile. — Belangendes da ellers at melde om denne vores salig Afdøde, Sal. Albert Jørgensen, hans Livs Indgang til Verden, hans Livs Fremdragelse i Verden og den derpaa følgende salige Udgang af Verden, da er han barnefødt her i Sognet, i Øster Bøgebjerg By, paa det Sted, hvorfra han i Dag blev udbaaret, i Aaret 1734. Hans Fader var den ærlige Dannemand Jørgen Albertsen, fh. Gaardmand i Ø. Bøgebjerg. Hans Moder var den kristelige Dannekone Maren Olsdatter, som begge i Herren er hensovede. Da nu Gud havde vel-signet disse kristelige Forældre med denne Søn, har de gudelig betænkt, at han, som var givet dem af Gud, igen maatte gives Gud, hvorfor de straks efter Fødselen, nemlig 3. Søndag efter Hellig Tre Kongers Dag 1734, lod ham ved den hellige Daab indpode i den aandelige Vinstok Christo, paa det han kunde blive en Medarving til det evige, himmelske Rige, til hvilket nu Gud har kaldet ham. Derefter har de som kristelige Forældre baaret al mulig Omsorg for at

faa ham opdragen i Guds sande Frygt, hvorved de straks, da han noget kunde fatte og nemme, har gjort Begyndelse og siden stedse ej alene tilholdt ham flittig at søge Skolen og Kirken, men endogsaa stedse ved kærlige Formaninger at forestille ham, at Guds Frygt er nyttig til alle Ting og har Forjættelse paa dette Liv, som nu er, og det tilkommende. Se, disse kærlige Formaninger erindrede han sig stedse, ej alene i sin Barndom, men ogsaa i sin tilvoksende Alder og derfor i Lydighed forblev hos sine Forældre og med største Beredvillighed og Troskab udrettede deres Gerning og Befaling. Og da det imidlertid behagede Gud i Aaret 1760 at bortkalde ved en salig Død hans Moder af denne Verden, og hans Fader, som da var gammel og skrøbelig, ikke kunde se sig i Stand til at bistaa Gaardens Drift, uden at hans Søn, som nu var 26 Aar gammel, skulde udelukkes for at blive Gaardens Fæster efter ham, saa paaskønnede han Sønnens udviste Lydighed og Flid og Stræbsomhed og overlod straks Gaarden til ham at fæste. Og da han nu var bleven Fæster af Gaarden, kunde han ikke undvære en Medhjælp i Huset, besluttede derfor straks med Faders og Venners Raad at gifte sig. Da Gud henvendte hans Hjerte at begære til Hustru Gaardmand Niels Petersens Datter i Erdrup, den ærlige og gudsfrygtige Pige Inger Nielsdatter, hvilken Begæring og blev bevilget, og indlod han sig da i kærlig ægte Forening med benævnte gudfrygtige Pige, hans nu efterladte, bedrøvede Enke, i Aaret 1761, og har de nu levet tilsammen i et kærligt og Gud velbehageligt Ægteskab i 28½ Aar. I dette deres Ægteskab har Gud velsignet dem med 10 Børn, hvoraf tvende var Tvillinger, nemlig 4 Sønner og 6 Døtre. De 3de Sønner og de 2de Døtre er før Faderen indgaaede i Evigheden. De tvende efterlevende, ældste Døtre har han haft den Glæde og Fornøjelse af at bortgifte til 2de brave og agtbare Mænd og ved dem at se sine Børnebørn. De tvende efterlevende, yngste Døtre og Sønnen med er hos Moderen og begræder og sørger over en god og stræbsom Faders Tab. — Saa at denne salige Mand har frem-

draget sin Vandring kristelig, sine Forældre beviste han tilbørlig Lydighed og Stræbsomhed. I sit Hus, ved Gaarden og i Marken viste han sig en god og retskaffen Bonde at være. Sin Hustru elskede han oprigtig, og sine Børn bar han al faderlig Omhu for. Sin Søster og Slægtninge omgikkedes han broderlig og kærlig og med Enhver omgængelig. Og kan i Sandhed lægges ham dette til Ros, at han viste sig som en retskaffen Mand imod sine Tjenende og Underhavende og ej alene at sørge for, at de rigelig og godt fik deres Underholdning for deres Sved og Arbejde, men fornemmelig |; hvori ganske faa er sindet og veltænkende :| at tilholde dem baade hjemme, i Skolen og i Kirken at lære at kende Gud, deres Skaber og Opholder, og den han udsendte Jesum Christum. Saa at hans Navn kan være hos os i god Hukommelse. — Hvad hans salige Udgang af Verden angaar, da har han i $\frac{5}{4}$ Aars Tid baaret paa et svagt og skrøbeligt Legeme, hvilket hans sygelige Udseende noksom udviste, dog alligevel har han stedse kunnet se sit Hus og Gaard tilgode, om ikke med strengt Arbejde, saa dog med god Tilsyn, Raad og Forstand indtil Løverdagen den 27. Februar, da han af en stærk Brystsyge blev angreben og maatte søge Sengen, og laa da han med god Fornuft og Forstand en 14 Dages Tid, da det siden syntes ligesom til Bedring med Helbreden indtil sidstleden Søndag, da han atter heftig blev angreben og fornåm, at Dødens Bud var der at affordre Sjælen af Legemet, og søgte derfor og straks at delagtiggøres i sin Frelasers allerhelligste Legeme og Blod, det han og i Søndags Aften den 14. Marts lod sig meddele til et Pant og Forsikring om sine Synders naadige Forladelse, det evige Liv og Salighed. Laa saa stille hen i Bøn og Guds Paakaldelse indtil sidstleden Tirsdag Formiddag den 16. Marts Kl. 11, da han overleverede Sjælen i sin Skabers Haand, efterat den havde beboet Legemet i 56 Aar og 9 Uger, som var den salige Mand Albert Jørgensens ganske Levetid.

Gratiarum Actio:

Den salig Mands efterladte Hustru, Svigersønner, Døtre og Søster lader enhver paa det kærligste betakke, som har ledsaget denne nu salige Mand til sin Grav og Hvilested. De lover og tilsiger enhver igen sin skyldigste Tjeneste, dog helst i glædeligen Tilfælde“.

Disse var Ordene. Efter Skik og Brug skulde Præsten læse Testamentet op med de sædvanlige indledende Ord: „Det, som over vores Afdøde er overleveret at oplæse, er saaledes“. Men Beckmann tog Papiret og sagde straks uden at se paa det: „Det læser jeg for Gud ikke!“ Han tilkaldte kort efter Mølleren og tilbød selv at forfatte et Testament til Oplæsning, men Mølleren afslog „snildelig“. Degnen plejede at gøre det godt. Saa læste Beckmann alligevel Testamentet op om Søndagen, dog med Udeldelse af Indledningen, og hist og her forandrede han lidt. Hersted hoverede. Nu skulde der gøres op! Det gjorde han i et Brev til Beckmann. „De har begyndt mange Forandringer, haft mange Indfald. Fra først af mærkede jeg, at i hvad jeg sagde og raadede, det skulde absolut gøres tværtimod, skønt det siden i eet og alt er blevet, som jeg forud havde sagt... Jeg gik her i Deres Flytning i Dræk (Skarn) og Morads og imodtog Deres Boskab, Deres agtbare Jomfru flyede De mig paa Halsen en 14 Dages Tid. Hun vilde leve godt og blev i Kulen i mine Sultehuller, og jeg maatte besørge alting baade med Rengørelser af Kællinger, med Murmester og Glarmester, uden en Aften da hun var med, da blev hun gal nok. Alt det ansaa jeg virkelig som en Skyldighed i Tillid til den Forstaaelse, som burde være mellem Præst og Degn... Jeg fik ikke saa meget som Tak derfor, men et stolt Svar alle Tid og Mod-sætning i alle Ting, saa jeg mangen Gang fik saadan en Rystelse, saa min Kone og Børn blev bange for mig, naar jeg kom hjem... Jeg har lært, at man skal se at forskaffe sig Gunst hos Fruen eller Madamen, naar det er galt hos Herren... Jeg maatte intet tjene, mit Embede skulde ringe-

agtes, jeg kunde ikke katekisere. Kommer De i Skolen, saa er det ikke, som en Præst kommer til sin Medtjener og Ven, men er en ganske anden Mand, taler ikke til mig, og taler jeg noget, saa er det, som en ganske uvedkommende taler". Sluttelig henstillede Hersted, at de lod alt gammelt Nag fare.

Men Beckmann sendte Brevet og Testamentet til Bispen og forklarede, at Degnen, da han forlangte Testamentet oplæst, „opfyldte en Tordenrøst i min Stue med de groveste Eder og Forbandelser, at han nok skulde lære mig at oplæse det, han havde skrevet... Med haarde Slag i Bordet og de liderligste Eder i Munden træder han mig lidt nærmere, hvorfor jeg for at undgaa de mulige Følger af en ubehagelig overilende Grovhed oplod Døren til afvisende Bortgang". Hersted fortsatte fuld stønnende med ny Skænden, erklærede, at „jeg stod som et Spektakel og var til Latter og Foragt for Menigheden“, og saa naaede man hen til Gangdøren. „Med yderste Mishag mærker jeg straks, at hans brølende Adfærd havde tildraget sig Gaardens Tjenestefolks Opmærksomhed, hvorefter jeg tillige atter maatte bedrøves ved det martrende Syn af en voldsom Kramperystelse hos min svage Kone, som i mindre Grad vedvarer, saa ofte hun ved Synet af hans Person bringes i Erindring om Forholdet“.

Bispen sendte Sagen til Hersted med Anmodning om en Udtalelse, og saa skildrede Hersted sine Genvordigheder ved Præstens Chikanerier, men han indrømmede, at han ved den omskrevne Lejlighed havde været „meget forbitret, og det mere end nødvendigt var“. Dermed bortfaldt Sagen.

1789: Her var sket kendelig Forbedring hos den voksne Ungdom fra forrige Gang. De fleste kunde dog nu give Svar til Fornøjelse og adskillige blandt dem til megen Ros. Især havde det andet Køn taget den nye Lærers (Præstens) Formaninger til Hjerte. Men Levningerne er endnu tilovers fra den gamle Vankundighed, der ikke saa hastig bliver at udrødde. Hr. Beckmann prædikede vel og tydelig til Opbyggelse. Degn Hersted synger vel og

katekiserer meget godt. I Skolen havde Børnene vist megen Forsømmelighed. Den største Del var derfor endnu langt tilbage i deres Kristendoms Kundskab. Alligevel kunde dog de, som flittig besøgte Skolen, læse godt i en Bog og havde nogenledes lært at bruge deres Forstand. Med den bibelske Historie skal nu ske Begyndelse. Hersted kan godt undervise Børn, naar han dertil vil bruge Flid.

Student *Gerhard Frederik Koenig*, exam. jur., prøvede lidt af hvert: Kontorist, Gaardejer i Gentofte, Degn i Boeslunde (1794—1809) og i Skælskør, Lærer i København, Assistent i Rigsbanken og sluttelig Lærer ved Trinitatis Skole. — Beckmann nød Venskabet og den gode artige Omgang med den nye Degn, som „udvider med Flid og Smag sine smukke Kundskaber, skriver en net Haand og regner med Færdighed... Det er ikke let at finde en Mand i disse sibiriske Egne som han, med hvem man kan føre en videnskabelig Samtale“, skrev Beckmann til Bispem 14/2 1800. Derfor bød hans Agtelse for Degnens udmærkede Indsigter og Forhold at anbefale Koenig til Bispens venlige Aarvaagenhed. Ægteparret Koenig, begge 36 Aar gamle, havde foreløbigt 7 Børn og trykkedes af Nærings-sorger. „Bønderne er mer fattige end formuende, hvilket for en Del maa undskylde deres Brødleverance, der sammenlignet af Rug, Byg og Hejre Saaer (Avner) og raabagt aldrig burde spises af Mennesker, med mindre at Nøden, som i dette Tilfælde, tvinger“.

Nytaarsaftensdag 1802 meldte Beckmann til Bispem, at „det hele Skolevæsen i Boeslunde Sogn er i alle sine Dele et Misk-Mask og bliver ventelig ikke andet, saalænge Autoritet ene skal afsige Dommen. Forordn. af 23/1 1739 bestemmer, at en Bøsse for Skolekassen skal ombæres ved Gæstebud; den approberede Skoleplan synes mig ikke at ytre i saa Henseende den ringeste Bestemmelse. Hvo skal besøge Bøssens Ombæren ved Gæstebud og bekoste samme? Naar det har truffet sig, at Præst eller Degn har været Gæst, er Bøssen bekostet af mig, ombaaren vekselvis af os selv. Ellers er det sjældent sket, da man her i Sognet ken-

delig har ytret sin Misfornøjelse over samme, saasom det ellers ikke har været brugt i Herredet eller Nabosognene. For nu ikke at udsætte en agtet Lærer for slige Ubehageligheder, er Bøssen bona fide (paa Tro og Love) betroet en anden ved de Bryllupper, hvor der har været Forsamling. Af mere end een Aarsag byder Erfaring mig at fraraade, ja, oprigtig at frabede, at Kirkens eller Skolens Lærere maa blive befalede at deltage i Bondens Samkvemme“.

1808: Her savnedes en Del Børn. Men de tilstedeværende svarede vel med god Indsigt og sammenhængende Kundskab efter Lærebog og Katekismus. De læste godt i Bog, lagde Vind paa Skrivning, kunde regne af Hovedet og havde lært mange af de nyeste Salmer. Koenig underviser med Forstand og katekiserer meget vel. Han er duelig til noget mere end at være Degn og Skoleholder.

Amtmand *Steemann*, der nærde varm Interesse for Bøndernes Opkomst og Skolevæsenets Frenme, og Provst *Plum*, Slagelse, lod ubønhørligt Skolemulkterne inddrive i 1803, bl. a. hos selve Beckmann, hvis Tjenestedreng brugtes til Markarbejde — „kører Plov“ tilføjede Beckmann paa Forsømmelseslisten — og af 27 Dage havde forsømt de 15. Beckmann rasede og hævdede, at „Jesu Ord Luc. 14., 5 er ved analogie Lov gældende, og Christian VIs Ord (i Forordningen): i Pløjetiden maa de Børn blive af Skolen, som behøver at køre Plov, er vel lovgældende Bevis for mig“. — Da Sognefogeden kom og krævede Mulkten „ejede jeg ej tolv Skilling og maatte desaarsag give en Tobakspibe i Pant. Da han anmeldte Ordre, at Panterne uopholdelig skulde sælges ved offentlig Auktion i Skælskør, indfriede jeg samme“.

Den 31. Marts 1803 afgav Beckmann en Erklæring til Bispem om, at han havde paalagt adskillige Børn at udeblive af Skolen, naar Vejr og Føre var daarligt. Som Kristen og dansk Præst kunde han ikke forsvare, at mindre-aarige Børn udsattes for Livsfare. Han vilde ikke lægge sig ud med Folk, men blive tilovers og trykket ved alle

Lejligheder, hvis dette Mulktsystem praktiseredes, der paa-drog Lærerne og især Præsten Befolkningens Forbitrelse. „Indvikle ikke os Landsbypræster og Skolelærere i de Ubehageligheder, som vor Stilling ikke taaler, og som vi — vor Embedsed uskadt — lige saa godt kan undvære som Mængden. Kristi milde og kærlige Aand styre og præge vor Daad! Med al den Alvor og Nidkærhed, han udviste, lempede han sig efter sin Tids Medmenneskers Lejlighed“. — Med „Landsbypræster“ hippede han til Provst Plum, der var ham en Torn i Kødets.

Men nu gik Beckmann over Gevind. Ved Gudstjenesten den paafølgende Søndag oplæste han for Menigheden en Bekendtgørelse, som formodentlig indeholdt hans Syn vedrørende Skoleforsømmelser, jvf. fornævnte Erklæring til Bispem. I hvert Fald sattes han ved det kgl. Kancellis Resolution af $\frac{3}{5}$ 1803 under Tiltale „paa lovlig Maade saavel for hans Efterladenhed med at iagttage sine Pligter i Henseende til Skolevæsenet som især for hans fra Prædike-stolen d. 3. April d. A. oplæste Bekendtgørelse“. Biskoppen nedsatte nu en Provsteret til at dømme i Sagen. Efter Provst Plums Anmodning beskikkedes en Sættedommer i hans Sted, da han ikke ansaa sig for upartisk i Sagen paa Grund af krænkende, skriftlige Udfald mod ham fra Beckmann. — Provsteretten, der nedsattes 27. Juni og derefter bestod af Sognepræsterne *Bastholm* og *Hertz*, henholdsvis Slagelse og Korsør, samt de residerende Kapellaner *Kierulff*, Slagelse, og *Mogens Mehl*, Korsør, behandlede Sagen paa Antvorskov Birk og afsagde Dom den 9. Januar 1804 saalydende:

Altsaa kendes for Ret:

Sognepræsten i Boeslunde Hr. Henrik Beckmann bør for hans modvillige Tilsidesættelse af sine Pligter i Henseende til Boeslunde Sogns Skolevæsen samt for hans embedsstridige Bekendtgørelse i Boeslunde Kirke den 3. April 1803, hvorved han søgte at opvække Misfornøjelse med Øvrighedens lovlige Foranstaltninger, bøde til Sjællands Stifts

gejstlige Enkekasse 200 Rd., saa bør han ogsaa betale til Ak-
tor, Hr. Pastor Kierulff i Slagelse, i Salarium og Rejseomkost-
ninger 30 Rd. Stiftsprovsten Hr. Dr. theol. Plum samt enhver,
som ved Hr. Beckmanns Udeladelser i denne Sag finder sig
fornærmet, forbeholder imod Hr. Beckmann deres Ret, som
de bedst ved, vil og kan. Det idømte efterkommes inden
15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Lo-
vens Tvang. (Sg.) *Hertz. Bastholm. Mehl.*

„Aldrig var den Sag rejst, naar Plum havde været en
ærlig Ven og god Provst, og aldrig havde de sindskræn-
kende og fredsforstyrrende Ophævelser fundet Sted ved
Herredets Skolevæsen, naar Plum havde gjort fælles Sag
med Præst og ikke associeret sig med Amtmand, der ved
alle Lejligheder gaar frem med yderste Strengthed“. Det
var Beckmann paa det rene med, at „den erfarne milde
Landsbypræst næppe vilde have fordret“ Skolegangen saa
strengt overholdt, og da der nu ved Plums Udnævnelse til
Stiftsprovst skulde indstemmes ny Provst for Slagelse Her-
red, vilde han ikke stemme paa en Købstadpræst, men
bede Bispen selv udpege en Landsbypræst. Denne Ud-
talelse synes at pege mod Boeslunde Præstegaard.

Omtrent paa samme Tid brød et længe ulmende Uven-
skab mellem Præsten og Degnen ud i lys Lue. „Den men-
neskelige Skrøbelighed, som klæber ved min Aand, gør mig
det aldeles umuligt at foretage denne vigtige Handling
(Deltagelse ved Nadverbordet) under Sognedegnens Nær-
værelse og Syngen“, skriver Beckmann til Bispen i Julen
1803. „Hvor meget jeg end stedse har søgt at vinde ham
ved venskabelig Bestræbelse for hans og Familiens Vel-
færds Fremme, har hans Forhold mod mig over $\frac{1}{2}$ Aar
været af den Beskaffenhed, at jeg er blevet bragt i den
ubehagelige Nødvendighed at sky hans Person for ej at
erindres om den Embeds og Sinds Forstyrrelse, han har
foranlediget“. Nu bad han derfor Bispen om „Tilladelse
til at kommunikere uden Koenigs Nærværelse enten privat
hjemme med min Kone, der i sin Sygdom og Svaghed

stedse har været betjent hjemme, eller med Menigheden i vort eget Tempel under Gryderup- eller Sønderup-Skoleholders Opvartning og Sang eller i anden Menighed“.

Beckmanns ubeherskede og uligelige Optræden indbød ikke til Respekt. Provst *Lemvig* maatte saaledes irettesætte Lærer Mads Hansen, Sønderup, for Respektstridighed. Og om Koenig erklærede Provsten, at hans Hidsighed forledte ham til Opsætsighed (Insubordination). Skønt Provsten agtede ham for hans Indsigter, maatte nogle Ankepunkter fremsættes mod ham. Ogsaa Beckmann ankede over Koenig, bl. a. og navnlig over, at Koenig havde nægtet at befordre et Embedsbrev. Det var nemlig Degnenes Embedspligt at bringe saadanne Breve til Præsten i næste Pastorat efter foreskreven cirkulær Omgang. Beckmanns Utaalmodighed tillod ham ikke at afvente Sagens Udfald i Ro. „Koenigs Forhold er vist nok ikke dadelfri“, skrev Amtsprovst *Mønster* til Bispen, „men ligesaa vist er det ogsaa, at Beckmann maa have megen Lyst til Klage, naar han gentagne Gange og til forskellige Steder insinuerer (indgiver) en Klage, der engang fast endnu ikke er paakendt, og over hvis Paakendelse han altsaa ingen Føje kan have til at besvære sig. Overalt er det sørgeligt, at der mellem Præst og Degn skal herske en saa afskyelig Tone som den, der fremlyser af de gensidige Skriverier af disse Mænd mod hinanden“.

Koenigs Uvilje mod at befordre „Provstetasken“ havde sin Aarsag i den Omstændighed, at han nærede begrundet Mistanke om, at Beckmann lagde Privatbreve i Tasken. Tiden trak ud. Sagen havde nu staaet paa i $\frac{1}{2}$ Aar, Beckmann maatte have Luft og efterlyste „biskoppelig Myndighed til at standse smitsom Eksempel og forargerligt Forhold. Hvor længe skal jeg, efterat Paatale lovlig er sket, være Degnens Dreng med at befordre Provstebreve.... Naar de Underordnede mærker, at der gives saadant Pusterum, udretter man sandelig ikkun lidet, og man bliver stedse en Bold for deres Lidenskaber“. Endnu hengik et Par Maaneder. Saa faldt Dommen. Bispen dømte

Koenig til at give Præsten en Undskyldning, og Amtskoledirektionen idømte ham 5 Rd. i Bøde til Boeslundes Skolekasse. Bøden betalte Koenig straks, og han tøvede heller ikke med at aflægge Undskyldningen. Han mødte med 2 Mænd hos Præsten og fortalte, at han skulde bede Beckmann om Forladelse, og saa udbad han sig en Regning paa, hvad han havde at betale for Brevenes Forsendelse. „Jeg svarede, at jeg fandt denne Fremfærd aldeles upassende, hvorefter de ilede alle 3 bort“. Det var næppe Bispens Hensigt med at bilægge Sagen i Stilhed, at det skulde ske ved en saadan haanende Fremgangsmaade, mente Beckmann.

Trods det stærke Uvenskab mellem de 2 Kirkens Tjenere blev Beckmann betænkelig, da han hørte, at Koenig havde byttet Embede med Kordegn og Skoleholder Kløhn i Skælskør, „en slem grov Mand, der kun slet kan skrive og regne“. Og han krænkedes dybt over at skulle slippe Koenig og faa en Mand som Kløhn. — Koenig fraflyttede Boeslunde uden at anmelde det eller aflevere Embedssagerne til Præsten. Paa dennes Klage til Direktionen over Forsømmelsen svarede Amtsprovsten med at diktere Degnen en Bøde.

I 1810 anmeldte Amtsprovst *Mønster* sin kommende Skolevisitats i Sognet og bad om Befordring. Men Beckmann svarede, at det ikke var ham belejligt at befordre Amtsprovsten den bestemte Dag, og at han ikke mente sig forbunden til at overvære Visitatsen og ikke blev hjemme. Nu var det Beckmanns Tur til at bede om godt Vejr for det næbbede Svar. Beckmanns Indstilling i dette Spørgsmaal faldt nok ellers sammen med Embedsbrødrenes, ja, med selve Provst Lemvighs, for Provsterne saa skævt til denne Overprovste-Institution, der oprettedes et Par Aar før. Og de „erfarne milde Sognepræster“ misbilligede vel Beckmanns stærke Kampform, men næppe saa meget hans Stilling til Skoleforsømmelser og Provstetasken. Enhver bar i saa Henseende paa sine Smaaoplevelser om Degne, der „rejste Byrster“, — om mangan en „lumpen Casus“.

Lejlighedsvis undgaar man ikke at lægge Mærke til Beckmanns nidkære Bestræbelser i sit mere jordiske Kald. Og en Tildragelse i 1818 bringer hans Forhold til forlængst afdøde Degn Hersted i Erindring. Han havde i Boeslunde Kirke viet et ungt Par. Skønt Bruden var hjemmehørende i Flakkebjerg, modtog han det faldende Offer og nægtede at aflevere det paa rette Sted. Sagen gik til Myndighederne, og Bispem tilkendegav ham „uophødelig at afgive Offeret til Præsten i Høve og Læreren i Flakkebjerg“.

Lige til den bitre Ende stod der Gny om den sprælske, ikke kedelige Præst. Den 22. August 1829 viedes hans Datter i Henhold til kgl. Bevilling til Byens Lærer, Ole Rasmussen. Efter Sigende bortførte Brudgommen hende fra Boeslunde Præstegaard til Egeslevmagle Kirke, hvor den ærværdige, 88-aarige Amtsprovst *Beyer* foretog Vielsen. Forloverne var Etatsraad *de Neergaard*, Gerdrup, og Møller *Friis*, Boeslunde.

Jens Poulsen Kløhn, opr. Korporal, saa Skoleholder i Tjæreby, døde 1813. *Mickaël Falck Baade*, c. phil., † 1826, en ægte Nordmand, „er svag, hører slet og har ikke forstaaet at sætte sig i Respekt hos Børnene“ (1824). *Ole Rasmussen*, Lx., Vesterborg*), var en tro og dygtig Mand. — Fra 18¹⁸/₉ 1813 udstykkedes Degnekaldet til Skoledistrikternes Lærere eller „Kirkesangere“. Beckmann fik 3 Degne for een og erfarede, at man ogsaa kan faa for meget af det gode. Da de ikke samstemmede ved Kirkesangen, maatte han „herved anmode Kirkesangerne om at møde i det ringeste 1¹/₂ Time før Gudstjenestens Begyndelse udi selve Kirken (for at øve sig) til bedre fælles Harmoni“ (29²⁹/₄ 1829).

2. Sønderup Skole.

Ved Fundats af 3³/₈ 1741, konfirmeret 20²⁰/₁₁ s. A., stiftedes Sønderup Skole. Skolehuset — og et lignende i Egeslevmagle — bestod af 8 Fag, teglhængt, og bekostedes

*) Lx. = Lærereksamen, Stud. = Studentereksamen, ustud. = ustuderet.

med Inventarium (1 Bibel, 2 ABC Tavler, 1 stort Bord, 4 Bænke) af *Oluf Bruun* til Gerdrup, som tilpligtede Godset Vedligeholdelsen til evig Tid. Skoleholderløn efter Forordningen. Det tilføjedes, at Godset skulde lade opkræve og billigvis reparere Lønnen paa Godsets egne Bønder og Tjenere, en almindelig Bestemmelse ved Skolernes Opretelse. Boeslunde Kirkes Lyspenge, 3 Rd. 2 Mk., henlagdes til Skolekassen. Bruun indrømmede Fru *Korff*, Tranderupgaard, efterfølgende Tillæg til Fundatsen: „Efterdi Olaf Bruun... for sit eget Gods i Boeslunde Sogn paa egen Bekostning opbygger et Skolehus i Sønderup, som da mine Bønder i Tranderup By ligger bemeldte Skole saa nær, at deres Ungdom sammesteds bekvemmelig kan søge bemeldte Skole, det mellem mig, *Helleborg Kirstine Bernekov* Salig Otto Korffs, og bemeldte Bruun er aftalt, at mine Bønders Ungdom af Tranderup By af samme Skoleholder skal undervises i Guds og deres Saligheds Kundskab. Saa paa det, at han ej omsonst og sukkende skal gøre sit Arbejde, og jeg i lige Maade kan lade se en Erkendtlighed for den Føjelighed mod mig herved bevises, deklarerer jeg herved for mig og mine Arvinger og efterkommende Tranderup Bys rette Ejere aarligen til hver Michelsdag mod Regres (Skadesløsholdelse) til mine Bønder og Husmænd at betale til denne Skole 6 Rd., hvoraf Skoleholderen som en Douceur for sin Umage skal nyde det halve, og den anden Halvdel anvendes til Inventarie-Konservation og Bøgers Anskaffelse for fattige forladte Fader- og Moderløse Børn“.

Skoleholdere: 1) *Hillerfeldt* fra $\frac{30}{100}$ 1741, da Skolen begyndte. 2) *Henrik Friis*, fh. Smidstrup Skole, 1741—† 57, Enken „nød af de Fattiges Penge“. 3) *Henrik Hobroe*, c. theol. 1742, kaldedes 1761 til Arløse Skole og blev senere Præst i Fodby. 4) *Ole Fryd*, † 1763, og 5) *Peter Hansen Fryd*, fh. Vemmeløse Skole, † 1769, stammede fra en Gaard i Hyllested. 6) *Hans Hansen Højstrup*, fh. Venslev Skole, Skrædder, † 1776. 7) *Søren Vilhelm Friis*, † 1777. 8) *Simon Pedersen*, 1781, og 9) hans Søn *Chr.*

Franck Pedersen, fh. Venslev Skole. 10) *Hans Hansen*. 11) *Johan Frederik Hillerfeldt*, c. theol., 1787—91, da han arvede en stor Sum Penge og forlod Skolen. 1789: Der var Klager over Forsømmelse. Forældrene havde dog for en Del selv undervist deres Børn hjemme, og disse kunde læse vel i Bog. En Del havde ogsaa lært det meste af Børnelærdommen, men uden synderlig Forstand. Hillerfeldt er en gammel, vranten og tunghørende Attestatus, som bilder sig ind at være Mester i Prædiken og Katekisation, men væver ynkeligen. 12) *Niels Jørgensen Svansholm*, †1795. 13) *Mads Hansen*, ustud. ligesom Nr. 2 og 4—10 samt 12. — 1802: Børnene svarede fermt efter Lærebog og Katekismus, viste god Forstand, læste vel i Bog, lagde Flid paa Skrivning, kunde regne af Hovedet og havde lært adskillige af de nyeste Salmer. Hansen underviser med Forstand og katekiserer meget godt.

Mads Hansen var høj af Vækst, temmelig før af Bygning, hans højre Ben var vanskabt og dobbelt saa stort som det venstre. Da han aftjente sin Værnepligt ved sjæll. Rytterregiment, faldt Hesten med ham og knuste Benet. Han kom saa i Lære hos Skrædder og Skoleholder *Rossing* i Sønderbjerre, hvor han tillærte sig baade Skræddersyning og Skolehold. Efter udstaet Læretid nedsatte han sig som Skrædder paa sin Fødegaard i Hyllested. Nogle Aar senere fæstede Degneen i Ørslev ham som sin Medhjælper. Her tjente han da sit daglige Brød ved Skræddersyning, Skolehold og en Krigspension af 12 Rd., indtil han ansattes ved Bisserup Skole. 9 Aar efter kaldedes han til Sønderup. Mads Hansen gik vanlig klædt i en blå Vadmels Frakke med sorte Hornknapper og Taskelommer, sorte Vadmels korte Benklæder, en sort Manchesters Vest med forgyldte Blomster, en Hørlærreds Skjorte, hvid Vadmels Nattrøje, hvide Uldstrømper og Støvler (Politiprotokollen).

Det er rimeligt, at Henrik Beckmann ad Aare maatte støde sammen med den tunge og jordbundne Mads Hansen. I Førstningen gik det udmærket. I 1797 ønskede Beckmann

sin lille Søn i Skole hos Mads Hansen, indtil Drengen blev gammel nok til at komme paa Kostskole. Hansen vægrede sig, da Forordningen forbød at optage Børn fra fremmede Skoledistrikter. Beckmann turde ikke sige, om dette blot var et Udsagn, eller om det virkelig grundede sig paa Forordningen. „Men om ogsaa var, kunde det ikke komme mig til Gode, saasom det alene skal gælde for Landalmuen. Jeg, som Præst, bidrager ej noget til Skoleholderens Løn og kan altsaa heller ej paatvinge nogen Skolelærer mine Børns Undervisning. Jeg finder hos Dem og i Deres Skole de fleste Egenskaber og Omstændigheder forenede, som i mine Tanker udfordres til gavnlige Skolegang. Jeg handler efter min Overbevisning ved at anmode Dem, min kære Hr. Hansen, at bibringe min Søn de første Lærdomme... „Skönt Beckmann afvejer „Degnens Indsigter og gode Omgang“ med Mads Hansens „fortrolige Venskab“, skimter man af dette Brev et køligt Forhold mellem Præstefamilien og Degnefamilien i Boeslunde By. — Efterhaanden døde Venskabet med Mads Hansen ogsaa ud.

Den $\frac{5}{1}$ 1812 skrev Mads Hansen til Biskoppen:... „Da S. T. Hr. Beckmann overlydt af Prædikestolen tiltalede en talrig Forsamling af Menighedens Folk Nytaarsdag paa følgende Maade:

1) at der var Forældre og Husbonder i Hans Sogn som forbød, at deres Børn maatte ikke vise nogen Lydig-
hed mod Præst og Skolelærere, 2) at nogle i hans Menig-
hed havde bagtalt Ham og sagt at Han ikke havde for-
valtet de fattiges Del, som han burde, men han vilde sige
efter Ordsproget Tyv tænker hver Mand stjæl. 3) Han
vidste 3 Mænd i een By, der havde givet deres Skolehol-
der Sul, men Han vilde ikke nævne Mændene ikke heller
Skoleholderen, thi de kendte nok selv Hensigten. Og sagde
han Folkene blev værre og værre, for de plejede at give
Ham noget til Højtiden, men nu nægtede de ham aldeles
Sulet. 4) Gav han ogsaa den Beskyldning, at der var de
i hans Menighed, der havde gaaet til Herrens Bord med

Skraatobak i Munden, og med den stødt Bægeret fra sig 5) Ret som han vilde begynde Gudstjenesten truede han mig i Degnens og Gryderup Skolelærerens, Kirkebørnernes og flere af Menighedens Menneskers Overværelse og sagde, at jeg skulde endtlediges fra mit Embede inden dette Aars Udgang. — Af denne Aarsag er jeg nødsaget til at andrag dette for Deres Højærværdighed underdanigst bedende, at naar Hr. Beckmann begønder at udføre sin Trusel De da af Deres Højre Godhed vil lade mig vederfares min Ret. Maaske er det mig Hr. Beckmann vil paadigte nogle af disse forargerlige Beskyldninger, hvorom han holdt disse Taler af Prædikestolen, siden jeg ved mig ikke skyldig i nogen Forbrydelse, der skulle kunde henkaste mig fra Embede, og fattigt Levebrød, med Kone og smaa Børn...”

Denne Sag døde hen. Men paa samme Tid maatte Hansen bøde 50 Rd. til Fattiggassen, vistnok for en kedelig Handelsaffære med nogle Kreaturer, som han drev paa sin egen snu Maade. Der laa jo nu Jord til Skolen og desuden ejede han Hyllestedgaarden i Fødebyen, hvor hans Kone nok førte Kommandoen.

Der var stor Opstandelse i den lille idylliske Skælskør By den $\frac{3}{10}$ 1818. Det forlød, at Mads Skoleholder fra Sønderup var indsat i Byens Arrest for Tyveri efter Anmeldelse fra Indsieder *Ole Jensen* og Forhør i Politiretten. Det oplystes der, at Mads Hansen havde fæstet Ole Jensen til Tjeneste paa Hyllestedgaarden for 4 Traver Havre og 4 Traver Byg i Tiden fra 1. Maj til Mikkelsdag. Da Tiden kom, fik Ole Sæden hjem og aftærskede den. Men Natten mellem den 22. og 23. Sept. kørte Mads Hansen fra Sønderup Skole til et Hus i Hyllested, han ejede, men som beboedes af Ole. Han slog en Mur ind i Loen, hvor Sæden laa, og stjal ca. 4 Td. Havre. Kl. 2 om Natten kom han tilbage til Sønderup Skole, bar skyndsomt Sækkene ind i Haven og kaldte paa en Tjenestekarl fra Hyllestedgaarden, der p. t. hjalp ham her ved Tærskning: „*Jesper*, kom og hjælp mig at spænde fra, thi jeg er saa drukken af Punch og Kaffe, at jeg ikke kan selv!“ Da Mads

kørte til Hyllested, havde han sagt til Jesper, at han skulde til Bal i Skælskør. Næste Dag skjulte Mads Havren, dels i Haven, dels i Pakhuset under noget Foder. Her fandt Politiet ved Ransagning de 2 Sække, de 2 andre havde han solgt til Købmand *Valentin*, Skælskør, for 5 Rd. 6 Sk. pr. Td. — Gmd. *Niels Rasmussen*, Tranderup, anmeldte nu ogsaa Mads Hansen for Tyveri af et Vognhjul. Han var kommet ridende til Gaarden og havde taget Hjulet. Man havde dog set det og satte efter ham. Ude ved Landevejen kastede Mads derfor Hjulet over paa Marken og sporede Hesten. Mads Hansen oplyste, at Gaardmanden skyldte ham 60 Rd., som han paa denne Maade efter Aftale vilde have Dækning for.

En Erklæring, man afæskede Beckmann, lød paa, at Mads Hansens Vandel som Skolelærer ikke var tilbørlig, og at han laa i Uvenskab med Bønderne i deres Laug. „Naah, Bechmann har nok glemt, at det og er sket med ham selv i Bøndernes Bryllupslaug“, tilsvarede Arrestanten, „men hvo, der skriver og digter for at gøre ondt værre, er vist ikke selv god“. Og saa tryllede han det pæne Brev fra 1797 frem fra dets Gemme. — Det bemærkedes, at han ikke havde „Trang til at stjæle“, og saa faldt Dommen, der appelleredes. Højesterets Dom af $15/3$ 1819: Afsagte Dom Antvorskov Birk $25/11$ 1818 er kendt for Ret: Mads Hansen bør at hensættes i Københavns Forbedringshus i 1 Aar. Saa bør han og betale i Erstatning til Ole Jensen af Hyllested 20 Rbd. Sedler og alle af Aktionens lovlig flydende Omkostninger.

Der blev ikke holdt Skole i Sønderup fra Hansens Arrestation til langt ud paa Efteraaret 1819, da *Jens Rasmussen*, Lx. Skaarup, kaldedes. Bispen mente, 1824, han burde have anvendt mere Flid. Han døde 1829, 33 Aar gl., og jordedes med Ceremoni. *Niels Eybye*, c. phil., pim-pede lidt af og til.

3. Gryderup Skole.

Undervisningen begyndte i Gryderup Skole den 6. November 1741 i et 8 Fags Bindingsværks Hus med Halmtag. —

I 1753 forenedes Gryderup og Hulby Skoler, se Taarnborg Sogn. For at aflaste Degnene i Boeslunde og i Taarnborg, der tillige „besværedes“ med Skolehold, havde man tilpligtet Skoleholderne i Gryderup og Hulby at foretage Bylæsningen med den voksne Ungdom i deres respektive Skoledistrikter. Skoleholderen i Gryderup paalagde man da denne Læsning skiftevis hveranden Søndag i hver af de 2 Byer. Til Brug ved Læsningen gav Godsejer *Johan Schwermann* 1 Bibel, Testamenter og Arndts sande Kri-stendom.

Skoleholdere: 1) *Holger Grønvald*, drog derfra ²⁵/₄ 42, da han bekom Condition andenstæds, 2) *Johs. (Andr.?) Dorscheus* til 1747, 3) *Hans Runge* kaldedes 1750 til Svebølle Skole, 4) *Henrik Schrøder* † 1757, 5) *Ivar Boeslund Sandrue* i 50 Aar til 1807 og sluttelig 6) *Johan Andreas Petersen. Schrøder* profiterede forholdsvis pænt ved Skolernes Sammenlægning, men hans Dødsbo vidner om fattige Omstændigheder: 1 gammel Overdyne, 1 linnet strik-ket Underdyne, 1 liden dito, 1 Vadmel's Hovedpude, 1 Lagen, 1 gl. Lænestol, 1 Slagbænk, 2 gamle Stole, 1 Spand, 1 Lysplade, 1 gammel Tranlampe, 1 Peberbøsse og 1 Fad. *Sandrue*, født i Faardrup Degnebolig og Søstersøn af Provst Ivar Boeslund, hvis rige Midler han med Søskende arvede, blev 15 Aar gammel taget ud af Slagelse latin-ske Skole, fordi han ikke evnede at følge med, og opta-get i Morbroderens Hjem for at præpareres til Degn. Det tog omtrent 3 Aar, og hans Stedfader, den Faardrup Degn *Mr. Læssøe* — denne havde ikke skuffet Bispen i Forhaabningen om, at han til sin Kaldelse vilde fatte Godhed for Formandens Enke og Boet — søgte nu yderligere at give Ivar et Skub henimod et godt Degnesæde ved at antage ham som sin Medhjælper. Men kort efter udnævntes han til Skoleholder i Gryderup af sin nære Slægtning *Chr. Toxverdt* til Torpegaard, hvis 6 Gaarde og nogle Huse ydede til Gryderup Skole. Om Kaldsretten til Skoleembeder hed det i Anordning af ²³/₁ 1739: Skoleholderne antages efter Præstens Forslag paa Vort Gods

af Amtmanden, paa Proprietærers Gods af Kirkens Ejer, saafremt han tillige er største Lodsejer i Distriktet, hvis ikke gaar det omkring mellem Kirkens Ejer og de største Lodsejere efter Tour, saa mange, som ejer i det mindste 4 fulde Gaarde eller 32 Tdr. Hartkorn, paa det de alle have Lejlighed til at kalde, siden de alle til Skolen maa contribuere (yde). Ejer nogen dobbelt mod enhver af de andre, kalder han tvende Gange efter hinanden...

Toxverdt krævede Kaldsret til Skolen for Torpegaard hver tredie Gang og mente, at det netop nu var hans Tur til at kalde. Dette fandt den godmodige Godsejer Schwermann tvivlsomt, men afgav dog Kaldsretten denne Gang for at „kvittere Dispute“. Bonderup og Espe solgtes 1758 til *Peder Christensen*, som mindre villigt udstedte den Slags Kvitteringer, idet han lod sig forstaa med, at der tilkom ham Kaldsret 2 à 3 Gange for Hulby og 2 Gange for Gryderup Skole. Det smagte ikke den trætkekære Toxverdt, som snart pønsede paa Lejlighed til at yppe Kiv. Lejligheden indtraf, da Christensen et Par Aar efter tilbageholdt Lyspengene*), som Skoleholderen hidtil havde nydt. Toxverdt indankede dette Spørgsmaal for Stiftsøvrigheden, og i den efterfølgende Tid stod der en drabelig Kamp mellem de 2 Proprietærer, som udartede sig til en langvarig, heftig Pennefejde.

Skrivelse paa Skrivelse veksledes mellem dem og Skolemyndighederne, og andre Stridigheder om Skolen gled ind i Sagen. Sluttelig indvarsledes Parterne til et Forligsmøde, men Christensen hævdede, at da Toxverdt havde bygget Boeslunde Skole og altsaa var største Lodsejer i Boeslunde

*) Penge til Kirkernes Alterlys henlagdes ved Skoleanordningens § 33 til Skolekasserne med Ungdommens bedre Undervisning for Øje. De indbetaltes til Stiftsøvrigheden („Den alm. Skolekasse“), som fordelte dem til Proprietærskolernes — ikke Kongens eller Købstædernes — Skolekasser. Paragraffen indeholdt ikke bestemte (konkrete) Anvisninger paa Pengenes Anvendelse, men naar de blev tilovers, gav nogle Godsejere (Proprietærer) dem til Skoleholderne, de fleste, blandt hvilke findes Ludvig Holberg, strøg Lysepengene i deres egen private Kasse!

Skoledistrikt, og hans Bønder og Husmænd skulde sende Børnene til Skole *der*, saa vedkom Gryderup Skole ham ikke en Fjer. Christensen nægtede derfor at give Møde, ja, han bad sig forskaaet for al Sammenkomst med Toxverdt, „som jeg ved alle Lejligheder skyer“.

Toxverdt krævede nu Skolerne adskilt igen, men det nægtede baade Amtmanden og Provsten at gaa med til, thi hvis Skoleholder Sandrue ikke var tilfreds med Lønnen, kunde han frasige sig Skolen, man fandt vel en lige saa duelig som han. Denne Hentydning til Sandrues Duelighed bragte yderligere Toxverdt i Harnisk, fordi Christensen havde søgt at tilbageholde Skolelønnen, da han paastod, at Skolen forsømtes. Præsterne i Boeslunde og Taarnborg havde kun uvillig afgivet den fornødne Lønattest. Der kunde nok være Grund til at spørge, mente Toxverdt, „som Kristus de Skriftkloge og Farisæerne om Kvinden, der var greben i Hor: Hvo er mine Anklagere?“ Hos Bymændene havde Sandrue Ord for at være den bedste og flittigste af de 5 Skoleholdere, de hidtil havde haft. „Det var at ønske, at enhver vilde holde sig det store Naturens Bud efterrettelig: Hvad I vil, at Menneskene skal gøre etc., samt Pauli Ord Rom. 2, 1. etc., saa gik det vel til med os alle. Men Gud bedre det, mange tænker lidet derpaa og derfor engang vil komme til at erkende og føle Sandheden i Kristi Ord: Den Svend, som *ved* sin Herres Villie etc.“ — Toxverdts Klage afvistes af Stiftsøvrigheden som ugrundet; som Distrikternes største Lodsejer og Skolens Kasserer var Christensen berettiget til at disponere over Lysepengene (D. Sk.)

1789: Der var at klage over Forsømmelse, men de flittige, som ikke var ganske faa, viste Færdighed i Boglæsning og havde fattet nogenledes Begreb om Børnelærdommen. Ogsaa vidste de lidet af den bibelske Historie. Sandrue er en duelig Mand og katekiserer ganske vel. 1802: Megen Forsømmelse har fundet Sted, men de tilstedeværende, som havde været flittige, gjorde Rede med sundt Begreb for Lærebog og Katekismus, nogle udmær-

kede sig. De læste og vel i Bog og vidste lidet af Bibelhistorien. Man havde lært Salmer af de nyeste, men i Skrivning og Regning er Fremgangen ikke stor. Sandrue er vel aldrende, men kan godt undervise og katekiserer med Forstand.

Johan Andreas Petersen, Lx. Jonstrup, med Udmærkelse, havde haft naturlige Kopper. Han ægtede en af Byens unge Døtre og var en meget agtet og nidkær Lærer, men døde allerede 1827, 41 Aar gl. 1824: Sognets fortrinligste Skole er Gryderup-Hulby, dernæst Sønderup. Petersen er særdeles brav, men med et svagt Bryst og Blodspytning, vil ej udholde det længe... *Frederik Sørensen*, Lx. Jonstrup, var ogsaa en dygtig Lærer.

Gryderup Skole opførtes eller indrettedes i et ældre Gadehus paa egen Bekostning af Hr. *Povl Schnabel* til Espe. Assessor *Oluf Bruun* bekostede som anført Sønderup Skole. Og Tilbygningen til Degneboligen i Boeslunde byggedes af dette Distrikts største Lodsejer, Hr. *Hans Henrik Ermandiger*, Ejeren af Torpegaard, og øvrige Lods ejere i Forhold til deres nydende Hartkorn, mens Bønderne til „Ildebrand“ skulde levere hver et Læs Tørv, og Husmændene betale 1 Mk. til Skolekassen pr. Aar. — Da Bønderne og Husmændene altsaa hverken ved Leverance af Halm eller lign. eller ved Spand- og Gangdage eller paa anden Maade deltog i Skolernes Opførelse, paahvilede der dem heller ingen Forpligtelse i Henseende til Skolernes fremtidige Vedligeholdelse. Bygningerne var ikke i offentligt, men i privat Eje. — Efterhaanden forsømtes alle 3 Skolebygninger i høj Grad, og 1824 indberettedes til Kancelliet, at de „private Skoler var i maadelig Tilstand“ (S. A.). 1830 skete Forbedringer. Gerdrup Gods og Kommunen vedligeholdte derefter hver Halvdelen af Sønderup Skole, og Godset mistede Kaldsretten.

II. KORSØR OG TAARNBORG SOGNE

A. Korsør Sogn.

I Købstæderne fandtes fra ældre Tid saavel danske som latinske Skoler. Ved Forordning af $24/9$ 1708 tilpligtedes det derhos at give de Fattiges Børn fri Undervisning i danske Skoler, og endelig nedlagdes efter Forordn. af $17/4$ 1739 en Mængde latinske Skoler, hvoriblandt Korsørs, til Fordel for Indretning af danske Skoler.

Den $9/7$ 1739 visiterede jeg (Bispen) i Korsør, hvor og Annekset Tornborgs Ungdom mødte. Sognepræst *Peder Rold*, Kapellanen *Peter Helt Rackløv*. Privatim blev Bøgerne eftersete og itegnede, Sjæleregisteret fra begge Menighederne og Skole-Mandtallet eftersete, og de forsømmelige i Kirken tiltalte. Ved Samtale privat med Præsten blev hørt om de sig der opholdende Separatister, som han opregnede til 14, hvilke ikke kommer i Kirken, og de bo-siddende var bortrejste før Visitatsen. Især blev talt med Magistraten om een ved Navn *Jes Jessen*, forrige Organist, som har kvitteret og holder nu Skole og har 24 Børn at læse for, hvorved og den rette Skoleholder blev præjudiceret (skadet), hvordan ham kunde tillades at holde Skole, som ej bekender sig til vor Kirke. Der mentes, han lærer dem kun at læse og skrive, saa og at han holder en Vikarium, men samme Vikarius skal og moxen være Separatist.

Sognepræsten prædikede over Johs. 17, 3. Skoleholderen i Korsør katekiserede godt. Degnen i Tornborg havde ikke endnu rette Begreb, men stræber, Kapellanen højtra-

vendes. Sognepræsten havde lært Konfirmandi visse, men smukke Svar udenad, hvorom blev talt med hver især, hvordan det burde være. — Ungdommen befandtes ulige. De, som gik i Skole, forsvarlige, de voksne: nogle ganske vankundige i alt, nogle kunde vel læse udenad, faa havde noget Begreb, saa det fandtes der, som sædvanligt i Købstæderne tager til, at de voksne lidet agter Katekisationen. Kirken, mener Magistraten, efter deres Privilegier ej at være under Stiftamtmandens og Biskoppens Revision.

Samme Efteraars 13. Nov. nedlægdes Korsør latinske Skole. Latinskolens Bygning og Indkomster af Byen tilfaldt den nye danske Skole, de øvrige Indtægter overførtes til Slagelse latinske Skole. Det forenede Rektor- og Degneembede omdannedes til et Degne- og Skoleholderkald, hvis første Indehaver, *Bertil Prom*, Stud. Korsør, i 1744 forflyttedes til Svallerup. *Frederik Loos*, Stud. Korsør, † 1761, en Broder var Skoleholder og Organist i Førlev, Næstved; Sønnen *Christian* holdt Skolen for ham fra 1750 til 1761. ^{2/7} 1749: Mariæ Besøgeds dag. Præsten Hr. Peder Rold prædikede over Evangelium. Han er nu død, og Menigheden har intet tabt derved. Den største Del af Børn og Ungdom var slette. Kordegn Loos blev for sin Forsømmelses Skyld admoneret (advaret), eftersom han ikke havde de Embedsbøger, en Degn tilkommer at holde. Her findes endnu adskillige Separatister, blandt hvilke er en Raadmand, som siden 1734 eller 35 har separeret sig.

Peter Bishof, Stud. Slagelse, se Vemmelev Skole, † 1783, klagede over, at hans Indtægter som Bedemand ophævedes ved, at han maatte yde Loos' Enke 20 Rd. aarlig i Pension. „Derved er mit Levebrød meget svækket og forringet, og som ved at holde — efter min Vokation — tillige en habil Karl til at assistere mig i Skolen, naar jeg er selv i andre Forretninger, hvilken jeg skal give 24 Rd., Kost, Kammer og Tvæt“. Og 1771 vaandede han sig igen: „Jeg fik den Naade og Tid at beklage mig over min Tungthørighed, som jeg erfarer tager til og ej formindskes. Vel kan jeg hjælpe Øjnene i min Alderdom med Brillen, som

dog er tungt i en Skole iblandt saa mange vilde og selvraadige Børn, og nu allermest, da de fleste bliver hjemme de Dage og Timer, som jeg i Synderlighed har beskikket til deres Kristendoms og Katekisations Øvelse, og derimod kommer de andre Dage for at skrive og regne. Jeg prøvede af Førstningen at nøde dem til at tage fat paa deres Katekismum og Forklaring, naar de kom igen, men det blev mig sagt af deres Forældre, at det var dem mer tjenlig at regne og skrive end at sinkes ved Katekisation; thi de raader selv for deres Børn. Det, blev mig sagt, jeg maatte vide, som da Guds frygt desværre! sættes mere til Side i Købstæderne end paa Landet, saa vilde jeg ønske, om det ej var Gud imod, at Degnekaldet i Stillinge, naar Degnen der dør (maa tilfalde mig). Da en ung Mand eller Karl, som selv godt kan regne og skrive, kunde selv uden nogen habil Karl at holde beoagte Skolen og kunde tilvisse have en god Hjælp af Skolens Penge, men jeg har maattet nu i 6 Aar overdrage al Skolens Indkomme til min Karl for at blive fri for at give ham Løn, Kost, Kammer, Tvæt og Varme, som Skolen ej kan give, og jeg maa sidde daglig for intet“.

Sognepræst *Jørgen Bang* ønskede Bishof efterfulgt af en Person, som baade vilde og kunde tage sig retskaffen af Skolevæsenet især, som ved den afdøde Degns langvarige Sygdom var temmelig forfalden, skønt han ellers havde holdt et særdeles flittigt og dueligt, selv om ustuderet Menneske til Skolen. „Men det er umuligt, at et Menneske kan obagte det, som han bør, thi her er en temmelig Mængde Børn, saa Kordegnen tilligemed en Medhjælper kan have alle Dage nok at bestille, allerhelst da Degnen har Forretningerne i Kirken fra Onsdag til Søndag hver Dag. For min Del ønsker jeg hertil et skikkeligt, fredeligt og vindskibeligt Menneske, og var det muligt, her kunde komme en studeret Person, hvoraf i Nødsfald kunde betjene sig af Prædikestolen, vilde jeg anse det som stort Bevis paa Deres Højærværdigheds (Bispens) Gunst“. En saadan Gunstbevisning ønskede de fleste Præster.

Christen Schyth, Stud. Roskilde, fh. Nicolai Skole i Kbh. og senere Degn til Tersløse-Skellebjerg, † 1808. — Visitats 1785: Degnen i Taarnborg Sr. Bruun, en duelig, stræbsom, flittig Mand, havde den bedste Ungdom at fremstille. Men ogsaa Købstadens Ungdom fandtes ret god. 1789: Degn Schyth synger godt og katekiserer meget vel. Degn Bruun i Taarnborg ligeledes en skikkelig Kateket. I Korsør Skole fandtes en god Del veloplærte Børn, som vidste at gøre Rede for deres Kristendoms Kundskab med Indsigt og Færdighed. Bibelhistorie havde de og lært. Schyth, der tillige er Skoleholder, underviser med Flid og er en duelig Mand.

Schyth holdt i Reglen „Karl“ til Skolearbejdet. Der nævnes a) *Lorentsen*, b) *Frederik Chr. Thune*, † 1786, c) *Axel Köhl*, se Sludstrup Skole, med 20 Rd. aarlig Løn, hvoraf han selv maatte betale Husleje og Skolebrændsel, og af Skolepenge indkom kun 4 Mk. ugentlig. d) *Andreas Johansen*, 1794—98, kaldedes til Hagedsted-Gislinge Degneembede. e) *Magnus Flindt* underviste i Førstningen alle Børnene, men nægtedes snart at holde Skole for Børn over 6 Aar. Smaa børn læste han med i mange Aar. f) *Simon Simonsen*, 1799—1804, afgik efter at have faaet en alvorlig Advarsel for „urigtig Omgang med Børn og Efterladenhed i Undervisningen“.

1802: Iblandt en Mængde af Børn fandtes en Del, som svarede med god Forstand efter Lærebog og Katekismus. Ogsaa disse læste vel i Bog. Nogle regnede og skrev. Men om Bibelhistorie, Naturlære, Geografi havde man endnu ingen Kundskab. En Del røbede Forsømmelse og læste slet i Bog. Man havde lært adskillige nye Salmer. Simonsen kan vel undervise og katekiserer ikke ilde, men han synes at være selvklog og genstridig. — Efter Simonsens Afgang ledede Student *Isach Nissen* fra Frederikshald Korsør Skole, og efter Schyths Død fik han ogsaa Degnekaldet.

I 1791 udnævntes Dr. *Frederik Plum*, født i Korsør Præstegaard, til Sognepræst for Korsør-Taarnborg Menig-

heder, 1795 blev han Provst for Slagelse Herred, 1796 Sognepræst i Slagelse, 1804 Sognepræst ved Frue Sogn, København, samt Stiftsprovst og 1811 Biskop over Odense Stift. — Plum var kun 31 Aar gammel, da han tiltraadte Præsteembedet, en bevægelig og energisk Mand, optaget af Tidens Rørelser, bl. a. af den vaagnende Interesse for Opdragelse og Undervisning og Skolepørgsmaalet. Og som Provst besad han jo Myndighed til Gavn for Fremme af Skolens Udvikling. Han skrev ogsaa religiøse Digte og Salmer — det var netop paa det Tidspunkt, man forberedte Udgivelsen af „Evangelisk-kristelig Salmebog“, om hvilken ellers er sagt, at den hverken var evangelisk eller kristelig. Biskoppen imødesaa gerne nogle Salmer fra Plum, som 1793 „leverede“ en Salme og gerne vilde udarbejde flere — ogsaa flere Gange forsøgte at sadle Pegasus, men uden at Salmerne forekom ham „saa lykkelige, at de kunde udsendes. Enten er Korsørs Klima ugunstigt, eller de finder ikke hos mig det bekymringsfri Sind og det Otium, som er dem saa nødvendigt. Deres Højærværdigheds Opmuntring skal snart bevæge mig til nye Forsøg, og jeg haaber, de skal lykkes bedre, især om 2 Sorger, som for nærværende Tid ligger mig tungt paa Hjerte, ved Deres Omsorg blev lettede“. Den ene af Plums Hjertesorger gjaldt Korsør Skolevæsens slette Tilstand. „Jeg ser Børnenes Forsømmelse daglig tiltage, Skoleholderens Lyst og Mod svækkes under trykkende Næringssorger, og alle mine skønne Udsigter til Undervisningens Fremgang forsvinde“. Her sigtede Plum til „vort Skolevæsens Forbedringsplans Henliggen i Kancelliet“.

I December 1793 indsendte Plum en Plan om „en med et forbedret Skolevæsen forbunden Arbejdsanstalts Oprettelse“ i Korsør. Paa en Visit i København „anvendte jeg den Tid, som ellers saa behagelig kan tilbringes i Hovedstaden, til mangen en tung Gang paa Slotstrapperne og i Forgemakkerne, thi paa Skolevæsenets Forbedring og dette Dovenskab og Laster befordrende Betliers Formindskelse her i Menigheden beror det, om jeg skal gøre

nogen Nytte i min Stilling og have nogen Glæde af mit Embede, og for dette blot Haab herom vilde jeg gerne opofre endnu mere baade af Penge, Tid og Fornøjelse“. — Byens Borgere tegnede sig for et aarligt Bidrag af 140 Rd. til Planens Realisation, og Plum hjemsøgte baade Kommercekollegiet og Generalitetet om Støtte, ligesom han i København talte „om Korsørs Armod med adskillige af dem, jeg kendte som Menneskevenner (Filantroper) og Formuende, og var saa lykkelig at bevæge nogle til at underskrive sig for aarligt Bidrag, andre til at give noget paa een Gang. Enhver Uge ser jeg Skolegangen forhindres, Betleriet vedligeholdes, Lediggang og Udyd at tiltage, i mine Øjne et Tab for den Menigheds Oplysning og Moralitet, som jeg er ansat til at vaage over — at enhver Dag i Ugen er forbunden med Græmmelse over unyttigt Arbejde, frugtesløse Ønsker og sørgelige Udsigter i Fremtiden“.

Faa Maaneder efter fik Planen kgl. Konfirmation, og de 2 fornævnte Kollegier deltog i Instituttets Drift. Fra 1799 understøttedes den til Arbejdsskolen knyttede Spindeskole af „Det Reiersenske Fond“ paa lignende Maade som Slagelse Spindeskole. — Men „Skolevæsenets Forbedringsplan“ henlaa stadig i Kancelliet. Den $2\frac{4}{3}$ 1803 indsendte Borgmester *R. J. Klagenberg* og Sognepræst *Jens M. Hertz* 2 Planer til Skolens Omordning, nemlig en foreløbig gældende Plan, ifølge hvilken Skolegangen søgtes fast og ordentlig, og en Plan til varig Brug, som henstilledes til Myndighedernes Overvejelse, og efter hvilken Byen skulde have 2 Lærere og 2 Skolestuer. „Næppe siden Hr. Plums Tid har der her været ordentlig Skolegang, og Skolelærer Simonsen er engang antaget uden mindste Tøddel af Instruks eller Revers og nu vægrer sig ved at antage Interimsforslaget paa Inspektionens Autoritet, og Borgerne formedelst de befalede Mulkter unddrager sig Indretningen“.

Ved Reskript af $\frac{9}{4}$ 1803 nedlægges *Kapellaniet* til Fordel for Skolevæsenet. Naar den fungerende Kapellan forflyttedes, skulde der ansættes en Kateket som Første-

lærer ved Skolen samt 2 „Underlærere“. Men Kapellanens Forflyttelse fandt først Sted i 1811!! — Efter at Nissen havde overtaget Kordegneembedet, bistodes han et Aars Tid til 1809 i Skolearbejdet af Student *Molberg*, derpaa af *M. A. Bigum*, Lx. Blaagaard. — Skolen er en god Bygning, skrev Biskop Münster i 1809, med 2 Lærere: Nissen og Bigum. Skoleungdommen, temmelig talrig, synes ikke at være forsømt. Især var man fornøjet med Bigum. Præsten ønskede kun, at der maatte tænkes paa Undervisning i Sprog, og jeg tilføjede: Undervisning i Matematik. Skolens Kapitaler i Obligationer er 175 Rd. af den forrige Latinskoles Midler, som gaar til Slagelse, saa til den danske Skole 54 og desuden 100 Rd. samt 74 Rd. 5 Mk. 15 Sk. i 2 Obligationer, endnu foruden en Obligation, stor 66 Rd. 4 Mk. — Kirken betaler aarlig til Skolen 6 Rd., og Kæmmerkassen 20. Af Skolens Jorder indkommer 155 Rd., Resten, 209 Rd. 3 Mk. 15 Skilling, lignes paa Borgerne. Af alt dette faar I Læreren 200 Rd. + Husleje 30 Rd., II Læreren 135 Rd. + Offer i Kirken som Degn.

I 1811 udnævntes cand. theol. *C. F. Schønheyder* til Kateket og Førstelærer i Byen. Han deltog ogsaa i Skolegerningen de første Par Aar, men helligede sig derefter alene sin præstelige Virksomhed og overlod ganske Skolen til Bigums og Nissens Omsorg. Muligvis egnede Schønheyder sig ikke til Skolefaget, og Byen manglede Midler til Skolens Drift. Man erindre imidlertid, at det var i Krigens Tid, og at Borgerskabet rundt i Byerne nærede Uvilje mod Udgifterne til disse Fattigskoler, samt at Forældrene med stor Ligegyldighed vurderede Skolens Opgave. Borgernes Stilling til Skolen her illustreres tydeligt ved følgende: Af Byens 266 skolepligtige Børn gik 136 i Borgerskolen, altsaa de fattigste, 23 undervistes i private Hjem, i fem private Skoler undervistes henholdsvis 24, 16, 14, 14 og 2, mens 37 ingen Undervisning nød.

D. ^{18/11} 1823 approberedes Byens nye Skoleplan efter Anordning af 1814, og nu realiseredes endelig den gamle Plan af 1803. Cand. theol. *Hans Christian Theodor Barjoed* ud-

nævntes under $16/_{10}$ 1824 til Kateket og Førstelærer, *Nissen* fortsatte som Kordegn og II Lærer, og *Jacob Chr. Greier-sen*, Lx. Jonstrup, der 1818 afløste Bigum, blev III Lærer. Skolebygningen var 1824 maadelig. Den bestod 1830 af 3 store Skolestuer og fri Bolig til Kateketen, indrettede i den gamle Latinskole og den forrige Degnebolig, der var sammenbyggede. 1824: Borgerskolens øverste Klasse fremstilledes, med hvis Fremgang jeg i alle Maader var saare vel tilfreds. Jeg takker den retskafne Lærer, Kordegn Nissen, for hans al anvendte Umage og tilønsker Guds Velsignelse for hans trofaste Arbejde. Hvad den indbyrdes Undervisning angaar, som blev indført for et Par Aar siden, saa bemærkede jeg, at Tabellæsningen endnu ej var fast og sikker, og at Bihjælperne, som sagdes at have læst alle Tabeller, ikkun læste maadelig i Bog, en Anmærkning, som ogsaa Skolekommissionen har gjort. Skrivning var ret god. Skolekommissionen og flere af Stedets Honorarios var med i denne Skole, adskillige fandt det samme. — — Biskoppen tilføjede: Mordersken Maren Christensdatter af Frølunde, som havde 3 Gange gjort Forsøg paa at forgive sin Fader, og da det ikke var lykket, havde ladet ham slaa ihjel af sin Forlovede og en anden Karl, er konfirmeret i Taarnborg i Aaret 1820 af Pastor Gjellerup. Om hende stod i Ministerialbogen Karakteren *vel oplyst*. —

Ja, her fandtes aabenbart et pædagogisk Problem, som satte selve Biskop Münter paa Forundringsstolen og stemte ham til Eftertanke.

B. Taarnborg Sogn.

1738: Ingen Skoler eller Skolemester i det ganske Sogn. — Halseby 6 Gd. + 3 Hs., Tjæreby 10 + 4, Frølunde 15 + 20, Svenstrup 9 + 13, Taarnborg 1 Gd., Hulby med Klarskov og Stubagerhusene 14 + 11 (Hd.).

Det voldte meget Hovedbrud i Taarnborg, hvor Korsør Nor bredte sig gennem Sognet, at indrette Skolevæsenet

paa billigst mulige Maade. Man drøftede følgende Forslag: 1) Der opføres en Sogneskole i Halseby (1735). 2) Der indrettes 2 Skoler: a) i Frølunde, hvor man til Raadighed havde baade et Gadehus, der egnede sig til Skolehus, og en Byggeplads. Her maatte Degnen i saa Fald besørge Skoleholdet, b) i Hulby, hvor der forhen havde været Skole, „og er samme Skole (hus) endnu ved Magt og formodentlig kan bekommes“. Til denne Skole henvises Hulby, Klarskov og Stubagerhusene (1737). 3) Degneboligen, 23 Fag, ved Taarnborg Kirke, flyttes til Frølunde, hvor den tilbygges 4 Fag til en Degneskole, men da det ved foretagen Synsforretning konstateredes, at den brøstfældige Degnebolig næppe kunde dække Flytningsomkostningerne, overvejede man 4) at sælge eller bortforpagte Degneboligen. Man kom imidlertid til det Resultat, at det var „højest nødvendigt, at samme Bolig bliver staaende, paa det at Sognefolkene om Vinterdage og udi ondt Vejr kunde have Læ og Ly, naar de kommer til Kirketjenesten“ (1739). Et Overslag paa Opførelse af ny Skole lød paa 191 Rd. 1 Mk. 2 Sk. 5) Ved det endelig indstillende Møde Nytaarsaftensdag 1740 tilbød Baronesse *Prøch* til Bonderup at anlægge Skole i Hulby for denne By og Klarskov og lønne Skoleholderen anordningsmæssigt, dog med Fradrag af Foder og Græs til 1 Ko. Tilbudet modtog man jo gerne, og for den resterende Del at Sognet enedes man hurtigt om den billigste Udvej: at hæfte 4 Fag Degneskole til Degneboligen. Det tilkom her *Ulrik Mogensen* til Dyrehovedgaard som største Lods-ejer i Distriktet at forestaa Bygningens Opførelse og holde Skolekassen. Skoleløn: 6 Rd., $\frac{1}{2}$ Læs Tørv af hver Bonde + Husmandsmarken (D. Sk.).

1. Hulby Skole.

Fru Gisilla *Prøch* kaldede Stud. *Christian Philipsen Ambus* til Skolen, som begyndte $\frac{15}{1}$ 1742, men uafbrudt skiftede Skoleholdere, fordi de „intet vist havde bekommet til Lønning“. Tilmed viste Bønderne dem paa enhver

Maade „Fortrædelighed og ond Villie“. Fru Prøch paa-lagde nemlig Bønderne alle Ydelserne til Skolen, og der maatte svares mere end dobbelt saa meget af de faa Gaarde end af de andre paa Egnen. Godsejer *Schwermann*, der købte Bonderup og Espe i 1750, løste Bønderne fra „Baronessens Grille“. Ved Stiftsøvrighedens Resolution af 10. Marts 1753 indlemmedes Hulby Skole i Gryderup Skole med Forbehold, at man skulde gaa tilbage til den gamle Ordning, hvis Provsten, Præsten, Bønderne eller andre paaankede den nye. Skoleholderen i Gryderup skulde her-efter som Løntillæg nyde fra Bønderne i Hulbys gamle Skoledistrikt 6 Rd. 2 Mk. 15 Sk., 3 Td. Rug, 1 Td. Byg, 5 Læs Tørv, 15 L \bar{w} Hø og 15 L \bar{w} Halm. Schwermann for-øgede desuden hans Løn med Lysepengene for begge Skoler (å 5 Rd. 3 Mk. 1 Sk.). Men Huslejen af Hulby Skolehus, der vurderedes til 4 Rd. eller en ugentlig Arbejdsdag aarlig, beholdt Schwermann for sin egen Mund. Ved den nye Skoleordning aflastedes Bønderne i Hulby saa meget, at Ydelserne til Fællesskolen faldt tungest paa Bønderne fra Gryderup Distrikt. Dette foranledigede senere en bitter Strid mellem Lodsejerne, da en ny Godsejer tog Lysepengene fra Skoleholderen og strøg dem i sin egen Kasse. Se Gryderup Skole.

Ved Skoleplan af $\frac{5}{6}$ 1824 genoprettedes Hulby Skole, hvortil henlagdes Hulby, Taarnborg, 9 Udflytter-gaarde og 12 Huse af Ormitslev, men først i 1828 udlag-des en Huslod og et Vænge til Bygge- og Haveplads for den nye Skole (S. A.). Aaret efter opførtes den med 11 Fag, men inden man fik anskaffet Skolemateriel, kom man ind i 1830. Og saa kaldedes Læreren i Kvislemark, *Seyer Jensen*, Lx. Brahe Trolleborg, til Skolen.

2. Taarnborg Skole.

Degnen, Student *Anders Nyeborg*, begyndte Undervisningen i Taarnborg Skole først i December 1741. Taarnborg „By“ bestod kun af Kirken, en Bondegaard og Degne-

boligen, den sidste nu forøget med 4 Fag halmtækket Skolehus.

I Førstningen kom der Børn til Skolen, nogle vadende over det lave Nor, andre ridende, det var de smaa, der red paa Ryggen af de store Børn. Efterhaanden tog Skolebesøget af, snart ophørte det helt. Nyeborg, en Borgmestersøn fra Slagelse, frydede sig over Roen, baade ude og inde, paa det øde Sted og krympede sig kun for den kedelige og besværlige Bylæsning i det vidtstrakte Sogn.

1749: Kapellanen Hr. Dan. Wohnsen prædikede over Johs. 17, 3. maadelig. De voksne var til Dels vankundige, og de andre med ringeste Forandring tavse. Paa Skolebørnene i Frølunde havde Skoleholder Knøphler anvendt Flid. — *Johan Knøphler*, en aftakket Underofficer, † 1753.

Nyeborgs Efterfølger og Svigersøn, Stud. *Rasmus Brandt*, 1752—† 79, kunde paa Grund af Tunghørighed vanskeligt lede Skolen. Men han afgav villigt Skolelønnen til *Jacob Bruun*, † 1768, mod, at denne læste for alle Børn i Distriktet i sin Lejestue hos en Bonde i Frølunde. Børnene kunde næppe rummes i den usle, lille Stue, og Bruun maatte jo for at leve paatage sig ogsaa andet Arbejde, selv om Bønderne frivillig lagde hver 1 Skp. Rug og 1 Skp. Byg paa Skolelønnen. Sognets Skolevæsen befandtes i saa sølle Omstændigheder, at Sognepræsten *Johan Braem* i 1759 indgik med Bønskrift til Kongen om Oprettelse af en Sogneskole i Frølunde og Ansættelse af en Skoleholder. Han og Kapellanen *Claus Plum* tilbød at bekoste Skolehusets Opførelse, og Degnen lovede foruden sine Skoleindkomster at yde Skoleholderen 1 Rd. hver Højtid, hvis han vilde assistere ved Degnetjenesterne, særlig paatage sig Bylæsningerne. Man kom dog ikke videre ad den Vej. Og den næste Degn, *Peter Christian Bruun*, fh. Heininge, læste selv med Børnene i Taarnborg Skole. 1789: „Megen Forsømmelse havde fundet Sted, og faa Børn kunde svare til Fornøjelse. Mængden fattedes Øvelse i Boglæsning, og Begrebet hos dem var svagt. Bruun er nok noget ked af sit Arbejde, hvilket han ellers kan vel forrette“. Bruun var

ked af det, hans Kone døde det Aar, og han følte sig saa ensom derude, at han søgte om Afsked. Men han maatte blive i Embedet til sin Død i 1808.

Ved Skrivelse af $5/_{11}$ 1793 til Stiftsøvrigheden tilkendegav Kancelliet, at Degneindkomsterne, naar Ledighed indtraf i Degnekaldene, skulde anvendes til Forbedring af Skolevæsenet. Sognepræst *Plum* udtalte da Ønske om, at man allerede nu udlagde Jord til en Skole i Frølunde, eftersom Degnen næppe kunde leve længe (født 1732), og Degnekaldet altsaa snart nedlægges. „Men at forestille det for vedkommende Godsejere, dette holder jeg for unyttigt, da Skolevæsenet ikke plejer at ligge dem saa meget paa Hjertet“. Bønderne imødesaa imidlertid gerne en Forandring ved Skolevæsenet, og Degn Bruun indgik derfor i 1796 paa at afstaa Skolelønnen til den ustuderede *Niels Jensen Todberg*. Taarnborg Skole betragtedes — omend ikke officielt — herefter som nedlagt.

2. Frølunde Skole.

Med Hjemsted i Frølunde ansattes *Niels Jensen Todberg* i 1796 som Skoleholder for Svenstrup, Frølunde, Tjæreby og Halseby. Skoleholderlønnen bestod af den fornævnte fra Degnekaldet overførte Skoleløn, nemlig 6 Rd. som fast Løn at udbetale af *Chr. Eggers*, Dyrehovedgaard, Lysepenge 2 Rd. 4 Mk. $8\frac{1}{2}$ Sk. at udbetale af Amtskontoret, af Hartkornet (ialt 300 Td.) 8 w Hø og 8 w Halm pr. Td. samt 1 Læs Tørv af hver Gaard. Men desuden ydede Bønderne ham $\frac{1}{2}$ Fdk. Rug + $\frac{1}{2}$ Fdk. Byg pr. Td. Hartkorn. Det paafølgende Aar anviste Eggers Jordlod til Græsning for Skolen, men fra 1799 maatte Todberg selv udrede de kongelige Skatter. Todberg slog sig det første Aars Tid ned i et usselt Hus i Byen, som han selv maatte betale Leje af, men 1797 flyttede han med sin Skole ind i et Fæstehus, som Eggers anviste ham. Huset led meget af Fugtighed, og hverken Bønderne eller Eggers vilde holde det vedlige, da det ikke var funderet til Skolehus.

Under de trange og usunde Forhold arbejdede Todberg med „utrættelig Flid og Nidkærlighed paa sin Post, skønt han bærer paa et sygt Legeme, maa ofte lide Mangel, og mange Hindringer lagt ham i Vejen fra Bøndernes Side“, erklærede Præsterne. Kapellanen *Chr. Saxtorph* paalagde ham Degnelæsningen i Byerne, men Forældre og Husbonder var efterladende med at lade Ungdommen møde, ogsaa uvillige i Henseende til Børnenes Skolegang. „Der kommer højst nogle 4, 8 højst 14 Dage, saa bliver de hjemme igen en 3—4 Uger, hvad lærer sligt et Barn, der begynder altid paa et og det samme og kommer aldrig videre“, skrev Todberg $\frac{1}{2}$ 1800 til Bispen i en Ansøgning om andet Embede. „Flere 14—15 Aar gl., der næppe kan læse inden i Katekismus, og nogle faa paa 8 à 9 Aar, der kender a b og staver.... Maa jeg ikke i den liden Cirkel, jeg er sat, heller ønske at forlade slige haardnakkede og forhærdede Mennesker end at se og være Vidne til deres grove Overtrædelser mod Jesu hellige Lære“. — 1802: En altfor utilgivelig Forsømmelse har været herskende, Mængden af Børn havde aldrig set Skolen. Netop 4 vidste at svare lidet af Lærebogen, en Del havde kun begyndt paa Katekismus. Imidlertid var Boglæsning antagelig. Nogle Børn begyndt at skrive, men Salmer havde man ikke lært. Jeg opsøgte hvert Barn, som havde nu og da besøgt Skolen, skønt i megen Ustadighed. Todberg katekiserer saaledes, at man hører, at han vel kan undervise.

Efter Degn Bruuns Død besøgede Todberg for 3 Mk. egentlig Vakancetjenesten i Degnekaldet, og efter dets Nedlæggelse udnævntes han til Sognets Skolelærer og Kirkesanger. Han og hans Kone, født i Torpe, optoges 1822 i Slagelse Hospital. Under Lærer *Niels Olsen*, Lx. Jonstrup, fh. Sneslev, skete foreløbig ingen Fremgang med Skolen. 1824: Med Frølund Skole havde jeg ingen Aarsag til at være tilfreds. Læsning var mdl, Skrivning tg og ikke renlig nok. Religion ogsaa kun temmelig god. Ikkun med Hovedregning var jeg tilfreds. Olsen maa gøre sig større Umage for at forbedre denne Skole, som han vel for 2

Aar siden modtog i maadelig Tilstand, men som dog i den Tid, han har forestaaet den, burde være bragt videre. Med den indbyrdes Undervisning, indført i Marts, var jeg derimod bedre tilfreds, da Børnene læste temmelig godt i Tabellerne*).

Myndighederne vilde flytte Skolen til Svenstrup, men det maadelige Skolehus tjente vedvarende som „Sogneskole“.

*) Den indbyrdes Undervisning foregik under Brugen af saakaldte Tabeller, der bestod af trykte Vejledninger, opklæbete paa Pap. Man havde Læse-, Skrive- og Regnetabeller, Tabeller til Geografiundervisning m. fl., hvorved Grundregler (eller Forskrifter) var opførte til gruppevis Indøvelse for Eleverne.

III. LUNDFORLUND OG GERLEV SOGNE

1. Lundforlund Skole.

Lundforlund Skole opførtes 1721 for Lundforlund, Gerlev og Serdrup (18+20+5 Gd.) samt 16 Td. Hartkorn af Slotsbjergby, ialt 320 Td.

Skoleholdere: 1) *Jørgen Benzon*, 1721—1724, 2) *Ole Sandrue*, Stud. Slagelse, til 1727, blev Degn til Skørpinge-Faarstrup. Sønner var Skoleholdere i Fuglebjerg og Gryderup, Datter gift med Skoleholder Smidt, Smidstrup. 3) *Peder Lovesøn*, Stud., rimede nu og da (A. A.):

Høy-ædle og Velbaarne
Her. Estats-Raad og Ambt-Mand.

For Her. Estats-Raad jeg i ydmyghed frem byder
Mig, i det faste haab, fra Ham igien jeg nyder
Et naadig svar, naar Hand kun læser dette op,
Som een begiæring er om min Udvisnings top.
Om Bønderne ej maae de tvende Træer røre
Til mig i dette aar udstemplede, og føre
Dem til det schole huus, som mig betroet er,
Thi meer end de er værd, de ellers kaaster her.
Thi baade øl og Mad tør Bønderne begiære
Toback og Brænde-viin, saa meget de kand tære,
Saaledis Præst og Degn maa kaaste deris hiem;
Men i indkomster jeg ej lignis kand mod Dem.

At Her. Estats-Raad da til mig sit naadis øre
Nedbøjer, troer jeg vist, min bøn at fyldist giøre,
Det samme, troer jeg nock, at Kongens tancke var,
Der udi sin Instrux det ord |:leveris:| har.
Naar Her. Estats-Raad nu vil ved sig self betragte
Een Schole-Holderes Løn, da skal Hand ej foragte
Dend for mig og eenhver Medbroder giordte bøn,
Guds Naade ønsker Ham saa

Peder Lovesøn.

Lundforlund Schole, d. 9 Febr. 1728.

Høyædle og Velbaarne
Her. Estatsraad og Ambt-Mands
allerunderdanigste Tiener.

Man kan næppe tvivle om Amtmandens Imødekom-
 menhed overfor det fremsatte Ønske om Tilkørsel af 2 Læs
 Brænde, naar man nedenfor ser, hvor let og hurtigt Love-
 søn ved et andet Rimbrev skaffede sig Degnekaldet i
 Magleby ved Skælskør.

Par Renoméé Jeg nu selv villig Afsked tager,
 Og vil formode, at min Hr. Estats-Raad mager
 Det saa, at jeg kand faae par Renoméé det brev,
 At Hr. Estats-Raad mig en Villig Afsked skrev.
 Lad være, jeg nu har i fire Aar Arbejdet
 I Kongens Scholer, og ved Hands hiælp er geleidet,
 Saa Jeg fornøjet er |: I Underdanighed
 Jeg tacker for dend Løn mig hid til er beteed :|
 Jeg haaber dog at naar med Hr. Estats-Raads minde
 Det som jeg sigter paa eengang ickun at finde
 Dend store Naade, at det Arbejd, jeg har haft
 Ved Hr. Estats-Raads hielp maae flye mig Levesaft.
 Jeg ej med slige ting mit lefnets tiid skal spille
 Men ved et andet Brød, Hand mig dog vil formilde
 Et lidet Degnekald jeg var fornøjet med
 Om Hr. Estats-Raad mig vild hjelpe til sligt Sted.

Rimbrevet er dateret 3. Nov. 1729. Samme Dag ind-
 stillede 4) Stud. *Daniel Johannes Hilarius* til Lundfor-
 lund Skole saaledes:

I det Velsignede Jesu Nafn, og i Kraft af Den Kongl.
 Aller Christeligst Stiftede Fundats understaar ieg mig, i
 afgangne Monsr. Peder Lovesens Stæd at foreslaae til
 Schole Mester, i den her i Lundforlund meget gudeligen
 Oprettede Kgl. Danske Schole, den Hæderlige Person Monsr.
Daniel Johannes Hilarius, alt paa Høyædle og Velbaarne
 Hr. Amtmand Hr. *Rostgaards* og Velærværdig og Høy-
 lærde Hr. Proustens Mag. *Foch Withs*, efter foregaaende
 Examen, gunstigste Approbation: i Haab at be^{mte} Person
 det be^{mte} Schole-Embede flitteligen og gudeligen skal
 forestaae |: Saasom Han vel forstaaer noget mere :| og
 ved Ungdommens Undervisning bære Gud Fruct. Hvor

til jeg vil ynske Ham Naade og Velsignelse af Gud Vor Fader i Christo Jesu; Og her hos have Ham til det Bædste recommended, tillige med mig Self.

Lundforlund Præstegd., 1729 d. 3. Nov.

Høyædle og Velbaarne Hr. Amtmands
og Velærværdig og Høylærde Hr. Proustens
tjenstskyldigste Tiener
samt ydmygste Client

Ivar Boeslund.

Hilarius eksamineredes nu af Provsten i Nærværelse af Amtmanden, som derpaa gav Kaldsbrev, alt efter Frederik IVs Skoleordning — Man tænke sig nu Kirkeejerne og Præsterne i Antvorskov-Korsør Amter forsamlede til Kirkesession under Amtmandens Forsæde, til Stede er Magleby Kirkes Ejer, der kalder Degnen til denne Kirke, og man mærke sig Boeslunds Indstilling, let spøgende tonet, men iøvrigt for Lejligheden sat op i Tidens højstemte Stil, og Læserne vil da øjne et fornøjeligt Spil paa Antvorskov Slot Torsdag d. $\frac{3}{11}$ 1729.

Naar Biskop Hersleb holdt Visitats, plejede han først at lade Skoleholder, Degn og Præst katekisere, i den nævnte Orden, inden han selv begyndte at prøve Ungdommen, for at se enhvers Metode og siden privat erindre hver om hans Fejl, eventuelt rette dem i Kirken og vise dem, hvordan de skulde gøre det. Naar Visitatsen var til Ende, lod han Ungdommen, Børnene og Kvinderne gaa ud af Kirken. Mændene eller et vist Antal, som Bispem udtog af Stolene, blev tilbage og forsamledes i Koret, mens Præsten fjernede sig. Nu udspurgtes Mændene, om de havde noget at klage over Præstens Retsindighed, Livsførelse, Flid i Embedet, hans Præcision, Tilsyn med Skolerne, Hus- og Sygebesøg eller Katekisationerne. Ogsaa om Degnens og Skoleholderens Forhold. Han formanede Mændene til at tale Sandhed, men de svarede i Regelen, at de intet havde at klage over. Bispem udspurgte ogsaa om Udeblivelser fra Visitatsen. Hertil svarede, at de skyldtes Tilsigelse

til Hoveri eller Rejser — lige saa vel paa Kongens som paa Proprietærernes Gods. Ja, det hændte, at de klagede over, at naar nogle havde undskyldt sig og sagt, de skulde til Kirke og Visitats, at Ladefogden, Forpagteren og andre havde talt foragtelig derom og ment, at de skulde lære dem, hvem der havde at befale paa Godset enten Bispnen eller dem. — 1739 ^{10/7}: Sognepræsten, Vice-Provst *Ivar Boeslund*. I Huset blev alting efterset som sædvanligt. Præsten prædikede over Johs. 17, 3., Katekisationen var meget slet. Skoleholderen paa hans Maade temmelig, men ingen Drift, ingen Frimodighed. Degnen havde ingen Gaver til at øve dem, ikkun at kræve Ordene, som de staar i Bogen. Præsten ikke stort bedre, hvorfor Ungdommen ingen Steder slettere er fundet end der og var aldeles uøvet, blot i at læse op ulastelig. Derfor blev baade Lærere og Tilhørere offentligen underrettet om deres slette Tilstand og min Misfornøjelse, og privatim Præsten alvorligen paamindet, at han som udvalgt Vice-Præpositus burde være et Lys for andre, og paa hans Menighed kendes, hvordan andres Menigheder skulde svare, og at jeg ikke kunde begribe, i hvad Hensigt Præsterne havde voteret paa ham (indstemt ham til Provst), da der kendtes saa liden Frugt af hans Embede i hans Menighed. — 5) *Christian Frederik Klixbøl*, Stud., fh. Vigersted Skole, blev 1753 Degn for Jersie-Solrød.

1749: Provst Ivar Boeslund prædikede over 1 Petr. 3, 15. skikkelig. Ungdommen har siden forrige Visitats kendelig bleven forbedret og især kunnet mærke, at Provsten gør sig Flid med dem, som skal til Konfirmation. Her er en god Degn, som kan være et Eksempel for andre, idet han studerer flittig for sig selv og læser saavel sin Bibel i Grundteksten som og har begyndt at lære sig selv Syrisk, det han læser som sit Modersmaal. — Den lærde Degn var fornævnte Hilarius, der 1745 flyttede over i Byens Degnebolig. — Ivar Boeslund var paa Nakken af den „galne og hedenske Skik“ med at ride Sommer i By, som genoptoges af Gerlev Bys Ungdom Lørdag den 7. Juni 1732 og

af Lundforlund Bys Ungdom den paafølgende Lørdag. „Det er ej alene mod Guds, men og mod Kongens Lov, selv om de ikke som før rider om Søndagen, men nu om Lørdagen. Det er en slet Forberedelse til Søndagen. Ja, det er sket i begge Sogne, at de har drukket Natten bort, saa en stor Del var borte fra Kirken om Søndagen for, som tænkeligt er, at sove Rusen ud.... Der flyder saa meget ondt af Skikken: Drik, Spil, Slagsmaal, Fattigdom m. m.“

6) *Axel Faber*, Stud., udviste Flid, men han sad i trange Kaar i Skolen med mange Børn. Kornet var steget meget i Pris, og de kgl. Skoleholderes 24 Rd. aarlig svarede ikke mere til Proprietær-Skoleholderens 5 Td. Rug, 7 Td. Byg, 12 Rd. *) Paa egne og Med-Skoleholderes Vegne ansøgte Faber 1767 om, at de kgl. Skoleholdere lønnedes som de andre Skoleholdere, eller at Pengelønnen forhøjedes til 40 Rd. „Det ømfindligste, og som har foraarsaget vor yderlige Armod, er Herrens retfærdige Vredes Ris, hvorved vort Kvæg nu tvende og for somme trende Gange er saa rent bortdøet, at vort tillagte Foder har været os saa godt som til ingen Nytte“. Han bad Bispen tale deres Sag hos Kongen, saa blev der nok raadet Bod paa deres Trang, og al Klage vilde fremtidig ophøre. „Og samme vil forbinde ikke alene os, men alle vore Successorer dagligen til med 1000 Ønsker, Bønner og Forbønner at opfre ham med ganske højædelige Familie i den naadige Guds Hænder, her til bestandig Varetægt og al lyksalig Velgaaende, hisset til evig Æres og Herligheds Besiddelse“. Andragendet forblev ubesvaret.

I økonomisk Henseende vandt Faber meget, da han 1769 kaldedes til Stedets Degn. Men Arbejdet med Ungdommen skuffede ham. Under Aftenlæsningerne „kastede de til hverandre, gjorde Optøjer, naar han gik op og ned ad Gulvet, slukkede Lyset m. m.“ Samme Erfaring gjorde

*) Der tilkom desuden saavel de kgl. Skoleholdere som Proprietærernes Skoleholdere Græsning og Foder til 2 Køer og 6 Faar samt Brændsel og den saakaldte Husmandsmark (1 Mark pr. Husmand med skolesøgende Børn).

de fleste Degne. Disse endeløse Opramsninger og evige Indterpninger af dogmatiske Læresætninger under de højkedelige Katekisationer maatte føre til Respektløshed, en naturlig Reaktion. Naar Læsningerne saa var forbi, gik Ungdommen til Spille- og Drikkehuse eller til Legestuer. Faber prøvede med Daglæsning i Stedet. Men det resulterede i, at der kom ingen hverken ved Dag eller Aften. Han lod saa Oldemanden kalde Mændene sammen for at bede dem lade Ungdommen møde til Læsningen. Men de svarede, som det kunde være overlagt og aftalt, at deres Ungdom paa Grund af det stærke Hoveri ikke kunde møde om Dagen. Men de skulde se at faa dem til at møde om Aftenen.

7) *Love Hilarius*, cand. theol., Søn af fornævnte Hilarius, sad i Embedet til sin Død i 1796. Finansraad *Fr. Koes* købte Antvorskov i 1774, hvorunder hørte Lundforlund, Slotsbjergby, Holmstrup og Skørpinge Skoler. Han nægtede ligesom flere andre af de nye Ejere af det Antvorskovske Ryttergods' bortsolgte Ejendomme at yde sine Skoleholdere Forskud af Lønnen, hvis han ikke sikredes Dækning af Rentekammeret. De tidligere kgl. Skoleholdere trykkes derved yderligere i deres Stilling. De bad Bispen hjælpe sig til deres Løn, thi „ellers nødes vi til at krepere, hvilket er langt fra Majestæters Villie“. Men der kom ikke Orden i den Sag før ved Reskript af 16. Oktober 1782. 1789: Den voksne Ungdom fortjente al Ros. Degn Faber synger nogenledes og katekiserer heller ikke bedre. I Lundforlund Skole læste Børnene vel i Bog og havde godt Begreb om Børnelærdommen samt gjorde færdig Rede derfor. Ogsaa vidste de noget af den bibelske Historie. Hilarius er meget flittig, underviser med Forstand og katekiserer godt. I Gerlev Ekstraskole havde Børnene lært noget udenad, men forstod intet deraf. Faa læste skikkelig i Bog. Skoleholderen er en fattig Husmand, som behøver selv at lære.

Samuel Lilballe, Stud., † 1804, hjalp den gamle Degn *Faber* ved Siden af sin Skolegerning. 1802: Børnene gjorde smukt Rede for Lærebog og Katekismus. De læste vel i

Bog, lagde Vind paa Skrivning, kunde regne af Hovedet og havde lært de nyeste Salmer foruden mange gamle. Lilballe underviser og katekiserer meget vel. — *Jacob Larsen*, 1804—16, f. i Vedbysønder, Stud. Slagelse, maatte forinden sin Udnævnelse aflægge Duelighedsprøve for Provsten, da han ikke havde Lærereksamen. Han bestod Prøven nok saa fint hos Provst Lemvigh, der attesterede: „Han kan blive en god Skolelærer, hans Sang er usædvanlig god“. Lærernes fornemme Titel blev nu „Kirkesanger“, og en god Sangstemme kvalificerede fremtidigt en Ansøger forud for Medbejlerne. Jacob Larsen fik Lov til at bytte Embede med *Kjeld Andersen* i Gerlev. Derved fik han 2 Embeder, da hans Kone var Jordemoder i Gerlev. Men han maatte betale 100 Rd. i Bytte til Andersen, som desuden tiltuskede sig 100 Rd. af Jordemoderdistriktet, der saa sparede at bygge Jordemoderbolig.

2. Gerlev Skole.

En gammel Husmand læste fra c. 1785 med Børnene i Gerlev By. Han hed *Hans Rasmussen*. — Under Slotsbjergby Skole fortælles, at Godsejer, Grev *Dernath* til Antvorskov og Falkensten indrettede Skole for Gerlev og Sludstrup Sogne paa Falkensten, og at hans Efterfølger til Godset, Etatsraad *Constantin Bruun*, ophævede denne Skole i den Hensigt at opbygge en Skole for hvert af de 2 Sogne. Degnene til Slotsbjergby-Sludstrup og Lundforlund-Gerlev Sogne døde begge i 1799, og da Degnekaldene nu ønskedes nedlagt til Fordel for en bedre Indretning af Skolevæsenet, var Tidspunktet jo yderst gunstigt for Ændringen. Foreløbigt akkorderede Bruun med den svagelige Skoleholder Lilballe i Lundforlund, at Børnene fra Gerlev Sogn fragik Lundforlund Skole til en Ekstraskele i Gerlev By. Lilballe erholdt rimeligvis en Godtgørelse af Bruun for Tabet af Gerlev Sogn, der dog mere end opvejedes ved Tillæg af Slotsbjergby Sogns Degneindkomster, men han havde ved sin Ansættelse i 1796 regnet med, at

Degnekaldet ubeskaaret ved given Lejlighed vilde falde i hans Turban.

Her i Lundforlund og Gerlev Sogne ordnedes Skolevæsenet forholdsvis hurtigt efter Etatsraadens udkastede Plan. Allerede den 19. August 1800 erholdt Lilballe Kollats som Kirkesanger for Slotsbjergby Sogn. I Gerlev gik det mere trægt. Allerede ved Udskiftningen 1794 havde man været saa forsynlig at udlægge Jord til en kommende Skole. Jordlodden laa afsides ude ved Byens yderste Markskel, et rigtig daarligt Stykke Jord, endda kun 4 Td., der gav kummerlig Afgrøde, og i vaade Somre kunde man ikke komme derud paa Grund af slet Vej. At opføre Skolen derude lod sig fornuftigvis ikke gøre, og i Byen fandtes ingen passende Gadeplads, der burde være paa 2 Skp. Land, til Byggeplads og Have. Den 11. Maj 1801 afholdtes Møde hos Anneksbonde *Hans Nielsen*, Gerlev, for at afhandle Spørgsmaalet. Til Stede var Forvalter *Bech* paa Etatsraadens Vegne, Sognepræst *M. Buch* og Byens Gaardmænd. Flertallet skønnede, at „Peder Pedersens ved Udskiftningen bekomne Gaardsplads var belejlig“. *P. Pedersen* forlangte for Afstaaelsen 6 Rd. aarlig til sin Arvefæstegaard for ham og efterkommende Ejere til evig Tid. Dette blev tilstaaet og repareret paa Gerlev og Serdrup Byers Gaard- og Husmænd saaledes: 17 Gerlev Byes Indbeboere og Udflyttere à 24 Sk., 15 Hmd. à 6 $\frac{1}{2}$ Sk., 4 Gmd. i Serdrup som fraliggende à 1 Mk. og 2 Hmd. à 3 $\frac{1}{2}$ Sk. aarlig, at betale hver Mortensdag, første Gang i 1802, da Skolen ventedes at være opført (Sg.). Bruun købte nu 2 Træhuse, 13 og 11 Fag, tilhuggede i Finland, og finske Tømrere opførte dem paa den udvalgte Grund, det største til Bolig: Stuer 5 Fag, Køkken og Forstue 3 samt Skolestue 5. Det mindste ligeoverfor til Udhus. De tog sig særdeles nydelige ud. Skolelønnen fastsatte Bruun efter de kgl. Skolers Lønningsplan + 94 Rd. og 3 Fv. Brænde + Sognets Degneindkomster, og saa kaldede Brunn d. $\frac{28}{3}$ 1802 Student *Peter Petersen* til Skolens Lærer. Petersen mødte til Duelighedsprøve i Katekismus, Regning, Skrivning og

Sang hos Provsten, og det udfaldt altsammen saa vel, at „jeg (Provst Plum) maatte ønske ethvert Sogn en saadan Skolelærer og Kirkesanger“. Visitats 1802: Petersen holdt en smuk Samtale med Børnene om almenyttige Ting med Hensyn til at opvække deres Tænksomhed.

Skolearbejdet stod stille under Træhusenes Opførelse i Sommeren 1802, og da der manglede Kakkellovn, trak Tiden ud, før det rigtig kunde optages. Der kom nogle Børn i Skole, naar Kulden ikke bed alt for stærkt, og Petersen tog sig omhyggeligt af dem. Endelig kom Kakkellovnen den 15. Januar 1803. Men man mærkede Bruuns aftagende Iver for Skolesagens Løsning, og Rygtet gik da ogsaa, at han paatænkte at sælge Godset. Han nølede med at perpetuere Skolelønnen ved at lade den hæfte paa Godset. Lærer Petersen følte sig derfor utryg i Stillingen, søgte og fik d. 20/2 1803 Embede i Gentoft Sogn. — Bruun kaldede dog hurtigt den nye Lærer, *Kjeld Andersen*, Lx. Brahe Trolleborg, som blev indsat i Embedet paa Marie Bebudelsesdag s. A. Den milde og sagtmodige Andersen agtedes og elskedes af alle i Sognet. Men han og hans Familie gik stadig og skrantede, fordi det nye Herskab forsømte Skolebygningen. Træet indtørredes overalt, Brædderne skiltes fra hinanden i Sænkningen, og det trak utroligt i Huset. Under Paaskud af manglende Hæftelse paa Godset tog man det fornævnte Løntillæg paa 94 Rd. fra Læreren. Godsets øvrige Lærere mistede af samme Aarsag 40 Rd. fra Godset, og det voldte Vanskelighed at fordele Byrden paa Befolkningen. — Andersen († 1836) byttede 1816 Embede med *Jacob Larsen*, som døde her 1828. Se Lundforlund. Biskop Münster var 1824 vel tilfreds med Skolerne i Lundforlund og Gerlev. Lærerne erklæredes ret duelige og opmuntredes af Bispem til fortsat Flid i deres gavnlige Embede. *Johan Ludvig Moll*, Lx. Jonstrup, fh. Omø Skole, en særdeles duelig Mand, afløste Larsen.

IV. SLAGELSE BY—ST. MIKKELS LANDSOGN— HEININGE SOGN—ST. PEDERS LANDSOGN

1. Slagelse Bys Skolevæsen.

Slagelse latinske Skole, hvortil Degnekaldene vedvarende knyttedes, skaanedes. Den danske Skoleundervisning foregik efter Forordn. af 1708. Den $\frac{6}{7}$ 1739 blev visiteret i Slagelse, hvor Ungdommen mødte af begge Sogne i Hovedkirken. Præsterne: Provsten *Johan Barscher*, *Christian Ørsted* og Kapellanen Hr. *Kiæp*. Om Natten alle Bøgerne eftersete og itegnede. — Om Morgenen Kl. 5 givet Stile og eksamineret saa og katekiseret udi den Latinske Skole. — Kl. 8 præcis begyndte Tjenesten i Kirken, da Provsten prædikede over Es. 42, 2-3. Efter holdte Tale blev katekiseret, først af alle Docentibus tillige, da jeg hørte derpaa og mærkede enhvers Metode, hvorom siden skete Erindring til hver i sær. Ved min egen Examen befandtes Skolebørnene meget bedre øvede i at svare af deres eget Begreb end den voxne Ungdom, sær af Købstaden, hvoraf dog kun faa var til Stede, der kunde nogenledes læse udenad; men i Begreb og i Saligheds Forstand af det, de læste, var de kun slette.

Eftermiddag blev begge Kirkerne besete, som havde adskillige Mangel; derefter var jeg i Hospitalet at bese og fornemme, om Lemmerne havde noget at klage; tilsidst om Aftenen i Kommunitetet at se Skolens Spisning, som den Dag var ulastelig, og hørte deres Exercitia (Læseøvelser). $\frac{3}{7}$ 1749 i St. Michels Kirke, hvor Ungdommen af St. Peders Menighed og Heininge ligeledes var tilstede.

Hr. *Frants Thestrup Stampe*, en flittig Mand i sit Embede, prædikede over Joh. 2, 17-18 smukt og til Opbyggelse. De af ham konfirmerede var gode og forsvarlige. De i St. Peders Sogn ikkun maadelige, og de i Heininge gandske slette. Hos Degnene fattedes de anbefalede Bøger. Derimod Præsternes Ministerialbøger akkurat.

Byens 2 Klokkere synes kun undtagelsesvis at have givet sig af med Skolehold. Der nævnes dog Klokker og Skoleholder *Peder Pedersen Biering*, † 1729, men han holdt „Karl“ til Skolen, sidst *Christen Wichmann*, en Byskriversøn fra Stubbekøbing, der efter Skolegang i Hjembyen — først i dansk, saa i latinsk Skole — tjente fornemme Herskaber i København en Aarrække, inden han landede hos Klokkeren. I 1752 kaldedes han til Skellebjerg Skole, hvor han 2 Aar senere endte sit omtumlede Liv. Inventarium paa Bierings Dødsbo: 1 liden Kedel, 1 gl. Jerngryde, 3 hollandske Tallerkener, 1 Fyrre-Dragekiste, 1 gl. Tabullet, 1 lidet rundt Fyrrebord, 3 gl. Træstole, 1 liden Kiste-Bænk, 1 Spinderok, 1 udtrukken Skabsseng, 1 gl. Kurvugge, 1 liden Fyrre-Skammel, 1 gl. stribet Hovedpude, 1 Par Blaargarns Lagener, 2 gl. Duge, 1 Par gl. Pudevaar, 1 gl. sort Spejl, 5 gl. Glas, 2 Glas-Saltkar, 1 gl. sort Kappe, 1 gl. sort Vest, 2 gl. Parykker, 1 gl. Klædesbørste, 1 gl. Seng, 1 halv Tønde, 1 lidet Hakkebræt, 1 gl. Fyrrekar, 2 gl. Trækander, 25 Bøger, hvoriblandt 6 Regnebøger.

Peter Thomas Ungermann, 1718—ca. 50, og „kgl. privilegeret Skoleholder“ *Andreas Brandt*, † 1758, der de sidste Par Aar assisteredes af *Johan Christopher Breson*, Stud. Slagelse, efterfulgtes af Stud. *Niels Ringel*, der „beskikkedes til Skoleholder for hele Byen“. Desuagtet gav Hr. *Rasm. Bruun* til St. Peders Menighed den afsatte Ridefoged *Schyts* Lov til i 1768 at læse for Børnene i sit Sogn, „for saa vidt nogle vilde søge ham“. Tilladelsen afgaves for at bøde paa Schyts' fattige Kaar, men allerede Aaret efter forbød Borgmesteren ham at holde Skole, hvorefter Forældrene tog Børnene fra ham. Og saa var da ogsaa „Hr. Bruun nu derudi enig med Magistraten“. Prov-

sten fortæller, at Schyts havde været taalt ligesom adskillige andre, og „der siges, at han har et Fruentimmer hos sig i Huset, som han er kommen i ondt Rygte for“. Ogsaa den reformerte Løjtnant *Lange* og *Jørgen Jellings forladte Kone* underviste nogle Børn, den første dog kun i Tysk, den sidstnævnte i Læsning og Skrivning.

Efter Ringels Død i 1771 lededes Skolen af den fallede Købmand *Rasmus Ravn*, en flittig Skoleholder under fattigste Kaar. I nogle Aar indeholdt Magistraten hans faste Skoleløn, 23 Rd. 2 Mk., for resterende Renter fra den Tid, han var Borger i Byen. „Nu sidder han med Kone og smaa Børn, næsten forhungret, da det, som han ugentlig kan af nogle Børn have, er 20—24 Skilling i det højeste“. — Ravn afgik 1781, og saa læste den ustuderede *Rasmus Bisserup*, † 1805, med Børnene i St. Mikkels Sogn, mens Klokkeren i St. Peders Sogn, *Johan Christopher Lund*, holdt Skole for dette Sogn.

Visitats 1785: Luthers lille Katekismus florerede i St. Peders Sognemenigheder. Det var godt, om den ogsaa hos de fleste havde ret floreret. Men Sognepræst Lund kan vistnok arbejde, thi ham fattes hverken Gaver eller Indsigter. Jeg er forvissat om, at min kærlige Tilskyndelse har indgivet ham Mod, og nu vil Menigheden ved Guds Bistand uden Tvivl forbedre sig. — Skoleholder Møller i Holmstrup, som havde Frækhed nok til at sammenvæve det ynkeligste Snak fra Prædikestolen, blev forbuden at lade sig høre oftere paa dette Sted. — I St. Mikkels Sogn fortjente Byens ukonfirmerede Ungdom at roses. — Den latinske Skole. Først blev ved Visitatsen givet en Prøvestil over hele Skolen, hvilken jeg derefter gennemsaa hos alle Disciplerne og fandt, at ikke faa havde forhastet sig. Men dog vidste de fleste selv at rette deres begangne Fejl. Derefter examinerede jeg i Mester Lectien Hebraisk, Græsk, Latin, Theologi, Historie, i Fjerde Lectie Græsk og Latin, i Tredie Lectie Latin. Den største Del svarede til Fornøjelse. Nogle udmærkede sig til megen Ros. Fem eller seks svage behøvede nogen Paamindelse og erholdt den. —

Rector Scholæ Professor Wøldike er en meget duelig, særdeles flittig og utrættelig Lærer, som har ophjulpet Skolen af sin foregaaende forfaldne Tilstand. Min gamle Lærer Conrector Borch arbejder nu med fornyet Lyst. Collega ved Skolen Magister Gottschialck og Mr. Høfding har begge erhvervet sig et godt Vidnesbyrd. Særdeles er den første oplagt til sit Embede og duelig.

1789: St. Mikkels Sogn. Af Byens Ungdom mødte ikke mange. De fleste var Børn, men af Landsby-Ungdom havde en Del indfundet sig. I Almindelighed svarede de vel nok og manglede ikke Begreb om det fornødne. Dog var Kundskaben hos adskillige endnu ufuldstændig. Hr. Provst Top prædikede ordentlig og opbyggeligt. Han katekiserer ret vel. Kapellanen Hr. Hammond er en ganske god Kateket. Menigheden svarede ikke, da der blev spurgt, om noget var at klage. — I Hospitalet gik jeg omkring fra Stue til Stue for at efterse alt. Lemmerne gav til Kende, at de fik, hvad dem var tillagt. Beholdningen, som efter Kvartal-Extrakten skulde være i Hospitalets Kasse, fandtes rigtig til Stede, og Inspektørerne havde hver sin Nøgle. — I den danske Skole var ikkun faa fattige Børn til Stede, som derhos røbede deres Forsømmelighed, men af Borgerbørn havde en god Del indfundet sig. De læste vel i Bog og viste antageligt Begreb i Henseende til Børnelærdommen samt gjorde Rede derfor med Færdighed. Skoleholder Bisserup er flittig til at undervise og kan med mere Omhu blive en god Kateket. — St. Peders Sogn. Liden Forbedring var at mærke hos den voksne Ungdom fra forrige Gang. De fleste vidste netop Katekismi Ord. Dog havde ogsaa nogle bragt det saa vidt i deres Kundskab, at jeg kunde være vel fornøjet. Men Salmer havde man endnu ej lært, for ej at tale om bibelsk Historie. — I Klokkerskolen havde jeg Fornøjelse af en Del Borgerbørn, som var underviste paa forstandig Maade og kunde svare med Eftertanke. De læste ogsaa vel i Bog. Lidet havde man lært af den bibelske Historie. Klokker Lund besidder god Duelighed til at oplære Børn og bruger den med Lyst. — Den

latinske Skole. Prøvestilen havde de fleste udarbejdet uden Fejl. I Mester Lectien gjorde Disciplene skikkelig Rede for Græsk, Hebraisk og Latin. I den naturlige og aabenbarede Theologi var de heller ikke ubevante. I Fjerde Lectie udmærkede sig en Discipel ved Navn Stephansen, men han var ogsaa den eneste. De andre røbede enten Mangel af Flid eller Mangel af Bekvemhed. Disciplene i Tredie Lectie havde derimod efter deres Alder gjort god Fremgang saavel i Latin som i Historie og Geografi.

Slagelse hærgedes af 2 store Ildebrande, nemlig d. ²⁹/₁₀ 1774 i St. Peders Sogn, hvis hele Bebyggelse paa 12 Huse nær lagdes i Aske, 27 Familier blev i Bund og Grund ødelagte, og ²⁹/₆ 1782 i St. Mikkels Sogn, da „13 Gaarde paa Bredegade gik op i Luer samt noget af Apotekets Baglænge og Kapellan *Platous* Naboes Baglænge her paa Rosen-gaden“. Skolens Vilkaar forringedes naturligvis ved disse Brande. Mange flere fattige Børn maatte søge Tjeneste, Skoleforsømmelserne tiltog stærkt, og Skolepengene faldt karrigt.

Byen bevilgede i 1790 100 Rd. til Skoleundervisningen imod, at Klokker Lund erholdt Halvdelen for at holde Skole i St. Peders Sogn. Dermed anerkendte man altsaa, at Byen nu officielt bestod af 2 Skoledistrikter. Rasmus Bissrup mente jo nok, at Klokkerembedet og Skoleembedet ogsaa i St. Mikkels Sogn burde forenes. Det skete dog ikke, og den svagelige Mand maatte paa samme Tid til Medhjælper antage Student *Otto Lütken*, senere Degn til Tiustrup-Haldagerlille Menigheder. Ved kgl. Reskr. af ²⁵/₈ 1797 tilstodes Skolevæsenet en Tavle til Ombæring i Kirkerne ved Højmesse og Aftensang.

Hverken Provst *Didrik Top* til St. Mikkels Menighed (1769—96) eller Sognepræst *C. V. Lund* til St. Peders Sogn (1771—1801) lige saa lidt som de hyppigt skiftende Kapellaner lagde sig i Selen for en Forbedring af Sognenes Skolevæsen. Men Kapellan *Ejler Hammond* (1788—96) tog sig for at ruske Byen op af Tornerosøsvønnen, særlig der, hvor han havde sin Hovedvirksomhed: i Landsognet

og i Heininge Sogn. Han forflyttedes til Brøndbyvester, hvor han oprettede det bekendte Præstegaards-Seminarium, der forsynede Slagelse-Egnen med mange Lærere, næppe af første Sortering, da hans Seminarium kun i ringe Grad var en Lærestanstalt for Meddelelse af Kundskaber, men vistnok baseret paa at udsende en Række unge Bønder-sønner til Skoletjeneste paa stort set nogenlunde det gamle Program. Paa saadant Program skød Præstegaards-Seminarierne nu en Tid lang op som Paddehatte. Her i Slagelse fandt i ydre Henseende ingen Ændring Sted ved Skolevæsenet i hans Tid, kun forberedende Øvelser, der fik Betydning.

Imidlertid rykkede interesserede og evnerige Præstemænd ind i Byens Præstegaarde og tog fat, hvor Hammond slap. Dr. *Fred. Plum*, fh. Korsør, tiltraadte St. Miksels Sognekald (1796—1804), og den bekendte Pastor *Hans Bastholm* indehavde Kapellaniet fra 1799—1801, hvorefter han tiltraadte St. Peders Sognekald (til 1846). Plum kastede sig med vanlig Energi ind i Arbejdet for en Forbedring af Skoletilstandene, og ved kongelig Resolution af $20/9$ 1799 stadfæstedes da ogsaa Byens nye Skoleplan, ifølge hvilken der tillige knyttedes en Arbejdsskole til den almindelige Skole, Borgerskolen for hele Slagelse By. Ejendommene Nr. 70 og den mindre Nr. 69 Skovsøgade købtes og indrettedes til den nye Borgerskole. Af de 20 Fag fik man 2 Læsestuer, 1 mindre dito til Undervisningsbrug, 1 Værelse til Skolekommissionsmøder, og Baghusets 46 Fag inddeltes til Arbejdsskole og Spindeskole, 2 Værksteder samt Bolig for „Spindemesterinden“. Ved Reskript af $30/5$ 1800 bestemtes, at der ogsaa skulde afgives Plads i Bygningen til særligt Værelse, hvor modvillige Betlere kunde hensættes til Arbejde. Borgerskolen indviedes d. $11/11$ 1800. „Den foraarsager mig megen Glæde“, ytrede Plum. — Bastholm fulgte med Interesse og Velvilje den fremadskridende Forbedring af Skolevæsenet, men førte ellers ifølge Aftale med sin Kollega Forsædet paa Fattigvæsenets Omraade, en naturlig Fordeling af Arbejdet, da

Plum ogsaa var Provst for Slagelse Herred. En god Støtte paa Skolevæsenets Omraade fandt Plum hos *Poul Christian Steemann*, den senere Statsminister, som en lang Aarrække fra 1798 var Amtmand over Sorø Amt.

Klokker Lund nedlagde sin Skolegerning, men Bisserup fortsatte i den nye Skole, og saa ansattes Holsteneren *Johan Henrik Thorlitz*, Lx. Blaagaard, som Skolens anden Lærer. Det var saa rart, at han kunde tale, læse og skrive Tysk. Hospitalet og Fattigvæsenet støttede Skolen, og ved Reskript af $\frac{6}{12}$ 1799 understøttedes den med 100 Rd. i 3 Aar (senere fornyet) af Latinskolens Midler. Og under $\frac{28}{10}$ 1803 knyttedes Degnekaldene til Borgerskolen, idet Forbindelsen med Latinskolen afbrødes. Man indvandt derved Midler til Ansættelse af en særlig, ikke fast ansat Faglærer i Skrivning, Tegning og Regning. Denne Flothed holdt sig dog kun en halv Snes Aar. Klokkeren ved St. Mikkel's Kirke, *Ronnenberg*, havde arbejdet paa at forene Degne- og Klokkerembedet, men det modsatte Plum sig, fordi Klokkeren, „naar han skal lukke Stolene op og passe Orden i Kirken under hele Gudstjenesten maa gaa omkring i Kirken og være opmærksom paa alt, hvad der foregaar udenfor Koret. Som Kordegn maa han derimod blive staaende paa et Sted og have sin Opmærksomhed henvendt paa Sangen“.

1802: Børnene i 3. Klasse gjorde Rede med sundt Begreb og god Eftertanke for Religion efter Lærebogen, læste vel og forstandigen i Bog, udviste smuk Kundskab efter deres Alder saavel om Naturlære og Naturhistorie som Historie og Geografi, regnede med Færdighed af Hovedet og havde gjort Fremgang i Skrivning. — I 2. Klasse fandtes mange haabefulde Børn, som vidste at forklare sig med meget godt Begreb, saa vidt de var kommen i Religionskundskab, læste forstandigen og vel i Bog, havde smukke almindelige Indsigter i Naturhistorie efter deres Alder, regnede godt af Hovedet og lagde Vind paa Skrivning. — I begge Klasser havde man lært en Del smukke Salmer af den nyeste Salmebog. — Den 1. Klasse havde

Børn, som allerede læste meget vel og med Eftertanke samt vidste at bruge deres Forstand. Andre Børn stavede. — Overalt viser sig i denne Skole Tænksomhed, Orden og Sædelighed. — De værdige Lærere, Bisserup og Thorlitz, udmærkede sig ikke mindre ved Flid og Lyst end ved Duelighed og Gavn til at undervise. Skolebygningen er ypperlig indrettet, og alle Anstalter er meget gode. — Her er et hensigtsmæssigt Bibliotek, ogsaa til Udlaan for Børnerskabet, en bekvem Legeplads for Børn og en smuk Spindestue, hvor de smaa Piger spandt med Færdighed under Sang. Ogsaa findes Anstalt til Haandarbejde for Drengene, som gør Æsker, Pibehytter m. m. Børnene lærer ligeledes at tegne, hvori mange er komne ret vidt. —

Hospitalet. Jeg gik igennem alle Stuer og Kamre, fandt alting ordentligt, net og pynteligt, talende med alle Lemmerne og fik enstemmig Vidnesbyrd af dem alle, at de var fornøjede og havde intet at besvære sig over. Et Hospitalslem fik Advarsel om ordentligere Forhold med Tillæg, at Udelukkelse ellers vilde paafølge. — Mange gamle Skoleholdere med deres Hustruer og Skoleholderenker henlevede nu deres sidste Dage paa Slagelse Hospital; fra 1806 ifølge Kancelliets Resolution havde de fortrinsvis Ret til Optagelse. Man ønskede, at de skulde vige Skolen for mere oplyste Folk, men reddes fra at ende i Fattighusene.

Paa Foranledning af Plum fik Thorlitz — med Student *Hans Thygesen* som Vikar — Orlov i 1803 for sammen med Seminarielærer *Strøm* at studere ved Pestalozzis Skole i Svejts. Thorlitz kom ikke tilbage til Slagelse, han ansattes Aaret efter som Lærer ved Prøveskolen for Pestalozzis Lære, afgik derfra 4 Aar efter med Ventepenge og blev saa Huslærer for en fornem russisk Familie.

Plum tilsluttede sig ivrigt Pestalozzis Lære og diskuterede Spørgsmaalet med Biskop *Balle*, der „nok havde Lyst til at bryde en Lanse med (Plum) angaaende de vigtige Opdagelser, man venter af Pestalozzi“. Plum forklarede da Grundsætningerne i Læren for den høje Bisp: „Mere at udvikle Barnets Kræfter og at øve dets Færdigheder

end at forsyne det med positive Kundskaber — at følge den samme Vej, som Naturen gaar med det sig selv overladte Barns Dannelse — altsaa først at lære Barnet rigtig at fatte de sanselige Indtryk, at skille dem fra hverandre og at angive deres Egenskaber og Kendetegn; derpaa at gøre det paa en anskuelig Maade bekendt med Maal- og Talforhold og tillige øve dets Øje og Haand i de derved bestemte Kunstformer. Disse Grundsætninger er ikke nye, de indeholdes i Rousseaus Emile og er for mer end 20 Aar siden indførte i den Roch. Skole*). Jeg, som har bygget paa de Rochowske Idéer i min Haandbog og søgt at realisere dem i Slagelse Borgerskole, maatte gøre mig selv Uret, om jeg vilde nægte det. Men vi har hidtil ikke haft faste Regler nok for Fremgangsmaaden i hine Opmærksomheds- og Forstandsøvelser. Jeg venter disse Regler fra Pestalozzis Skoler, da han, som hans Skrift „Wie Gjertrud ihre Kinder lehrt“ viser, har efterspurgt Naturens Gang i Barnets Dannelse nøjere end nogen anden mig hidtil bekendt Pædagog. Hertil kommer, at endskønt de anførte Grundsætningers Rigtighed hos os er anerkendt af en Del Skolemænd, er de dog kun indført i faa Skoler.... De bør være Basis for al Undervisning“.

Det er ikke sandsynligt, at Balle lod sig overbevise om Rigtigheden af dette. Han var efter Tidens Begreb en fuldblods Theolog, hildet og hjemmevant i den dogmatiske Undervisningsform, og kunde næppe tænke sig Undervisningen praktiseret paa saa baglæns Maade, at man ad øvelsesmæssig og anskuelig Vej opbyggede og naaede frem til Regelen.

Arbejds- og Spindeskolerne, der knyttedes til adskillige danske Skoler i By og paa Land, fik erhvervsmæssig Karakter og kun liden Føling med de fornævnte pædago-

*) Godsejer *Friedrick Eberhardt Rochow* lod i 1773 paa sine Godser nær Potsdam i Brandenburg indrette et Skolevæsen, der blev et Mønster for det nordlige Tyskland og Danmark. Han dreves dertil af Medfølelse med Almuens forsømte Tilstand.

giske Principper. Men trods alle Fejlgreb — og Mangel af pædagogisk uddannede, egnede Lærere — bragte disse Haandarbejdsskoler Friskhed og Afveksling til den danske Skole i en Tid, da al Skolevirksomhed var stivnet i aandløs Docering. I selve Læseskolen søgte Plum nu og da at fremme Pestalozzisk Læremetode, men det mødte jo sine Vanskeligheder ogsaa der. Al Begyndelse er svær. Og imidlertid flyttede han fra Byen. Men forinden naaede han at ruske godt op i Landsognene, hvor han fandt Sløseri, det være sig hos Skolekommissioner eller hos Lærere. Hr. Beckmann til Boeslunde Menighed bar Mærker deraf for Resten af sin Levetid. Den gamle Skoleholder i Vemmelev glemte heller ikke den initiativrige Provst. — Plum udsendte i 1802 „Haandbog for Lærere og Opsynsmænd ved Borger- og Almueskolerne“ og 1803 „Pestalozzis Læremaade, et Forsøg til Elementærundervisningens Forbedring“. Som Stiftsprovst i København udviste Plum vedvarende sin Interesse for Skolevæsenets Trivsel og fik det største Ord at sige ved Ordningen af Hovedstadens Skolevæsen.

Arbejdsskolen i Slagelse lededes oprindelig af Gadebetjent *Skovnsgaard* og Hustru, senere af Lærer *Hans Thygesen* og Hustru og dernæst af Ægteparret Parykmaager *Jansen*. Efter Madame Jansens Død 1808 af Madame *Jelstrup*. — Spindeskolen modtog fra 1799 Tilskud fra *Det Reiersenske Fond*: Husleje 60 Rd., til Ildebrand og Lys 30 Rd., de fornødne Rokke, Hasper og Skamler. Rokkesnore og Olie godtgjordes. Hvert Barn, der spandt 70 Streng, tildeltes 5 Rd. i Præmie, for 60 Streng 4 Rd. og for 50 Streng 1 Rd. — Læremoderen erholdt 2 Sk. for hver Streng Garn, der spandtes, samt 2 Rd. for hvert Barn, der oplærtes til at spinde Garn. Regnskabsføreren lønnedes med 5 % af den samlede Spindeløn — alt af Fondets Midler.

Hans Thygesen forflyttedes til Stubbekøbing og efterfulgtes af *Smidt*, denne af *Hans Schou*, Stud. Slagelse. I Rasmus Bisserups Sted rykkede *Abraham Henriksen Wium*, Lx. Brahe Trolleborg, Svoger til Pastor Bastholm,

ind, men han udnævntes allerede samme Aar (1805) til Degn for St. Jørgensbjerg. Saa tiltraadte *Jens Chr. Schierbech*, Lx. Blaagaard, indtil han 1806 ansattes ved Odense Skolevæsen. I hans Sted udnævntes *Johannes Jensen Visbye*, Lx. Blaagaard, der efter Ronnenbergs Død ogsaa fik Klokkerembedet ved St. Mikkel's Kirke. Visbye søgte faa Aar efter Lærerembede paa Landet, for „Købstadlivet har ikke den Behagelighed for mig som Landlivet og dets Sysler“. Købstædernes Lærere søgte ofte ud til Landet, vel næppe for at forbedre de økonomiske Kaar, om hvilke kunde siges, at de var uslere det ene Sted end det andet, men Landsbyernes Lærere nød dog nogen Anseelse i deres Distrikter, fordi de fleste af Børnene der maatte søge deres Skoler, hvorimod Købstædernes Fattigskoler blev oversete og ringeagtede af Borgerskabet.

Som Borgerskolens tredie Lærer virkede Student *Beyer* i 2 Aar til 1805, og de paafølgende 8 Aar Rasmus Bissers Søn, *Jens Bissrup*, Stud. Slagelse, indtil han kaldedes til Sorterup Skole. Efter ham stod Tredielærerpladsen tom. Byen maatte paatage sig store Indkvarteringer (1807—14), og Skolearbejdet hemmedes i høj Grad. Om Fremskridt kunde der absolut ikke være Tale. Og Biskop Münster erklærede 1809, at ingen af de 3 Lærere, Visbye, Schou og Bissrup, var fortrinlig. Visbye gør sig dog megen Umage, men er svagelig. Skolen bestyres af *Fuglsang*, da Bastholm har paataget sig Fattigvæsenet, som han styrer alene. Der er ogsaa en Spindeanstalt med en Læremesterinde, men for nærværende Tid arbejdes der ikke. I Slagelse fabrikeres ellers af de Fattige meget god Klæde, og dersom de havde Uld nok, vilde meget kunne udrettes. Loftet er inddraget til Korn. Bygningen lider meget af Vægten. Desuden er der en umaadelig Mængde Mus, og naar Kornet kastes, er der saadan Støj, at intet i Skolen kan foretages. Jeg hørte i Skolen Sangen, som gik meget godt. Børnenes Læsning en masse paa Pestalozzisk Vis. Nyttig til at give en ren Elocution (Udtale).

Man paatænkte at nedlægge det res. Kapellani til Fordel

for Skolevæsenet, det skete dog først ved Reskr. af ²⁴/₉ 1823, men da Embedet 1818 skiftede Indehaver, paalagdes der den nye Kapellan, *Peter Uldahl Riis*, 2 Timers Religionsundervisning ugentlig ved Borgerskolen, hvis Førstelærer han blev. — 1824: Jeg befandt mig meget vel tilfreds med den Kundskab den øverste Klasse lagde for Dagen. I nederste Klasse var siden 1. Januar den indbyrdes Undervisning indført. Børnene læste ganske godt i Tabellerne, men hvorvidt de kunde læse i Bog, lod sig ikke bedømme, da Bihjælperne, som læste bedst, allerede havde kunnet læse, inden de blev ansatte som Bihjælper. Skrivning ret god. Begyndelse er gjort med Regning, samt var det at ønske, at gymnastiske Øvelser, til hvilke der er Plads i Skolens Gaard, kunde vorde indførte i denne talrige Skole. Børnenes Antal 219, Skrivning og Kristendom mg, Hovedregning g. — Skolen venter nu en ny Bygning, da den nye Efterfølger nu snart bliver udnævnt, som bliver ordineret Kateket, saa snart Hr. Riis bliver befordret. Riis, som er første Lærer, hørte jeg ikke, da en Embedsforretning kaldte ham til Heininge. Skolehuset er gammelt, vel vedligeholdt, men behøver et nyt Fodstykke ud til Gaden. — Under Visitatsen paa Latinskolen talte Bispen „med Rektor om gymnastisk Anstalt, hvortil der er Lejlighed, som syntes ikke at ønske den af Frygt for, at der vilde spildes for megen Tid“.

Den nye Skoleplan i Medfør af Anordningen af 1814 approberedes ²/₁₁ 1823. Der udnævntes en Kateket til Førstelærer, og ny Borgerskole opførtes. Den indviedes 12. Januar 1825 med „Bøn til Gud om hans Aands Bistand og Velsignelse for Jesu Christi Skyld for nærværende Handling og den Stiftelses Bestemmelse“. De tilstedeværende Børn afsang en Salme. Kateket *Johan Peter Østrups* Kaldsbrev oplæstes. Han samt fornævnte *Visbye* og *Schou* var nu Skolens Lærere.

Men i Slagelse trivedes som i andre Købstæder en Mængde Privatskoler, ogsaa langt ind i Fremtiden.

2. Store Valby Skole.

St. Mikkels Landsogns 2 Herregaarde er opbygget paa Ruinerne af 2 Landsbyer. Brorup oprettedes 1674 af 7 Bøndergaarde, og netop hundrede Aar efter sløjfedes Store Valby, bestaaende af 14 Gaarde og 16 Huse, for at give Plads til Valbygaard. Denne grundlagdes af Kammerherre *J. H. V. Castenschiold*, der ved Auktionen over Antvorskov Ryttergods i Aaret 1774 købte Byen. Han fik straks indlagt 5 af Byens Gaarde under Herregaardstakst, og i Løbet af et Aars Tid fulgte Resten efter.

Kammerherren gav sin Broder, Kaptain *J. F. Castenschiold*, Fuldmagt til at ordne alt vedrørende Godset, som Kaptainen iøvrigt købte et Par Aar efter, og det er da ham, man faar en Del med at gøre under Store Valby Skoles korte Levetid og sørgelige Endeligt.

Store Valby kgl. Skole for Store- og Lille Valby samt 47 Td. Hartkorn (5 Gd.) af Heininge, ialt 289 Td. Hartkorn, opførtes 1721 (A. A.). — Hele St. Mikkels Landsogn med Undtagelse af den lille Jernbjerg By hørte under Antvorskov Gods. Jernbjerg laa nemlig under Brorup Gods, hvis Ejer derfor under Skoleforhandlingerne i 1730erne tilpligtedes at ordne Byens Skolehold. Ved Mødet i Hemmeshøj Kirke d. $13\frac{1}{3}$ 1737 nedskreves imidlertid: End maatte tillades, at Jernbjerg maa søge Store Valby kongelige Skole, siden Jernbjerg kun bestaar af 30 Td. Hartkorn. Byens 9 skolepligtige Børn kan magelig være i Store Valby Skole. — Byen bestod af 4 Gaarde og nogle faa Huse.

I 1740 købte Assessor *Ludvig Holberg* Brorup Gods. Han kunde nu henvise Jernbjerg By til sin Skole i Havrebjerg, en besværligere Skolevej for Børnene, men den økonomiske Digter fattede straks Fordelen ved at tinge dem ind i Store Valby Skole. Man vedtog da i 1740: Assessor Holberg skal paa Bøndernes Vegne svare til Skoleholderen i Store Valby 2 Rd. aarlig, hvoraf Mølleren i Jernbjerg skal betale de 2 Mk., foruden at hvert Bondebarn, som vilde lære at skrive, maa derfor aparte til Skoleholderen betale 2 Sk. ugentlig, men 4 Sk. for baade Skrivning og Regning.

Undervisningen tog sin Begyndelse den $28\frac{2}{3}$ 1721. Kun faa Skoleholdere kom til at virke i den store Landsby, hvor Skolen laa paa Gadejorden midt i Byen. Grundmuret, med rødt Tegltag, 8 store Vinduer, blyindfattede og mangerudede, flotte uvendige Vinduesskodder og Tavlen med det kendte Vers over Døren. Nydelig og særegen fornem i Sammenligning med Byens straaatke lave Bindingsværksbygninger med de lerklinede Vægge og Mure og smaabitte Vinduer — laa Skolen der med sin lille Kaalhaage som en Prydelse for hele Byen, uden Tvivl til Befolkningens Glæde og Stolthed.

Byens første Skoleholder, *Niels Block*, døde 1736. Amtmanden lod artigt Provsten examinere Efterfølgeren i Enrum: „At ieg efter Høyædle og velbaarne Hr. Conferents Raad og Amtmand over Antvorschou og Kaarsøer Amter Hr: Christian Berregaard min naadig Herres gotfindende haver i Dag examineret agtbare og fornemme *Simon Petrus Gyrsting* og haver befundet hannem dygtig og værdig til at antage det ledigværende Skoleholder-embede i store Valby her i St. Michels Kirchis Menighed bevidner ieg hermed under min Haand. Slagelse d- 15 Nov: Anno 1736. Johan Barscher“. (A.A.) — *Gyrsting*, en Præstesøn, fhv. Trompeter i Hæren, søgte 1739 Kantorembede, og Barscher anbefalede: G. har trolig og vindskibelig forestaaet sit Embede i 3 Aar, lever kristeligt, ædrueligt, skikkeligt, er ikke Student, dog vel oplært i hans Kristendom, kan skrive og regne vel, katekisere, undervise og sjunge til Fornøjelse, saa han er bekvem til at forestaa Koralsangen i en Kirke, saasom den, der ogsaa forstaar vokal og instrumental Musik. (Hd.) — *Gyrsting* døde dog her i Embedet d. $20\frac{1}{11}$ 1748. Dagen efter hensov ogsaa hans Hustru. — *Christen Lund*, f. i og Stud. fra Slagelse, kaldedes 1757 til Degn i Odden, og *Peter Christian Bruun*, Stud., Søn af den slemme Degn til Sørbymagle-Kirkerup, udnævntes 1769 til Degn i Heininge, 1779 til Taarnborg. Bruun var en god og flittig Mand, meget afholdt alle Vegne, men han led under Faderens forargerlige Levnet.

Med gode Forventninger flyttede *Cort Johan Spjellerup*, ust., nu ind i det kønne Skolehus. Kun faa Aar blev det ham forundt at virke her, men dog saa længe, at han levede sig ind med Befolkningen, hvis Sorger og Glæder han delte, og hvis tunge Skæbne at maatte forlade Hus og Hjem ogsaa blev hans.

Kongelig Majestæts Skole stod endnu i 1775 urørt, men ingen tvivlede om dens snarlige Nedlæggelse, hvorom der ansøgte af Kaptain *Castenschiold*, der i dens Sted agtede at indrette Skole i Heininge under samme Gods. Ganske vist vilde det blive en besværligere Skolevej for Børnene fra Lille Valby, men den Sag maatte Byens Ejer, Finansraad *Koes* til Antvorskov, ordne. *Castenschiold* agtede absolut ikke at nedbryde Store Valby Skole for igen at opføre den med dens tidligere Byggeform og hele Indretning. Det fandt han „altfor besværligt og bekosteligt“. Han anviste til Skolebrug et lille Gadehus, en gammel, lerklinet Hytte midt i Heininge By, som han nok mente kunde tjene til Skolestuens Indretning og Skoleholderfamiliens Bekvemmelighed.

Provsten, Hr. *Vieth* i Sønderup, kunde tiltræde, at Skolen henlagdes til Heininge, men han syntes, det vilde være baade Synd og Skam, om man nedbrød den gamle, grundmurede Skole og i dens Sted indrettede et klinet Hus. „Hr. *Castenschiold*, som formaar at bygge ny Herregaard, og hvortil han og skal skaffe Materialer lang Vejs fra, formaar vel og at bygge et nyt Skolehus af god Bindingsværk med Vægge af brændte Sten, og disse som flere andre Ting kan tages af den Skole, som nedbrydes; thi den paa-beraabte Vanskelighed og Bekostning med dens Nedbrydelse blev rigelig erstattet, naar Bygningen til fri Disposition blev overladt. Skulde Kammerherren nu bevilges Befrielse at opbygge nyt Skolehus, som meldt er, og derimod til saadant Brug et Gadehus optages, maatte man dog se at finde en rummelig Lejlighed til Skoleholderen og Plads til hans Kreaturer. Saa kunde der tilbygges en ny Skolestue af den Beskaffenhed, at den nu i Skolen værende

Tørreovn og de derværende Borde og Bænke magelig kunde rummes, og Stuen tillige med klare Vinduer og god Dør forsynes. Iøvrigt vil jeg ønske, at ej flere af de Herrer Proprietærer maatte vove at indkomme med Ansøgning om slig Forandring med Skolerne, at disse første, højst Saliges (o: Frederik den Fjerdes) prisværdigste Æresminde, skulde paa flere Steder tabes“, sluttede Provsten.

Mens disse Forhandlinger stod paa mellem Myndighederne, maatte Cort Spjellerup med Sorg se paa, hvorledes den store Landsby, Gaard efter Gaard og Hus efter Hus, jævnedes med Jorden. Med dyb Bekymring imødesaa han den Forandring, der vilde ske med Skolen, og den Lod, der vilde blive tildelt ham og hans Familie. Yderste Fattigdom prægede hans Hjem, for mange Munde skulde mættes, og med de stigende Kornpriser faldt Værdien af den lille Pengeløn paa 24 Rd. Vrangvillie mødte han fra Godset, naar han krævede Naturalpræstationerne leverede. Man nægtede ham 2 Læs Tørv, der tilkom ham fra de 5 først nedlagte Gaarde, udviste ham intet Brænde og vægrede sig ved at give ham fuld Græsningsret, saa han maatte føre sine Faar hen andet Sted, betale Græsningspenge for dem der og miste Mælken af dem hele Sommeren igennem. Forvalteren havde paa en Studs beordret Faarene væk, og da Spjellerup opsøgte Kaptainen paa hans „Logement“ for at faa Ordren ophævet, anmodedes han efter en kort Samtale om hurtigst muligt at forsvinde. Saa nær gik man hans Rettigheder, at man fjernede Stengærdet om Skolehaven, saa han ingen Nytte fik af den.

Cort Spjellerup valgte at fordre sin Ret i Stedet for at krybe om Naade paa Godset. Under 17. August 1775 indsendte han Ansøgning til Kancelliet om Erstatning for de tabte Rettigheder samt udbad sig Resolution om Skolens fremtidige Ordning, idet han paaankede den Uvilje, han havde mødt hos Godsets „Guvernør“.

Ansøgningen gik til Erklæring hos Kaptainen, Amtmanden og Provsten. Kaptainen skød sig ind under, at Hovedgaardstaksterne paa alle de solgte Antvorskovske

Godser var tagne af Skoledistrikterne, hvorved disse i Henseende til Udredning af Skoleløn m. v. var „geraadede i Konfusion“, særlig gjaldt dette ved St. Valby, hvor saa stor Mængde Hovedgaardstakst var udlagt, at hele Byen derved nedlagdes. Skolemyndighederne havde endnu ingen Bestemmelse taget om Fordelingen af Bøndernes Hartkorn til hver af Egnens kongelige Skoler, og hvad Hartkornets Ydelse iøvrigt angik, saa lød det: Herregaardstakst bør ikke dertil kontribuere, men for slige Byrder være befriet. Alligevel havde Kaptainen leveret det sædvanlige Foder til Skolen fra de 5 Gaarde for afvigte Vinter — altsaa ikke af Pligt, men af Godhed — ligesom han tilstod Skoleholderen Græsning til hans 2 Køer, men ikke til hans Faar, fordi Gaardens Anlæg var begyndt med holstenske Indretninger, og Faarene ikke kunde holdes af Kornvangen ved det ny opkastede Dige. Hvad angik Brændet og Stengærdet, syntes der at foreligge en Misforstaaelse fra hans Folks Side. „Spjellerup kom meget opbragt, arrig og uartig til mig,“ fortsatte Kaptainen, „saa at han med Gebærder og Tale formaaede mig til at frabede mig hans Nærværelse. Det er tilforladeligt, at jeg kondolerer Ungdommen, om han, jeg vil ikke tale om gradevis, viser sig saa uartig imod dem som imod mig, men aleneste i den Grad, da hans furiøse Udseende vilde foraarsage stor Skræk hos dem“.

Amtmand Løvenørn og Provst Vieth erklærede, at Spjellerup forekom dem at være af et uroligt, ængsteligt og vrantent („inquiet og moreux“) Temperament, og at Uro og Frygt havde bevæget ham til at indgaa med Klagen. Tabet, han havde lidt, syntes at være saa ubetydeligt, at han nok kunde give sig Stunder, indtil ny Skoleordning fuldførtes, og til den Tid aabnedes vel Vej for ham til Erstatning. Men den største Grund til hans Besværinger beroede formentlig paa Misforstaaelse mellem ham og Godsets Betjente, samt at hans Temperament havde forledt ham til ikke med den udfordrende Beskedenhed at forestille sin Sag for Kaptainen, derved stødt denne og berøvet sig selv den Godhed og Føjelighed, han ellers

kunde have forhaabet, indtil alt kom i Orden (Bp.).

De gode Herrer oversaa i høj Grad Situationens Alvor baade for Cort Spjellerup — og da særlig for ham, der mistede en væsentlig Del af sine Rettigheder — og for de andre Skoleholdere paa de Antvorskovske Godser. „Konfusionen“ i Skolerne varede hele 8 Aar. Og det kendtes, at Salget af Antvorskov Ryttergods i det Hele ramte en Mængde Mennesker paa Egnen haardt.

Til Held for alle Parter, der spillede Hovedrollerne i nærværende Tragedie, skete der imidlertid omtrent paa samme Tid noget yderst opsigtsvækkende ovre i Næsby ved Stranden. Den 16. August 1775 holdt Biskop *Harboe* Visitats i Stillinge Kirke, hvor Sognets Skoleholdere var tilsagte til at møde med deres Skolebørn. Skoleholder *Peder Hylle* i Næsby, der ikke stod paa videre god Fod med Distriktets Beboere, som tilmed mente, at Børnene kunde have nyttigere for end at søge Skole, mødte godt nok i Kirken, men der medfulgte ingen af hans Skolebørn. Det var en gruelig Fadæse, som med Rette eller Urette tillagdes Hylle, der formentes at forsømme sine Pligter. Han fik en ordentlig Skylle, luskede hjem og gjorde sig rejseklar, for det forstod han, at hans Dage var talte paa dette Sted. Han gav sig paa Vandring mod Hovedstaden, hvor vi træffer ham 6 Dage efter i Færd med at skrive et Brev til Biskoppen: „Med en Flaske Vand og en liden Pose har jeg nu forladt Næsby og er i Tvivl, om jeg skal rejse tilbage....“

Kort Tid efter erklæredes Næsby Skoleembede for ledigt. Det kom Castenschiold om ikke overraskende saa i hvert Fald overmaade vel tilpas. Som Ejer af Næsby og Skolens Patron havde han Haand i Hanke med Hylles Afskedigelse. Og nu forflyttede han saa Cort Spjellerup over til Næsby Skole, hvor den arme Skoleholder imidlertid vedvarende henlevede i Naadigherrens Ugunst. Han sløvedes efterhaanden under disse Vilkaar, hans Aandsevner aftog stærkt. Rent galt blev det i 1780, da hans Kone døde fra ham og deres Smaabørn, og Castenschiold samtidig tilbageholdt

hans Løn. Hans Tungvind slog ud i fuldt Vanvid, og man søgte ham indlagt i „det Hospital, som skal være paa Ladegaarden udenfor København“. Der har han formentlig tilbragt sine sidste Dage. Men hans Børn anbragtes dels paa Opfostringshuset, dels hos hans Svigermoder.

Store Valby Skole nedlagdes straks efter Spjellerups Forflyttelse til Næsby. Man aftalte med Degnen i Heininge, at han skulde modtage Børnene til Skolegang i sin Degnebolig, men han honoreredes saa daarligt, at han ikke kerede sig om det Besvær. Saa søgte Børnene til Skoler i Omegnen, hvis de da i det hele taget søgte Skolegang, der ogsaa her ansaas for at være Tidsspilde. Se iøvrigt Heininge Skole.

3. Lille Valby Skole.

Efter at Forbindelsen mellem Slagelse latinske Skole og Byens Degnekald i 1803 var blevet afbrudt, aabnede der sig Udvej til en bedre og varig Ordning af Skolevæsenet i St. Mikkel's og St. Peders Landsogne samt i Heininge Sogn. Der oprettedes Skoler i Heininge og i Lille Valby. Til Holmstrup Skole søgte nu som forhen Børnene fra St. Peders Sogn. Heininge Skole var alene for Heininge Sogn, og til Lille Valby Skoles Distrikt hørte St. Mikkel's Landsogn med Undtagelse af Skovsø, der vedvarende henvises til Vedbysønder kgl. Skole (Sg.).

Ved den paatænkte Regulering af Skolelønningerne tildeles hver af Lærerne de Degneindkomster, der nu frigjort fra Slagelse Bys Degnekald faldt til hans Sogn. Heiningedegnens Forpligtelse til at katekisere i Slagelse Bys Kirker og at foretage Bylæsningerne i Landsognene ophævedes, saaledes at Forpligtelsen ikke overførtes paa Lærerne. Dermed bortfaldt hele det Komadiespil med Degnelæsningerne for Ungdommen i disse blandede Sogne, hvor efterhaanden kun den mest uorne Ungdom fra Land og By nu og da gav Møde, og kun for at holde Halløj. Forargelige Episoder, gudsbespottende (blasfemiske) Tilsvær under de knastørre, livstomme Katekisationer prægede det hele, og

Ophævelsen faldt sikkert her som en Lettelse for alle Parter, i hvert Fald for Lærernes Anseelse et stort Gode.

Den nye Skoleordning traadte i Kraft ved de approberede Skoleplaner af 22. Marts 1806. Ved Juletid samme Aar stod Lille Valby nye Skole opført, rede til Indvielse. Her virkede i efterfølgende Orden: 1) *Niels Christian Baun*, Lx. Blaagaard, som frasagde sig Skolen den 1. Maj 1809 for at overtage Substitut-Stillingen hos Degnen i Gørlev. 2) *Andreas Kliim*, vistnok en norsk Student, tidligere „Assistent“ ved Christianssands og Sørslevs Skoler, p. t. Fuldmægtig paa Valbygaard. Godsejeren fandt det praktisk og ej uøkonomisk at forene Fuldmægtig- med Lærerstillingen, men den gæve Nordmand kom hurtig paa Kant med sin Principal og forsvandt allerede den 1. November samme Aar (Sg.). 3) *Poul Frederik Bormet*, Lx. Brøndbyvester, anlagde Skolehaven og forflyttedes 1812 til Buerup. 4) *Peder Jensen*, Lx. Blaagaard, en meget dygtig og energisk Mand, klarede den kræsne Biskop Münters Visitats 1824 med 3 ug, 1 mg, og Bispen takkede „den brave Lærer“. 5) *Hans Mortensen*, 1832—† 68, anvendte 2 Td. af Skolens 5 Td. Land til Have og Bomskole (Planteskole).

4. Heininge Skole.

Hr. *Hans Kiæp* til Heininge Sognekald og St. Mikkel's Kapellani indberettede 1738 om Heininge Sogn, der hørte under Antvorskov Krongods og var henvist til Holmstrup og Store Valby Skoler: „Intet Skolehus, derfor som Vejen er saa lang og farlig for de smaa Børn i Heininge, helst om Vinteren, at gaa til andre Byer, hvor Skolemester er, og Heininges Gaardmænd dog maa yde deres ansatte Skyld til, endskønt de for deres Børn har ingen Nytte deraf, saa holder Degnen gemenlig Skole i Degneboligen for de Heiningebørn, som kommer til ham“ (Hd.). Degnene holdt dog ikke af Skolegerning, og da Forældrene maatte betale for ekstra Skolehold, kom der kun faa Børn til Degneboligen. Ellers søgte de helst Næsby Skole.

Degnen *Christopher Madsen Svaning*, 1732—† 66,

ustud., fh. Skoleholder i Sørbymagle, nedlagdes hos sin første Hustru i Heininge Kirke. — „Denne fattige Brud faar mange Bejlere!“ udbrod Hr. *Jens Wahl*, da han hørte om sin Degns Død. Han tænkte paa Degnekaldet. Der meldte sig ganske rigtig mange Bejlere, de fattige Skoleholdere myldrede frem vidt og bredt fra for at fri. Trods Brudens ringe Udstyr var hun et godt Parti for dem, om ogsaa de gik ind til et brydsomt Arbejde.

Til Heiningedegnens Embedspligter hørte foruden den sædvanlige Degnetjeneste for Sognet tillige Bylæsning med den voksne Ungdom i St. Mikkel's og St. Peders Landsogne samt Katekisationerne med Landungdommen i begge Slagelse Bys Kirker, hvor Byungdommen ogsaa mødte, idet Hørerne ved Latinskolen ad denne Vej smøgede deres kedelige Katekisationspligt af sig. De vidtstrakte Sogne afgav derfor et stort Arbejdsomraade for Degnen: Ved Vintertid — Mikkel'sdag til Paaske — en Gang ugentlig til Aftenlæsning i hver af Byerne Store Valby, Lille Valby, Jernbjerg, Holmstrup og Landsgrav, somme Tider ogsaa til Skovsø, foruden Læsningen i Hjemsoget. Vinteraftener i Slud og Mørke maatte han, da der ikke var Raad til Befordring, til Fods bane sig Vej gennem Ælte og Pløre, efter Tidens Vilkaar, og Heininge laa omgivet med Morads. Svaning havde dog holdt Hest og Vogn, da han forpagtede Kirkejorden. Til Embedsrettighederne hørte kun Degneindkomsterne fra det lille Heininge Sogn, een By, og en Smule Korn fra Landsognene, f. Eks. fra Store Valby kun 3 Skp. Rug og nogle Pund Brød pr. Gaard. Degnetienden og Offeret fra Landsognene nød Hørerne, idet første Hører „opvartede“ ved Kirketjenesterne i St. Mikkel's Kirke, anden Hører i St. Peders Kirke og tredje Hører paa Antvorskovs Slotskirke.

Hr. Wahl ønskede nu, at der paalagdes Degnene fremtidigt at holde Skole, naar de aflastedes med Katekisationerne i Bykirkerne, som kunde tilfalde Hørerne efter deres Embedspligt, hvis Biskoppen „naadig vilde give Befaling dertil. Men herudi maa jeg bede om Tilladelse? at jeg læg-

ger Haanden paa Munden. Vilde Hørerne ventelig gøre Objektion (Indvendinger), at de nød intet derfor, da har de mer i Offer og Accidentser end jeg; thi naar jeg nyder $\frac{1}{4}$ om Fredagen af de Accidentser, som da falder i St. Mik-kels Sogn, da nyder enhver af dem deres fulde Portion, baade Fredag, Onsdag, Lørdag etc. Jeg er dog, Gud ske Lov, glad og fornøjet med min Del“. — Bønderne i Hei-ninge var p. t. ikke uvillige til at honorere Degnen med „ $\frac{1}{2}$ Td. Rug eller Byg, enhver for sig betragtet, eller en Bænk i Tørvemosen“ for at holde Skole. Men Wahl tilstod, at det var noget uvist, „allerhelst der ingen Ting er mer foranderlig end Menneskenes Gemytter i Verden“. Wahl bad Bispen om „at forunde mig en god Degn; da vilde jeg til min Død eller til min Afløsningstid her med den allerstørste Skønsomhed og underdanigste Taknemmelig-hed ihukomme“ det.

Cand. theol. *Hans Nielsen Wegner*, fh. i 20 Aar Skoleholder paa Mors, kaldedes uden Forpligtelse til Skolehold. Han befandt sig ikke godt her paa „dette Pønitense Sted, i dette Trældoms og Fattigdoms Degnebrød“, og tyngedes af den byrdefulde Gang til og Katekisationerne i Slagel-ses Kirker — en unyttig og næsten frugtesløs Gerning, da der kun mødte faa, ofte ingen, unge Mennesker, i St. Peders Kirke i Regelen ingen fra Landet, somme Tider et Par fra Byen, i St. Mikkel's Kirke 2—6 fra Landet, men oftest kun Byungdom. Denne Sommertjeneste burde bortfalde. Han kunde nok trænge til Sommerhvile efter daglig at have travet 2—3 Mile omkring til Byerne ved Vintertid. Kornlønnen fra Landsbyerne tjentes saamænd surt og dyrt nok derved. Den kunde næppe dække hans Udgift til Latin-skolens Pension. Siden Godsets Overdragelse til Over-skatteraadet udvistes kun lidet Brænde og „er frataget fattige Degne og Præster i dette Aar (1768), saa det lader, som vi skal om ikke hungre saa fryse ihjel. I Gæld og Besværing sidder jeg med Hustru og mange smaa nøgne Børn“. Wegner forventede da af Naade en bedre Dør i Herren og udbad sig allerunderdanigst en højere Trappe

i Læreembedet (Bp.). Ved hans Udnævnelse til Gierslev Degneembede og Skolekald Aaret efter aabnede der sig en bedre Dør for ham. Og han fortjente den, for han var en flittig og dygtig Degn efter Tidens Fordringer. Den højere Trappe naaede han ikke. Han søgte vel i 1773 Gierslev Præstekald, men hans Provst erklærede: „Han er ej skikket til Præsteembedet, slet opdragen, ringe i Sæder, ubetænksom i Ord er hans sande Karakter. Blev han Præst, oplivedes sandelig de gamle Historier, at Præsten og Bonden kom op at slaas“. Talegaver havde han. „Han kan prædike naar han vil, og hvor længe det skal være“, sagde Biskop Balle (Løve Hd., Bp.).

Wahl ønskede nu Degnen frigjort fra Tjenesten i Bykirkerne imod, at der om Sommeren skiftevis læstes omkring i Landsbyerne hver Søndag, og at Vinterlæsningen fandt Sted som sædvanligt. Dette Ønske opfyldtes ikke, men man imødekom hans Ønske om at faa en studeret Mand til Degn, der lejlighedsvis kunde afløse ham paa Prædikestolen. *Peter Christian Bruun*, se Store Valby Skole, kaldedes. — Antvorskov Godsbesalg i 1774 medførte Tab for mange Mennesker. Præster og Degne mærkede det ved Offeret og Tiendekornet. Skoleholderne mistede af det lidet, der tilkom dem. En Randbemærkning, nedskrevet c. 1790, til Provst Barschers Indberetning af 1738, oplyser: Paa den Tid laa endnu Store Valby til Kaldet. Sognepræsten faar vel Refusion, men, om jeg mindes ret, ikkun 4 Mk. pr. Td. Hartkorn for eet og alt, da en vis Mand fra Rentekammeret indbildte Vedkommende baade der og andensteds, at det var Kongens Villie, at der ej maatte gives mere, men Tabet er føleligt“ (Geheimeraad Chr. Brandts Arkiv). Godsejer *Castenschiold* indrømmede (1780), at Heiningedegnen havde tabt ved Store Valbys Sløjfning, og derfor havde han søgt en Skole oprettet i Forbindelse med Heininge Degnekald, hvorved Degnen som Erstatning kunde nyde Skoleløn.

Bruuns Efterfølger, *Jacob Harder*, f. i og Stud. Slagelse, fh. Skoleholder i Haldagermagle, kaldedes i Maj

1781 til Degn for Sønderup-Nordrup Menigheder. Ca. 3 Uger før, Lørdagen den 21. April om Aftenen Kl. 3 Kvarter til 9 begyndtes den store Elendighed og Bedrøvelse for mange udi Heininge af Ildebrand, da 8 Gaarde, 7 Fæstehuse og 6 Inderstehuse blev lagte i Aske. Og til denne Elendighed var ogsaa den, at Gmd. Hans Nielsens lidet Barn, Hans, blev opbrændt, og intet forefandtes af samme Barn (Kb.). — Der blev meget at varetage for de Brandlidte, Tilsaanningen faldt sent og besværlig, og i Efteraaret raadnede Kornet paa Markerne. Byen blev „dels ved Ildebranden, dels ved Castenschiolds strenge Hoveri saa ødelagt, at fast ikkun faa har det nødvendige; Kornet blev paa disse Marker saa bedærvet, at ingen Købmand i Aar vil købe det“, skrives i Slutningen af Oktober til Bispen.

Cand. theol. *Hans Tuxen*, fh. Hjelpepræst i Skive, derefter Skoleholder i Øverød og i Nyborg, senest i Stillinge, † 1796, tilstodes fri Proces i Sag mod Castenschiold om Degnerettighederne fra Store Valby. Ved Højesteretsdom ^{2/12} 1788 tilkendtes ham 371 Rd. og derefter aarlig 33 Rd. 4 Mk. 12 Sk. Tuxen vilde gerne paatage sig Skolehold, men man savnede Midler dertil. Sognepræsten *Ejler Hammond* udarbejdede en Plan om et „Sanger- og Skoleembede“ for Byen og lignende Embeder for Landsognene. Den approberedes efter Tuxens Død, men som en midlertidig Ordning, der under daarlige Vilkaar kun i Heininge lod sig iværksætte. Den 67-aarige Skoleholder Holberg, Holmstrup, søgte Embedet i Haab om, at Hammonds Plan forbedredes saaledes: a) Castenschiold skal købe Degnebo-ligen, og Bønderne aarlig reparere den paa Tag og Fag. b) Skolekassen bekoster Inventarium. c) Stenhegnet om Haven vedligeholdes af Gaardmændene. d) Brønden, som Bymændene havde ødelagt, efter at Tuxen var flyttet til Hyllerupgaarden, stensættes igen og forsynes som forhen med Træværk. e) Gaardmændene skal levere 4 Læs Sand og 2 Traver Koste aarlig til at holde Kirken og Skolen ren med. f) Holmstrup Skole, som efter Hammonds Plan skal nyde 25 af de 41 Td. Degne- og Læsemesterkorn, der

ydedes til Heininge Degnekald, bør forholdsvis paalignes Andel i Pensionen til Latinskolen. g) Embedet fritages for Extraskat. h) Morgen- og Aftenringen eller den saakaldte Bedekimen besørger Bymændene i Heininge eller betaler Sangeren 2 Rd. aarlig i Stedet. i) Graveren ved St. Peders Kirke besørger Embedsbrevene. — Provst *Plum* erklærede, at alene de 5 første Punkter vilde møde saa afgjort Modstand hos Godsejeren og Bønderne, at Planen gik over Styr. Men det fremgaar af Holbergs Ønsker, at Heininge Skole „stiftedes“ under fattigste Omstændigheder (Bp.).

Jacob Hager, Stud., forhen Skoleholder i Thorslunde-magle, kaldedes 1797 til Embedet som Degn. Han havde aldrig kunnet forestille sig saa mange Ubehageligheder, som han maatte udstaa i Heininge, tværtimod drømt om Rolighed og Lykke uden daglige Næringsssorger derude. „Men nej! Heininge er og har været mig et sandt Forbedringshus, hvorfra jeg snart ønsker at blive løsladt“ (1803). Degnelæsningen i Byerne besværede ham og var desuden bekostelig for ham, da det sled paa hans Klæder. — I 1805 forflyttedes han til Københavns Omegn. — 1802: Børnene er vel underviste. De svarede med Forstand og Færdighed af Lærebog og Katekismus. De kendte den bibelske Historie, læste godt i Bog, Skrivning var begyndt. Man havde smuk Kundskab om Fædrelandets Geografi; mange Salmer havde man lært. Degn og Skoleholder Harder synger og katekiserer meget godt.

Den $\frac{22}{3}$ 1806 approberedes Heininges Skoleplan, se Lille Valby Skole. Embedet omdannedes til et Skolelærer- og Kirkesangerkald med Skoleløn som de kgl. Skolers + Sognets Degneindkomster: Offer, 9 ⌘ Flæsk, 16 L ⌘ Brød, 16 Snes Æg, 16 Julekager og 16 Td. Byg (Sg.). *Jens Nielsen*, 1806—10, Lx. Brøndbyvester, forflyttedes til Drøselbjerg. *Anders Jørgensen*, Lx. Brøndbyvester, fh. Huslærer i Reerslev Præstegaard, var flittig og dygtig og kaldedes 1820 til Københavns Amt. Cand philol. *Frederik Nicolaj Rummel*, f. i Slagelse, der ifølge kgl. Tilladelse havde lige Ret til Skolekald med seminarieuddannede Læ-

rere, var først Lærer i Sorø. Han var en dygtig Mand, der ogsaa prædikede godt. Hans Kone var blind; efterhaanden sløvedes han, og Huset prægedes af Uorden. 1824: Børnene læste godt i Bog. Drengene utydeligt, de fleste er Vogtere fra fremmede Sogne, som kommer af og til i Skole om Sommeren og bliver borte om Vinteren. Med Rummels Undervisning og Gaver var jeg iøvrigt meget vel tilfreds. — Den lille, gamle Degnebolig, et almindeligt Bondehus, afgav kun en simpel Lærerbolig og en lav og snæver Skolestue.

5. Holmstrup Skole.

Holmstrup kgl. Skole, begyndt $28/3$ 1721, havde Hartkorn af Holmstrup og Hyllerup, 100 Td. (10 Gd.) af Heininge og 100 Td. af Øster-Stillinge, ialt 288 Td. (D. Sk.).

Adam Roy, ust., 1721—† 62, jordedes under Sang af halv Skole (Latinskole) og Ringen med alle Klokker. *Christen Trælund*, † 1764, „jordedes under Ringen med alle Klokker og med Følge af alle Stadens 3 Præster. Den salig Mand havde en fatal og meget ynkelig Død, thi da han Tirsdag tilforn d. 3. Januar betimelig vilde gaa fra sin Svogers Hus i Landsgrav hjem til Holmstrup, er han af et usædligt Snefog under Vejs saaledes blevet overilet og forvildet, at han i saadan Vildførelse har maat sætte Livet til paa Marken, og efter et kort Ægteskab udi eet Aar mindre 8 Dage efterlade sin Hustru med et spædt Pigebarn i meget jammerlige Omstændigheder. Dette har bevæget velædle Herrer Kirkeinspektører, saa og Skolens Rektor, tilligemed Sognepræsten til at eftergive den fattige og bedrøvede Enke deres Rettighed. Den salig Mand var desforuden velyndt af de fleste, som kendte ham, blev derfor desmere beklaget af dem alle“ (Kb.).

Jørgen Musted, Stud., fh. Store Fuglede og Rye Skoler, blev 1768 Degn til Krummerup-Fuglebjerg. *Niels Ivarsen Møller*, Søn af Møller Ivar Ivarsen, Hemmeshøj, Stud. Slagelse, hvor han var Kammerat med den senere Biskop Balle, var først Skoleholder i Sønderbjerre, hvorfra han

afsattes — lignende Skæbne var han paa Nippet til at lide her i Holmstrup, endog adskillige Gange, første Gang i 1778, da Bønderne jævnlige klagede over ham. Amtmand og Provst indkaldte Parterne til en Session. Møller mødte med Hirschfänger ved sin Side, men da Provsten befalede ham at lægge den fra sig, svarede han, at han „det ingenlunde vilde“. Man foreholdt ham da, at han ved sin Opsætsighed mod Foresatte og øvrige Opførsel forjente at miste sit Embede, men „det lod til, at saadan Trusel blev foragtet“. Baade Bønderne og Møller fik en alvorlig Formaning og Advarsel til at efterkomme deres Pligter, men Møller fremturede i Stridighed. —

I 1783 røg Møller uklar med Fuldmægtigen paa Valbygaard, hvor han hævdede sin Løn og plejede at kvittere i en dertil indrettet Protokol. Nu havde Godsejeren beordret ham til at læse med en Del Børn fra det gamle Store Valby Skoledistrikt. Han modsatte sig Ordren, som han fandt uberettiget; men da han derefter kom for at kræve Lønnen „udskældede Fuldmægtigen mig grovelig og greb mig i mit Ansigt med hans Haand, hvorover jeg maatte fly ud af hans Stue og gaa hjem uden at bekomme min Løn“. Fuldmægtigen havde desuden lovet ham Prygl. Møller sendte nu 2 Mænd op til Godskontoret for mod hans medsendte Kvittering at hæve Skolelønnen, som de ogsaa fik den Gang, men da de næste Kvartal mødte i samme Ærinde, afvistes de, da Godsejeren forlangte Kvittering i den omskrevne Protokol. Saaledes fortæller Møller i en Skrivelse, som nogle Mænd erklærede at stemme med det passerede. Amtmanden, der maatte tage sig af Sagen, oplyste, at disse Mænd hverken kunde skrive eller læse, men Møller havde selv skrevet og oplæst Erklæringen for dem, og det, der stod, var ikke foregaaet. De omtalte Børn skulde han undervise. Han bør mulkteres, indstillede Amtmanden til Balle, men denne nærede stadig kammeratlige Følelser overfor Møller. — Aaret efter anklagede 4 Bønder, henholdsvis fra Holmstrup, Landsgrav, Hyllerup og Jernbjerg, Møller for, at han besad saadan Grad af Ondskab,

at det umulig hverken kunde taales eller tillades hos en Lærer: a) Han paastod, at han først skulde begynde Skolen Kl. 2, b) han sendte ofte Børnene hjem, naar de kom til Skole, og sagde, at han nok skulde tilsige dem, naar det passede ham, c) han holdt ingen Bøn eller Sang med Børnene hverken Morgen eller Aften, ej heller lærte han dem deres Børnelærdom, saa de kunde læse til Bords, katekiserede heller ikke i Skolen, d) han forstod ikke at straffe med Maade, ejheller at kende Børnenes Karakter, saa han kunde lempe sig ved Undervisningen. Han strafede i Utide og til Umaade, ligesom han var i Humør til, eller eftersom han bar Nag til, thi han revancherede det paa Børnene, hvis Forældrene ikke vilde eller kunde tjene ham i, hvad han pegede paa, e) han lod Børnene sidde og gabe og pladde i Bogen uden at høre eller undervise dem, f) han opvartede sine Ejendomsjorder paa Vaarby og Slagelse Marker i Stedet for at passe Skolen, og hvem der ikke pløjede eller agede Møg for ham, var ikke hans Ven; g) kun i 3 Uger forud for Bispevisitatsen udviste han Flid, h) han havde i Fasten sendt Børnene hjem igen, men lod umiddelbart efter foretage Udpantning hos dem (for deres Ydelser til Skolen). Og da Bønderne sagde, de vilde klage til Bispen, svarede Møller, at det hjalp nok ikke, for Bispen var hans specielle Ven. Bønderne bad nu Bispen skille dem af med ham.

Balle sendte Klagen til Erklæring hos Amtmanden og Provsten. Den første bekræftede Møllers Udsagn om, at han kun maatte sende Børnene hjem fra Skole, fordi den var under Reparation. „Møller har sine betydelige Fejl, men har taget efter de Formaninger, jeg har givet ham, og stræbt at forbedre sig. Og min Formening er, at en Mand, der sidder med Kone og Børn, og i de Fejl, han tilforn har haft, endog lovet Forbedring, ikke paa saa ubevist Klage kan gøres ulykkelig. Dette er snart sket, men Følgerne kan være betydelige. En Spurv er lige saa ilde faren ved at brække sit Laar som en Løve.... Og Jernbjergmændene nægter, at Klagen er fremsat paa deres

Vegne“. — Provsten erklærede, at Klagen i eet og alt var bevidst urigtig. Han havde visiteret Skolen, endnu inden den istandsattes. Han fandt Kl. 10 om Formiddagen en halv Snes smaa Børn i Skolen, som sad og læste smukt, og de svarede ret vel for sig.

I 1787 gik der fejlagtigt Rygter om, at Degn Tuxen, Heininge, søgte sin Afsked, og at Heininges Degnekald vilde blive forenet enten med Holmstrup eller med Næsby Skole. Møller skyndte sig at indsende Ansøgning om, at Foreningen maatte finde Sted med hans Skole. Provst *Top* paategnede: „Jeg tror, Biskoppen maa røres over denne stive Sjæls Bøjelse, som af det, jeg har Erfaring om ham, snarest kan bøjes ved Velgerninger, men med Haardhed gaar saa vidt som snart utroligt. Han er en god Ægtefælle og Fader, sparsom til det yderste, er ædruelig, arbejdsom saavel i Skolen som i hans Gerning, ja, endog over Kræfterne, saa han mange Gange maa bukke under i Arbejdet, som han maa tage sig paa ved Sols Opgang, og længe efter dens Nedgang ved Mark- og Husgerning for at faa Brødet og ringe Klæder til sig og sine, som dog altid er renlig, skønt fattig og ringe. Biskoppen vil derfor vist fortjene en sand Glæde ved at se ham hjulpen efter saa mange Aars besværligt Slid til et bedre Levebrød paa et herfra liggende Sted, hvor han var ubekendt. Thi det er ham umuligt at give efter for sine Undermænd, som han formener Bondestanden er, og hans Overmænd kan han næppe lade sig tvinge af, før den yderste Nød tvinger ham.... For hans slette Skrift er han ej meget skikket til Skoleholder, til Degn bedre skikket“.

Endnu engang klarede Møller Pynten. Men ved Udsiftning af Holmstrup i 1788 gik han haardt imod Bønderne, idet han paastod sig Jord udlagt til Skolen i H. t. Forordningen af 1781. Landvæsenskommissionen billigede hans Krav. Bønderne holdt nu Børnene hjemme fra Skolen, fremførte paany Klage over ham og forlangte ham suspenderet. Og Møller kom for en Provsteret. Ved denne lagde Sognepræst *Lund* ikke Skjul paa, at Spørgsmaalet om

Skolejorden havde „opirret Gemytterne, og deri ligger vist den rette og sande Grund til Klagen, skønt det ikke kan bevises“. Han frygtede, at Møller nu blev „brødløs med Kone og Børn efter 21 Aars Tjeneste, thi Sagen er snedig nok anlagt, da nogle af Bønderne er traadt frem som Anklagere, og andre skal vidne imod ham. Og forestiller man sig nu, at disse samtlig er indtagne af Fordomme og Had til Møller, hvor let ledes de da ikke ved et Tings Vidne til det i Sinde havende Maal: at gøre Møller brødløs, da Bønder som enfoldige Folk, der anføres af en Forvalter, der ej heller kan lide Møller, endog uden selv at vide det, let kan foranlediges til at vidne falsk... Ønskeligt, han kunde faa et Degnekald...“

Det bad Møller ogsaa om, for at „disse onde Mennesker ikke skal plage og chikanere mig til min Død. Lad mig ikke vente forgæves. Alle, som har haft den Ære at være Deres (Balles) Meddiscipel er af Dem bleven hjulpne, jeg har og været det, hvorfor jeg haaber som den sidste af disse at blive hjulpet“. — Provst Top syntes ogsaa, han burde forflyttes, „Bønderne hader ham, nu et uudslukkeligt Had formedelst hans Jords Forgrøftning, saa de vil ikke lade sig tvinge til at sende deres Børn i Skole, helst da de har Medhold af deres Herskab og Forvalter“.

Just som Sagen stod alleralvorligst meldte sig en frelsende Engel, nemlig Skoleholder Holberg i Nordrup, der led af kronisk Flyttefeber. Han lod sig forlyde med, at han kunde tænke sig at skifte Græsgang. Man forstod Hentydningen, og kort efter byttede Møller Embede med Holberg. Saaledes endte denne „§ 8-Sag“ (Lov af 27/5 1908).

Adam Ditlev Holberg søgte ogsaa her om Forflyttelse, som uansøgt blev givet ham, da „den gamle ærværdige“ 75-aarige Olding nedsattes paa St. Peders Kirkegaard. Som alle de gamle Skoleholdere maatte han for at leve holde ud med Skolen til det sidste. 1789: Børnene syntes at være tilvante til at læse med Eftertanke. De kunde temmelig vel forstaa Katekismus og var øvede i Boglæsning. Den bibelske Historie skal først begynde. Holberg katekiserer

temmelig vel og er ikke uskikket til at give Børn god Undervisning. 1802: Megen Forsømmelse regerede i Holmstrup Skole. Alligevel havde de, der søgte Skolen, ganske god Kundskab efter deres Alder. Ikkun faa havde begyndt paa Lærebogen, men gjorde Rede med Forstand for det, som var lært, flere svarede vel efter Katekismus, man vidste og lidet af den bibelske Histore og havde lært Salmer. Men Boglæsning er for skødesløs. Holberg er gammel og afkræftet, dog katekiserer han endnu ganske taalelig. —

Embedet stod nu ledigt i længere Tid for Skolevæsenets Omordning, se Lille Valby Skole. — *Abraham Henrichsen Wium*, 1808—11, se Slagelse, forflyttedes til Nærum. En kort Tid lededes Skolen af en *Siir* eller Sejr, og fra 1812 af *Søren Kysing*, Lx. Blaagaard, fh. Karrebækstorp Skole. 1824: Jeg kunde ikke være synderlig tilfreds med Skolens Fremgang. Men jeg undskyldte Kysing med det næsten uoverkommelige Antal af 108 Børn og ved hans egen meget svagelige Helbred. Det var en Lykke for ham og Skolen, hvis der paa nogen Maade kunde sørges for ham. Paa god Villie mangler det ham ikke. Jeg kan næppe give ham „Bekvem“, men han er hektisk, yderlig svag, hypokondrisk, undertiden næsten vanvittig og kan da leve længe. Desuden 108 Børn, intet Under, at det gaar saa maadeligt! — I 1833 optoges Kysing og Hustru i Slagelse Hospital.

Den gamle Skole stod endnu, velholdt. I 1824 henlagdes Idagaard til Slotsbjergby Skole, Charlottendal og Augustendal til Sludstrup Skole (S. A.). — Storkøbmanden, Etatsraad Bruun havde i Begyndelsen af Aarhundredet udskiftet 4 Parceller fra Antvorskov Slot, nemlig Idagaard, Charlottendal, Augustendal og Carlsgaard, opnævnte efter hans Børn, 3 Døtre og 1 Søn.

V. SLOTSBJERGBY OG SLUDSTRUP SOGNE

1. Slotsbjergby Skole.

Til Slotsbjergby Skole henlagdes Slotsbjergby Sogn, 217 Td. Hartkorn, og Harrested, 79 Td., ialt 296 Td., men Sørbylille og Sludstrup Byer ydede til Kongens Skole i Skørpinge. Slotsbjergby Skole opførtes 1721 (D. Sk.).

Skoleholdere: 1) *Andreas Andersen Romsgaard*, Stud., forflyttedes efter 9 Aars Tjeneste til Havrebjerg-Gudum Degnekald. 2) *Poul Christensen Glob*, Stud. Slagelse, c. th., Søn af Klokker Chr. Jensen, ibd., var tillige Kantor ved Antvorskov Slotskirke. Han døde efter kun eet Aars Skolegering fra sin unge Hustru og et Spædbarn. Den hæderlige og vellærde Mand nedsattes i Kirken den 23. April 1732. 3) *Peter Kierulff*, Stud., frasagde sig Skolen i 1737, da han søgte „ved Guds Forsyn bedre Forfremmelse“ (Efternævnte Sognepræst af samme Navn blev Stud. 1730, c. theol. 1742). 4) *Jacob Hansen Kræfting*, Stud. Christiania 1727, „tjent for Kollega 3½ Aar udi Stavanger Skole, lever skikkelig, kan katekisere, lære fra sig og synge“. I Marts 1740 besluttede man hans Kvartalsløn „for at anskaffe og vedgøre det, som han har spoleret“. Saa forlod han Skolen. 7/7 1739: Sognepræsten *Daniel Paulli*. Efter Samtale og Bøgernes Eftersyn og Itegnelse begyndte Tjenesten. Præsten prædikede over Coll. 3, 16. Katekisationen af Skoleholderen, Degnen og Præsten var meget kold og lunken, Ord for Ord efter Bogen. Ungdommen selv befandtes af passabel Læsning, liden Forstand og kun maadelig

Øvelse. Dog syntes der ikke at fattes saa meget paa deres Lyst som paa god Anførelse, hvorfor det blev alvorligen, baade offentlig og privat, indskærpet Lærerne baade med Flid og bedre Maade at lægge sig derefter. Der var intet at klage af Menigheden, men da der blev spurgt om Skoleholderens Forhold, vilde Menigheden slet intet svare, endskønt jeg ofte bad dem nu sige, hvad de vidste. Derfor jeg ved min Bortrejse fik nogle Bønder paa Vejen i Tale, og siden af de omboende Præster fik at spørge, at baade Degnen og Skoleholderen er i Rygte for Skødesløshed og Drikk, hvorom jeg straks skriftligen lod dem advare ved Præsten og tilholdte Provsten nøje derom at inquirere (forhøre). Kirken har i mange Aar kun haft een Klokke, hvorom Justitsraad Helt (Kirkeinspektøren) blev tilskrevet. 5) *Christian Hochland*, Stud. Slagelse, søgte Sønderup-Nordrup Degnekald i følgende Ord:

Hans Høyærværdighed gif mig til Nyt-Aars Gave
 Det ledige Degne Kald, jeg ønskede at have,
 I Noor- og Synderup ved Christen Wandels Død!
 Haf Tack, o Gud! som mig ved dig gaf Lefvebrød!

Han kaldedes til Haarslev-Tingjellinge Degne- og Skoleholderkald i 1741. 6) *Bartholemæus Haagensen*, Stud., † 1754. — 1749: Sognepræsten Hr. Jens Thillerup holdt en Prædiken over 1 Tim. 4, 8, som kunde gaa an. Ellers slet Kundskab iblandt unge og voksne, og var det at ønske, Præsten vilde være drivendes, saa vel selv at iagttage, hvad ham tilkommer, som at paaagte, at Degn og Skoleholder var flittige, hvilket højlig behøves særdeles i denne Menighed. 7) *Jacob Clausen Bech*, fh. Tjener hos Amtmand *Løvenørn* paa Antvorskov, blev 1759 Degn paa Fyn. 8) *Rasmus Thejlggaard*, c. theol., fik Embedet efter Anbefaling fra Amtmanden og Eksamination af Provst Tuxen, der fandt „hos ham saa god Habilité, som af en Skoleholder kan udfordres. Faa skal efter mit ringe Dømmende findes saa bekvem og iblandt mange næppe en bedre til at explicere“ (forklare). Det mente Amtmanden ogsaa, men

kom nu i Tvivl om, hvorvidt Embedet skulde besættes ved Frederik IVs Forordning eller efter Christian VIs, der gav Sognepræsten Ret til at indstille 3 Ansøgere til Examinat-ion. Kancelliet resolverede: Efter Fred. IVs.

I 1764 havde Thejlgaard et voldsomt Sammenstød med Sognepræst *Peter Kierulff*, der bebrejdede ham, at han ikke gik i Kirke eller mødte med Skolebørnene i Kirken, at han ikke passede Skolen, men i Stedet prædikede i Vakancer baade her og der eller var paa Rejser, snart hist, snart her, at han ikke læste eller stavede med hvert enkelt Barn, men lod bare Børnene „slippe sin Lektie udenad, udelukke mange Ord og Meninger og uagtet dette gaa videre“ o. s. v. — Da Thejlgaard svarede: „Enhver kan passe sit Embede!“ henvendte Præsten sig til Bispen med Anmodning om at stille følgende Krav til Skoleholderen: 1) Han skal være til Stede hos Børnene, 2) daglig holde Morgen- og Aftenbøn med dem, 3) om Middagen lade een Dag En, en anden Dag en anden læse deres Bordlæsning og sjunge et lidet Vers af en Salme eller selv læse for dem et lidet opvækkeligt Suspirium (Hjertesuk), 4) Onsdag og Lørdag skal han ved Katekisation bibringe dem de allerførste og fornødenste Sandheder. 5) Han skal selv smukt søge Kirken og ej give Forargelse, 6) opmuntre Børn og Forældre til Skolegang og kræve Grund til Skoleforsømmelser, 7) hver Uge sende Præsten en Forsømmelsesliste, 8) passe Skoletimerne, ikke uden Præstens Vidende være hist eller her og ikke oppasse andres Skriverier (T. tog Skrivararbejde paa Antvorskov). — Den værende Tilstand fortsattes, kun søgte Thejlgaard Forflyttelse, „da adskillige indløbne udvortes Omstændigheder forhindrer mig fra at nyde den ædle og dyrebare Sinds Førlighed, der har afledt af sig mange Fortrædeligheder, hvis rette Kilde nok ingen anden end hin Dag vil vise, og det er Gud alene bekendt, om jeg nogensinde af ham skal findes værdig til mit første Øjemeds Erholdelse (at blive Præst), saa er herved min Begæring, at Biskoppen vil entledige mig fra et Sted, hvor min alt for store Skrøbelighed bli-

ver sat paa en mig alt for stor Prøve ved i Naade at skænke mig Degneembedet i Sørby“.

Den 1. Oktober 1770 krævede Thejlgaard ved et Bud sin Lønattest hos Præsten, som da ogsaa skrev: „Da Mr. Thejlgaard nu behøver det Kvartal, som til $\frac{1}{10}$ er forfalden af Skolelønnen, da bliver herved forsikret, at han ligesom sædvanlig opholder sig i Bjergby“. Med Attesten fulgte en Skrivelse, hvori bl. a. stod: „Jeg ved, at et Barn eller en gammel Kærling kunde vaaren Menigheden til større Nytte i 1 Aar, end De (T.) har været i saa mangen“. Attesten gik videre til Provsten, hvor den fik følgende Paategning: „Da overmeldte Attest ikke giver mig noget Bevis om Mr. Thejlgaards Flid i Henseende til sit Skoleembedes Iagttagelse, kan jeg ikke samme attestere“. — Nu kunde Skoleholderen ikke hæve sin Kvartalsløn, og samtidigt klagede et Par af Bymændene til Provsten over, at han forsømte Skolen, som han havde været borte fra en hel Maaned. Han blev da ved et Par Mænd tilsagt at møde hos Provsten, men han svarede, at „saadan Visvasseri gik han ikke efter“, kun hvis Provsten tilsagde ham skriftligt. — Derimod tilstillede han Provsten en Skrivelse, i hvilken han krævede Kierulff for en Provsteret, „da hans imod mig i saa mange Aar udviste Insolenser (Uforskommetheder) ej tillader mig at lade ham gaa saa ustraffet bort som i 1764, da jeg lod min Sag forblive til status quo, der ventelig har givet det onde Menneske Anledning til at fremture i sin Ondskab imod mig, indtil den endelig er steget til den Højde, at det nu er høj Tid, den bliver standset“. Thejlgaard vidste ikke andet at bebrejde sig, end at „min alt for store Gelassenhed og Føjelighed imod denne slette Præst i Steden for at opbygge Guds Rige snarere har nedbrudt derpaa, og altsaa har ej andet at anke paa, end at jeg ej for mange Aar siden har lagt hans skammelige og forsømmelige Embedsførelse samt hans sørgeligste Omgang for Jesu dyrekøbte Menighed blot for hver Mands Øjne, der nu med Guds Hjælp skal ske“ (Bp.).

Det blev Thejlgaard, der tiltaltes for en Provsteret. Han

frakendtes sit Embede, og Dommen forkyndtes ham d. 8. December 1770. Men nu indgav han „Supplik“ til Kancelliet, hvorved han forklarede, at Kierulff havde afgivet „falske og vrang Oplysninger.... og Paastand om mit Livs Førelse paastaas Skumlere og Bagvaskere at komme frem med“. — Da Kancelliets Resolution ikke var til Gunst for Thejlgaard, udnævnte Amtmanden ny Skoleholder til Bjergby og tilsagde Thejlgaard at flytte fra Skolen inden den 15. April. Men Th. indsendte ny Supplik „med mange ærerørige Beskyldninger, som ikke burde gaa ustraffet bort for saa nedrigt og slet tænkende Menneske, som ikke agter, hvad han siger eller skriver....“, fortæller Provsten, „jeg vil ønske, at Sagens Omgang aabenlyst maatte lægges for Kongens Øjne, og var det at ønske, at denne løgnagtige Calumniant (Bagvasker) ikke oftere maatte tillades at komme for Kongen og sværte retsindige Mænd. Kvæstionen (Spørgsmaalet) er ikke om hans Liv og Levnet, derom er intet handlet, men om hans Embedsforhold“.

Thejlgaard forblev uantastet i Skolen, fordi Amtmanden og Godsinspektøren holdt med ham: „Blandt Bønderne bruger han stortalende og nærgaaende Ord imod os alle“, skrev Provsten til Bispen, „jeg anmoder om, at der hos Amtmanden maa føjes, at Skolen kunde blive ryddelig. Hr. Kierulff lider meget ved saa nedrigt Menneskes Nærværelse i Byen hos sig“. — Ogsaa Kierulff klagede: „I 9 Maaneder har Sagen henstaaet. Sandelig, hverken den stakels Menighed eller vi andre kan længer taale dette Belials Menneske, der dog hemmelig og i Løndom har sine bekendte Understøttere, hvilket synes stridig, men er dog Sandhed“ (Bp.).

I Midten af August 1771 mødte Bymændene med Klage over, at deres Børn, c. 60, i Aar og Dag ikke havde kunnet søge Skole. Endelig fik Thejlgaard Befaling til at fraflytte Skolen senest den 9. September, men han „rejste d. 10., dog ikke uden Tvang ved Rettens Middel, saa han viste sin Haardnakkethed til Enden“.

9) *Johan Jacob Reichwein Brasch*, ust., fh. Skoleholder

i Smidstrup, hvor han „ved Flid og utrættet Møje havde forhvervet sig en for en Læg ellers ugemen Færdighed i at katekisere. Hans Omgang med Skolebørnene været opmuntrende og tillige efter Omstændighederne med Forstand alvorlig og skarp, saa at de har Frygt og Kærlighed for ham. Han havde tillige været uden Anstød og føjelig og tjenstagtig imod alle, især hans Foresatte, altsaa en Skoleholder alle maatte ønske sig, men ej er saa lykkelig at faa“. I Braschs Dødsbo, 1780, fandt man en Bog med rene Blade i, hvorpaa han havde optegnet sit Levnedsløb, der viste, at han i sit Liv havde været underkastet mærkelige Forandringer. Hans 4 Ægteskaber anførtes specielt. I de 2 sidste avledes 4 Børn, men, skrev Provsten, „da disse Ægteskaber efter Sigende ikke har været ret lykkelige, har det vakt Opmærksomhed, at bemeldte 4 Ægteskaber er optegnede af ham udi den Bog, som kaldes „Fandens 4 Døtre“ (Bp.).

10) *Johan Peter Kretzmer*, fh. Urtegaardsmand paa Antvorskov, af skikkelig Familie, smuk Opdragelse og med de bedste Attester om sit kristelige Forhold, ansattes. Hans Dødsbo af 1783 gav kun et Overskud af 5 Rd. 2 Mk. 4 Sk., som 11) Stud. *Emanuel Reenberg*, fh. Forvalter paa Vedbygaard, fik til Afdrag paa det, der manglede i Skolelønnen. 1789: Børnene havde været meget forsømmelige, nogle læste dog ret godt i Bog og kunde modtage Vejledning til at fatte Meningen af deres Børnelærdom, for hvilken de ellers vidste at gøre nogenlunde rede. Paa Bibelhistorie var ikke at tænke. Reenberg kan netop lære Børn at læse i Bog, men er ikke oplagt til at katekisere. Skolehuset er i forsvarlig Stand. — En ubrugelig (Kirke-) Klokke lovede Patronen at lade istandsætte.

Student *Claus Clausen* ægtede 1790 Sognepræst Jac. Lemvighs Husjomfru og holdt derefter Skole — med Støtte fra Godset — for Sludstrup Sogn samtidig med, at han assisterede den gamle Degn Ejlertz ved Bylæsningerne. I 1794 købte Grev *Dernath* Antvorskov og Falkenstein. Han havde Øje for, at ogsaa Gerlev Sogn manglede en Skole,

indrettede derfor et Par Aar efter „til Sludstrup og Gerlev Sognes Tarv en Ekstraskole“ paa Falkensten og ansatte Claus Clausen som Lærer ved Skolen. Dernath udviste, trods sine fattige Forhold, sin Rundhaandethed og Velvilje mod Skolerne paa Godset ved at give hver af dem et Løn-tillæg, stort 40 Rd., som ogsaa gaves Skoleholderen paa Falkensten foruden, hvad han eventuelt kunde faa gennem Skolepenge eller lignende. Etatsraad Bruun, der købte Godset 1799, ønskede imidlertid i Stedet for Skolen paa Falkensten en Skole indrettet for hvert af de 2 Sogne. Degn *Jürgen Jürgensen Ejler*tz var netop afgaaet ved Døden samme Aar, og Reenberg, der nu i 17 Aar havde lidt meget ondt for at faa det nødtørftige til Kone og 7 Børn, haabede og bad om at nyde noget af Degnekaldets Indkomster, selv om han paa Grund af Brystsvaghed ikke kunde forrette Sangen. For at imødekomme dette rimelige Ønske sluttede Bruun Akkord med Reenberg om, at Clausen skulde assistere i Slotsbjergby Skole og ved Kirketjenerne i begge Sogne fra December 1799.

Claus Clausen havde været en flittig Mand baade i Sludstrup og paa Falkensten, hvor han ved Siden af med god Orden bestyrede et „Laanebibliotek til nyttig Læsnings Udbredelse blandt de Ældre“. Efter Reenbergs Død 1801 kaldedes han til Slotsbjergby Skole. Han beholdt foreløbigt Degneforretningerne for begge Sogne, indtil Adskillelsen af Kirkesangerstillingerne fandt Sted ved Sludstrup Skoles Oprettelse 1810. — Nogle Børn havde, 1802, gjort Fremgang i Lærebog og flere i Katekismus. De svarede med god Forstand. Boglæsning var god. Man havde lært Salmer. Skrivning var begyndt. Bibelhistorie skal begynde. Clausen underviser meget vel med Flid og Duelighed.

Lemvigh forflyttedes til Vemmelev og blev 1804 Herredets Provst. Den nye Præst, *Henrik Ejler*, og Clausen arbejdede daarligt sammen. En Afdeling Ryttere havde 1809 indkvarteret sig i Slotsbjergby og delvis lagt Beslag ogsaa paa Skolen. Men Ejler indberettede til Amtsprovstiet, at Skolestuen afbenyttedes til Furage-Magasin for Rytterne,

og at ogsaa Skolens øvrige Lejligheder anvendtes dels dertil og dels til Munderingskammer. „Clausen efterstaar mig paa en ligesaa hemmelig som ondskabsfuld Maade“, fortæller Ejler i et Indlæg om Sagen, „og har forvoldet mig saa mange uforskyldte Krænkelser, især ved det her kantonerende Krigsfolk.... Mine Dage bliver næppe mange, ifald jeg skal vedblive at tjene med ham“. — Provst Lemvigh forklarede, at Ritmester *Poul Seidelin* havde indkvarteret sig i Slotsbjergby Præstegaard, men da han ikke følte sig tilfreds med Beværtningen, indkvarterede han sig i Skolen, hvilket Ejler optog meget ilde. Furagen lagdes paa Loftet, men da den tog Skade af Regn, flyttede man den ned i Skolestuen paa en Tid, da der var Skoleferie. „Jeg har kendt Clausen i 18 Aar, men aldrig af nogen slet Tænkemaade. Han er hidsig, men Ejler i langt højere Grad. Han er saa opfarende, at enhver maa ræddes for ham. Jeg beklager hans ulykkelige Temperament.... Hans Hjerter er godt“. Provsten frygtede, at Striden kunde staa længe paa, „da Ejler af ingen Ting kan bringes i Harmen, og saavidt jeg har formærket, er hans Frue nok for en stor Del Aarsag, der i Stedet for at dæmpe oppuster Ilden“. — Amtsprovsten krævede straks anden Plads anvist til Furagen, og Clausen næsedes for manglende Anmeldelse af Indkvarteringen (Bp.). 1824: 3 tg, mg. Clausen døde 1830.

2. Sludstrup Skole.

Pensioneret Underofficer *Andreas Grøn* læste ved 1770 med Børnene i en privat Skole i Harrested. Skolen nød formodentlig frit Hus m. m. fra Godset, rimeligvis det samme Hus, som Clausen og hans unge Brud flyttede ind i 1790. I Stedet for denne Skole indrettedes som foran fortalt en Skole paa Falkenstein, som imidlertid ogsaa nedlagdes efter Clausens Forflyttelse til Slotsbjergby. Men ved kgl. konfirmeret Skoleplan af $28/5$ 1803 tilmeldte Godsejer *Bruun* Opførelse af en Skole og Udnævnelse af en Lærer og Kirkesanger for Sludstrup Sogn. Sommeren gik, og den næste omtrent med, uden at Bruun gjorde mindste

Tegn til at indfri sit Løfte. Sognets Børn søgte foreløbig Skole dels i Slotsbjergby og dels i Skørpinge og Sørby-magle Skoler. Ejler harmedes over dette Smøleri. Men Godsinspektøren forsvarede det med, at Bruun havde været optaget af at opføre Skole i Gerlev og nyindrette Skørpinge og Slotsbjergby Skoler. Desuden manglede der Byggeplads i Sludstrup Sogn til en Skole, medmindre en af Bønderne, som var Arvefæstere, kunde formaas til at afhænde en Bygge- og Haveplads mod Godtgørelse af Sognets øvrige Beboere saavel som ogsaa Foder og Græs til 1 eller 2 Køer, da Landbrug i Inspektørens Tanker var meget upassende for en Lærer. Og Bruun overvejede ogsaa for Tiden (1804) at opføre Skole i Antvorskov.

Ejler troede ikke ret meget paa den Historie med en Skole i Antvorskov, og Byggegrunde til Skole for Sludstrup fandtes der saamænd nok af, da der laa 40 Td. Land øde Kirkejord mellem Sørbylille, Sludstrup og Harrested, hvorpaa baade Skole kunde bygges, og Jordlod udlægges. Nej, Bestemmelsen om Skolens Opførelse blev stadig udskudt, og Bønderne spurgte Ejler: „Fader, vi faar vel aldrig Skole i Sludstrup?“ I Lundforlund havde Bruun bygget et Udhus til Skolen (1802) saa smukt, at Ejler blot ønskede Sludstrup saa lykkelig at faa saadant et Skolehus, men man maatte lade sig nøje med fromme Ønsker, erklærede Ejler. „Jeg kan ikke se med Forstørrelsesglas den Opførelse, Etatsraaden af egen Lomme gør for Skolevæsenets Fremme at overgaa det prisværdige Mønster, han havde i sin Formand, Grev *Dernath*, som, skønt meget fattig Herre, havde indført de 40 Rd. aarlig til hver Skole, ja, for Sludstrup og Gerlev Sognes Tarv oprettet en ekstra Skole paa Falkensten, hvilken Etatsraaden blev befriet for formedelst Akkord med Reenberg i Bjergby og Mandens (Reenbergs) derpaa følgende Død. Den ekstra Skole har givet Anledning til et glimrende Løfte, som haves i den approberede Plan angaaende Skole i Sludstrup, men desværre, det staar endnu kun paa Papiret. Hvad iøvrigt Etatsraaden vil opofre for Skolevæsenet, har jeg ikke den

Gave at kunne gætte mig til, saalænge Beviserne er saa tavse“. Ejler mente jo nok, at Bruun fortjente Tak for Bogskabene og den smukke lille Bogsamling til Læsebiblioteket for Sognet, som Etatsraaden i Begyndelsen skænkede til 4 Skoler, men som siden slet ikke var forøget. Dette kunde dog ikke tjene til at neddæmpe denne Sag. — Heller ikke i Slotsbjergby gjorde Bruun noget, men her lod det sig saa nogenlunde høre, da Læreren boede meget anstændigt i Etatsraadens Ejendom, den gamle Degnebolig. — Ejler havde altsaa den Opfattelse, at Bruun vilde smyge Forpligtelserne af sig (Bp.).

I 1806 solgte Bruun Godset. Saa kom Krigen, og „Krigsurolighederne hindrede denne højstønskelige og for Sognets Tarv nødvendige Indretning“, som Ejler vedvarende havde mindet Autoriteterne om. Skoletjenesten havde staaet ledig siden December 1799, og skønt Etatsraad Bruuns Fundats indeholdt betydelige Forpligtelser for Antvorskovs Ejer og tilkendte ham Kaldsret, stod det hele stille (1809).

Endelig i 1810 tog Amtsskoledirektionen kraftigt Sagen under Behandling, og under 15. Maj 1810 kaldede Antvorskovs nye Ejer, Generalkrigskommissær *Astrup*, hidtilværende Lærer i Solbjerg, Student *Axel Kühl*, til Skolelærer og Kirkesanger for Sludstrup Sogn. Kühl, der var 54 Aar gammel, havde indtil nu hutlet sig frem i Tilværelsen med sin Familie. Han begyndte som Informator i Norge nogle Aar, gik derefter brødløs i København et Par Aar, tog saa til Takke med den meget fattige lille Skole i Herlufille, kom under samme Kaar til Korsør og sidst til Solbjerg, Løve Herreds mindste Skolekald, hvor Befolkningen var uvillig stemt overfor Skolen, og Skolepatronen gjorde ham Livet surt. Med Glæde modtog han sit nye Kald, der bød paa taalelige Kaar i ny Skolebygning; men han skuffedes snart i sine Forventninger. Skolekommissionen var traadt i Forhandling med *Astrup* om, at *Jørgen Larsens* Hus paa Harrested Mark, der havde et Jordtilliggende af ca. 6 Tdr. Land, maatte indrettes til Skole. *Astrup* indgik straks paa at tilforhandle sig Huset med Jordlod, dog paa Vilkaar,

at han i Stedet for Jordlodden fritoges for Bestemmelsen om at fodre og græsse de 3 Høveder, og for at levere de 6 Td. Rug + 6 Td. Byg in natura, som Skolelæreren kunde gøre Krav paa. Og Lærerens Pengeløn, 76 Rd., vilde han forøge med 24 Rd. og levere de fastsatte 5 Fv. Brænde. Da Kommissionen ansaa Forslaget for rimeligt, indstillede man det til Approbation, men Myndighederne syntes ikke om det Forlig, og Kühls Udnævnelse anerkendtes foreløbigt hverken af Amtsprovst eller Bisp.

I 1814 var Sagen under Behandling ved Antvorskov Birketings Ret og endte 1819 i Landsretten, som den $\frac{23}{8}$ 1819 kendte for Ret: „Indstævnte Major *Jensen* har som Ejer af Antvorskovs Hovedparcel inden 3 Maaneder fra denne Doms lovlige Forkyndelse under en Mulkt af 2 Rd. Sølv til Amtets Fattigkasse for hver Dag, han sidder Dommen overhørig, at lade opføre for egen Regning ved Bøndernes Hjælp, som hører til Skoledistriktet, en ny Skolebygning med tilhørende Ladehuse i Sludstrup By af samme Beskaffenhed og Godhed som de øvrige paa Antvorskov Gods af dets forrige Ejer Konferentsraad Bruun opførte Skoler. Saa har og fornævnte Major *Jensen*, saa længe han vedbliver at eje Antvorskovs Hovedparcel, og de følgende Ejere efter ham, aarlig at udrede til en Skolelærers Lønning ved bemeldte Skole 6 Td. Rug, 6 Td. Byg, 5 Fv. Brænde, fri Fodring og Græsning til 2 Køer og 1 Hest samt i Pengeløn 76 Rbd. Sølv....“ (Sg.). Dette er senere forandret til 100 Rd. og 5 Fv. Brænde samt en Jordlod til bestandig Ejendom for Skolen, stor 5 Td. Land.

Nu fik Kühl endelig Kollats paa Embedet, men Tiden gik, og man reparerede paa den gamle Bygning. Endelig i 1829 krævede Skolekommissionen Dommen opfyldt, og der opførtes en grundmuret Skole. — Bispen bedømte 1824 Skolen til 3 tg og 1 g×. Efter Kühls Død i 1829 blev fhv. Lærer i Aarby, *Vilhelm Elias Tittot Koenig*, Søn af tidligere Degn K. i Boeslunde og Skælskør, Skolens Lærer, indtil han 1836 forflyttedes til Slagelse.

VI. SORTERUP OG OTTESTRUP SOGNE SAMT KINDERTOFTE SOGN AF ALSTED HERRED

Til Sorterup Skole henlagdes 293 Td. Hartkorn af Sorterup, Ollerup, Næsby og Vedbynørre, og til Vedbysønder Skole for Ottestrup og Kindertofte Sogne 291 Td. af Vedbysønder, Ottestrup, Dævidsrød, Skovsø, Kindertofte, Grøfte, Borød, Stenstrup og Lorup.

1. Sorterup Skole.

Jens Josva Ejdel, 1723—† 28, flyttede ²⁹/₁₁ 24 ind i den nyopførte Skole. — Efterfølgeren kaldedes efter Indstilling af Sognepræst *Svane* for sin Fætter *Niels Guldberg*, Stud., som han „begærer efter befunden Dygtighed dertil maatte antages, saasom jeg ved, at Ungdommen med hannem udi deres Saligheds Sag og Kristendoms Oplysning bliver ved Guds Naade og Bistand efter Ønske vel forsynet“ (A. A.). Guldberg „kvitterede“ 1732. *Christen Hager*, Stud., en flittig Mand, søgte Degnekald tilskyndet af „den Mangel og Brøst, som jeg med Hustru og 5 fattige smaa Børn daglig maa friste for Livets Ophold“, og fik Benløse Degneembede (Hd.). ⁵/₇ 1739 (Søndag). Præsten *Elias Svane*. Præstens og Degnens Bøger, Sjæleregisteret, alle i god Orden og itegnede. Præsten prædikede over Evangelii 1. Vers og forklarede den Retfærdighed paa gammel Vis med at forkaste al Levnets Retfærdighed, hvorfor jeg det udførligere i den rette Orden maatte udlægge og vise, at her ikke tales om Justificatione (Retfærdiggørelse), men Fructu (Frugten). Begge Skoleholderne, Degnen og Præsten katekiserede passabelt, lovligt og til Nytte. Ungdommen

var ret køn, baade smaa og store, i den bogstavelige Kundskab syntes de at være temmelig øvede og har efter den Lejlighed godt Begreb. Der syntes at være Kærlighed og Tillid til Præsten, som er en stille Mand og gør enfoldig sin Gerning, hvorfor der var intet at klage, ikkun af mig skete Opmuntring og Erindring, at det, de vidste, maatte nu ogsaa ved Guds Naade blive levendes for dem etc. — Svane var tidligere Præst paa Guineakysten, hvor „de sorte bare en stor venerable for ham og kaldte ham den hellige Mand“. Han kom hjem med en ung Mulat, der senere blev Degn i Gudum. Se Sønderup Skole. —

Ole Harboe, Stud. Slagelse, 1742—87, der afgik 80 Aar gl., klagede til Kongen — paa ustemplet Papir, fordi han i lange Tider ikke havde ejet 24 Sk. — over, at Skolepatronen *Hans Fogh* til Liselund nægtede at udbetale hans Skoleløn. Han kunde ikke oppebie Tiden for de antvorskovske Skolers Nyindretning, og Provsten attesterede, at den gamle Mand savnede det fornødne til Livets Ophold. 1749: Hr. Svane prædikede over Evangelium temmelig godt (Søndag). En Del af den voksne Ungdom ganske maadelige. De nylig konfirmerede ret gode. Degnen blev for adskillige Uordens Skyld til rette sat.

Peter Falch, † 1799, underviser med Lyst og Flid og kan blive ret god, naar han faar mere Øvelse i at katekisere (1789). Børnene var for det meste ikke kommet ret vidt i deres Kristendoms Kundskab. Men hvad de havde lært, vidste de at gøre Rede for med Forstand og kunde læse godt i Bog. Den bibelske Historie skal nu først begynde. Degn Vinther synger slet og katekiserer maadelig. *Poul Arngrimsen*, Islænder, Stud. Slagelse, c. philol., kaldedes 1805 til Vemmelev Skole. 1802: Børnene var bedre underviste og svarede med bedre Indsigt her (end i Vedby). Men Fremgang i Lærebog var dog ikke stor. De fleste holdt ved Katekismus og svarede vel deraf. Bøglæsning var god, Skrivning begyndt, men ikke Regning endnu. Ejheller havde man lært Salmer. Arngrimsen katekiserer og synger meget godt. — Ved Sognepræst *Cort Vassmers* Testamente

af 1805 hensattes 700 Rd. til „2 Skolelærere i Stiftet, der har udmærket sig ved Flid og Duelighed, samt til 2 Skolelærerenker i sletteste Forfatning og har de fleste uopdragne Børn“. Arngrimsen, der „taber ved min Bortgang fra Embedet skal have 50 Rd. efter min Død“. Og til et Skolebibliotek i Sorterup skænkedes 50 Rd. med Ønske om, at Bispen vælger Bøgerne. Vassmer skal have været „en dygtig og nidkær Præst, ihvorvel han ikke slog Vrag paa verdslige Glæder, paa hvilke han havde faaet Smag i den Tid, han var Dragon“.

Peter Christopher Hammer, Stud. Trondhjem, en stræbsom og duelig Mand, levede under sølle økonomiske Omstændigheder. Skolens Græsningsret erstattede man med udlagt Jord af daarligste Bonitet. Et Aar avlede han kun 3 Td. Byg. Han tjente dog lidt ved at besørge Degnens „Parter“. Hans praktiske Kone reddede nogenlunde Stillingen, men efter hendes Død maatte han til sit Underhold „sælge det ene Stykke efter det andet“. Et Aars Tid efter, i 1813, frasagde han sig Skolen, flyttede sit Bohave til København og haabede paa Embede der eller i Omegnen. —

Jens Bisserup, se Slagelse, flyttede 1817 til Karrebækstorp. *Peder Enevoldsen*, Lx. Vesterborg, † 1829, var Bispen vel tilfreds med. *Mandrup Poulsen*, Lx. Jonstrup, kaldedes 1831 til Pedersborg. *Niels Hansen*, † 1832. *Anders Anthon*, † 1834. *C. E. Møller* til 1836.

2. Vedbysønder Skole.

Vedbysønder Skole opførtes 1723, og *Jacob Helverschou*, † 1738, begyndte Skolen. — *Hans Wiger*, Kvartermester, skrev sin Ansøgning om Embedet paa Tysk. Efter hans Død i 1762 henlagdes Lorup og Stenstrup Byer til Kirkerup Skole. Børnene fra disse Byer havde sjældent søgt til Vedbysønder, og at man fra Kindertofte Sogn ogsaa kun uvilligt søgte hertil, fremgaar af Bispevisitatsen i Pedersborg-Kindertofte 1749: God Begyndelse var gjort, hvor Ungdommen nogenledes kunde gøre Rede for sig, men de i Annekset Kindertofte var ikkun slette og blev klaget over

dem, at de var forsømmelige at gaa i Skole. — *Niels Christian Vinther*, Stud. Slagelse, der havde assisteret Wiger i 3 Aar, blev 1763 Pastoratets Degn. Degneboligen laa i Ottestrup.

Peder Nicolaj Møller, Stud., Rektorsøn fra Skælskør, fh. Skoleholder i Liunge, „fattige Skoleholder Møller“, var „en skikkelig Mand, der passede sit Embede“ og kaldedes 1773 til Degn i Kgs. Lyngby. — *Christian Henrik Luja Winther*, Stud. theol., fh. Helsinge Skole i Holbo Hd., † 1797, indstilledes af Vasmer. Provsten „kunde ikke se, at han enten for Lideligheds eller Udueligheds Skyld var bleven sat fra Embedet, men formedelst en opkommen Tvistighed mellem ham og den daværende Kapellan. I det Haab, at hans trængende Omstændigheder har bøjet hans Sind og paa Løfte om et mod enhver fredeligt og hans Embede anstændigt Forhold for Eftertiden, sendte jeg Winther med min Skrivelse til Amtmand *Løvenørn*, som det da endelig behagede at meddele Konfirmats paa Skole-tjenesten“ (Bp.). — Winther klagede 1784 over, at Patronen paa Frederikslund ikke leverede Skolebrændselet, hvorfor Skolen maatte ophøre 1. Marts. Han fik heller ikke sine Husmandsmark, og Havegærdet vedligeholdtes ikke, saa han i „2 Aar saaede og plantede, men Svinene høstede“. 1789: Børnene havde lært at ramse og vidste for Resten intet. Imidlertid kunde de tage mod Vejledning til Eftertanke, naar samme blev dem givet. Med Boglæsning gik alt vel nok an. Winther er et hidsigt og uroligt Hoved, som ellers ikke mangler Evne til at katekisere, naar han vil bruge den.

Rasmus Corneliussen Friis, Stud. Slagelse, blev 1798 Degn i Udby, † i Slagelse Hospital 1839. — *Otto Christian Ehlers*, ustud., optoges 1815 paa Slagelse Hospital. 1802: Børnene havde ikke gjort synderlig Fremgang. Dog svarede nogle ret vel efter Lærebog med skikkelig Forstand og god Færdighed. En Del gjorde skikkelig Rede for Katekismus. Skrivning er begyndt. Boglæsning var for nogle antagelig, for andre maadelig. Man havde heller ikke lært

Salmer. Ehlers er en gammel Mand, som har liden Evne og forstaar ikke at katekisere.

Hans Henrik Eichstedt købte 1783 Landbytorp (Lise-lund) og Dævidsrød Hovedgaarde og forenede dem under Navnet Store Frederikslund. Det paafølgende Aar lod han indrette Skoler i Kindertofto og Grøfte i et Par Smaa-hytter, men da han et Par Aar efter afhændede Godset til *J. F. Castenschiold*, forsømte han at paalægge Klausul for de to Skoler. Castenschiold lovede at værne om dem, men Bygningerne faldt efterhaanden sammen. Den i Grøfte allerede 1791. De 2 Skoler betjentes af gamle Mænd og Kvinder. I Kindertofto nævnes Skoleholderske *Ane Marie Jensdatter* og senere Skoleholder *M. Jørgensen*, der 1789 ligesom *Peiter Peitersen* i Grøfte mødte med Børnene til Visitats i Vedbysønder, da Bispen ikke besøgte „Neben-skoler“.

Degn Vinther kvitterede 1806 med 70 Rd. i Pension af Degnekaldet. Lærerne overtog Degnens Forpligtelser og delte Resten af Rettighederne, men en ny Skoleplan kunde ikke fuldt iværksættes, før Vinther († ca. 1825) og Degn C. V. Jensen († 1828) til Pedersborg-Kindertofto døde. — Castenschiold ønskede imidlertid Skolen for Ottestrup Sogn indrettet i Degneboligen, og Vedbysønder Skole flyttet til Kindertofto; men Degneboligen viste sig at være saa skrøbelig, at den maatte sælges til Nedrivelse, og Forslaget om en Skole for Kindertofto Sogn indsendtes vel, men bortfaldt, da Sognet kun havde 12 Gaarde, og dets Degne-indkomster højst vilde indbringe 20 Td. Byg. Der manglede da saa meget i anordningsmæssig Skoleløn efter 1814, at Byrderne langt vilde overgaa Beboernes Evne, naar de desuden skulde fremskaffe Jordlod og Skolebygning (S. A.). Kindertofto fik egen Skole 1854.

Mads Olsen, 1815—20, kaldedes til Volderslev. *Ole Pedersen*, † 1824. *Jacob Jacobsen* (alle 3 Lx. Jonstrup), Hjælpelærer her fra 1828 og 2 Aar efter kaldet. — Frederik IVs Skoler i Sorterup og Vedbysønder stod endnu i en lang Række Aar uden Udvidelse.

VII. SØNDERUP OG NORDRUP SOGNE SAMT GUDUM SOGN

Hartkornsligningen til Kongens Skole i Nordrup omfattede ialt 265 Td. af Nordrup, Skafteløv, Hallelev og Tyvelse (42 Td.), og til Sønderup og Gudum Sognes Fællesskole i Sønderup paalignedes 295 Td. Hartkorn af Ryttergodset, nemlig Sønderup, Aarslev, Gudum Sogn og 12 Td. af Tyvelse. Undervisningen paabegyndtes begge Steder den 28. Marts 1721.

1. Nordrup Skole.

Skoleholdere: 1) *Hans Schwartz* i 9 Aar, 2) *Hans Dyrchop* til 1731, 3) *Simon Ryge*, Stud. Slagelse, byttede efter 44 Aars Tjeneste her Embede med Eftermanden. I Skiftet efter Ryges afdøde Hustru nævnes 1750: 12 Faar à 4 Mk., 3 Gæs og 1 Gase à 3 Mk., 2 Fjor-Grise à 2 Mk. 8 Sk. — Og i Skifte af 1756: 1 Par Ænder 1 Mk., 1 Galt i tredje Aar 1 Rd., 2 Svin i andet Aar à 4 Mk. 8 Sk., 1 rød Ko, 9 Aar, 5 Rd. 2 Mk., 1 sort Ko, 6 Aar, samme Pris, 1 blakdraget Kvie 2 Rd. 4 Mk., 3 Høner og 1 Hane 1 Mk. 8 Sk., 6 Faar og 1 Væder à 1 Rd., 5 Lam à 4 Mk., 3 Gæs à 1 Mk. 8 Sk., mens Brændevinskedelen vurderedes til 13 Rd. 2 Mk. — Ryges første Kone, Ane Kathrine Didriksdatter Fæster, † 1750, var Datter af Pastoratets fhv. Sognepræst og Søster til Skoleholderne Jens, Niels og Christian Fæster, de 2 første i Sønderup, den sidste i Vallensved, og til Degnen *Liebsts* Hustru i

Pedersborg. — Skoleholderne i Holmstrup, Sønderup-Nordrup, Sorterup-Ottestrup og Skørpinge-Faarstrup Sogne tilbød 1758, at de til Fordel for deres Enker vilde være villige til at lade henstaa 16—24 Sk. af deres Pengeløn hvert Kvartal i Kirkeinspektoratet, de kgl. Skolers fælles Kassererkontor, men man imødekom ikke deres Ønske. Først 35 Aar efter vandt den smukke Tanke Øre hos Myndighederne ved Oprettelsen af den statsanerkendte Skoleholdernes Enkekasse.

⁵/₇ 1739 (Søndag): Præsten *Hans Storm*. Bøgerne som sædvanligt eftersete, dog ikkun løseligen. Sjæleregisteret og Skoleholdernes Mandtaller imodtagne og i Kirken eftersete. Præsten prædikede over Evangelium, kort, slet, næppe et Kvarter. Begge Skoleholderne katekiserede slet og blev dem offentligen sagt, at de skulde lade sig derudi undervise og øve sig bedre, thi de vidste ikke at spørge uden Ord for Ord efter Bogen. Degnen katekiserede passabelt, Præsten ogsaa. Skolebørnene kunde nogenledes læse i Bog, den voksne Ungdom var færdig nok at læse udenad og med udenad lærte Ord svare paa de bevante Qvæstioner, men saasnart der blev forandret noget, endogsaa spurgt langt enfoldigere, vidste de intet, altsaa fandtes, at de fattedes Øvelse og blot var dem paalagt at lære uden ad. Derom skete Formaning til Docentes, Opmuntring til de Unge at være flittige til Katekisation og begribe selv af det, de nu har hørt, at det nytter dem ikke at kunne læse op, uden de forstaar det og ved at føre sig det til Gemytte. Undervejs blev Gudum Kirke beset, hvor Taarnet behøvede Reparation. — ⁶/₉ 1749: Præsten Hr. *Immanuel Gerh. Vieth* kan holdes for en flittig Mand. De Unge kunde og vidne derom, thi de kan anses for at være blandt de bedste i denne Egn. Han roste desuden Menighedens Villighed at holde deres Børn til det, som godt er, og Degnen *Peter Bishops* Oprigtighed i sin Gerning. Præstens Prædiken over Exod. (II Mose Bog) 20, 5 intet at udsætte paa.

4) *Adam Ditlev Holberg*, ustud., oprindelig Skriverkarl,

senere Skoleholder paa Fyen i 11 Aar, i Næsby og i Stillinge, hvorfra han tilbyttede sig Nordrup Skole, som han ved ny Ombygning 1789 afstod til 5) *Niels Ivarsen Møller*, Holmstrup Skole († 1807, 72 Aar gl.). — Her i Nordrup gik det heller ikke stille af for Møller, men efter Anmodning fra Biskop Balle erklærede han sig villig til at fra-træde mod en Pension af 50 Rd. aarlig og hans eventuelle Enkes ubeskaarne Pension af Enkekassen. Han blev dog i Embedet til sin Død, saa Pensionen kunde formodentlig ikke skaffes til Veje. — 1789: Sognets voksne Ungdom var til Fornøjelse. Degnen Harder synger meget godt og katekiserer ret vel. I Nordrup Skole læste Børnene noget bedre i Bog (end i Sønderup) og havde bedre lært udenad. Men heller ikke var dem her givet Vejledning til at øve deres Forstand. Ivarsen katekiserer taalelig og skal nu vise, da han nylig er kommen, om han kan udrette noget mere end andetsteds. 1802: Stor Forsømmelse var almindelig, 5—6, som havde været flittige, svarede godt og til Fornøjelse af Lærebog og Katekismus. Nogle flere gjorde skikkelig Rede for Katekismus. Og de, der søgte Skolen, læste alle vel i Bog. Men Skrivning og Regning var ikke begyndt. Ejheller vidste man noget af Salmer. Møller er gammel og tunghørig, men katekiserer dog fornuftigt og vel.

Degneboligen laa i Nordrup, og nu maatte Degnen *Jacob Harder*, † 1821, se Heininge, overtage Skolegerningen. Han assisteredes mod Slutningen af Sønnen *Augustinus H.*, Lx. Brøndbyvester, der efterfulgte under Titlen: Skolelærer og Kirkesanger. Visitats 1824: g?, tg, mg, mg.

2. Sønderup Skole.

Skoleholdere: 1) *Hans Therkelsen*, 3) *Jens Fæster*, Stud., blev 1730 Degn i Boeslunde, 4) *Niels Fæster*, Stud. Slagelse, fik 1731 Pastoratets Degnekald, som han senere ombyttede med Ørslev-Sønderbjerre Degneembede. Han ønskede at beholde Skolen til Degnekaldet, men det tillod Myndighederne, trods Præstens anbefaling, ikke. — Sognepræsten til Havrebjerg-Gudum Hr. Jochum Gynther kræ-

vede 1730 Ret til at foreslaa Skoleholder paa Linie med Sognepræsten i Sønderup-Nordrup, fordi Ungdommen fra hele Gudum Sogn søgte Sønderup Skole. Nu fremsatte han paany, men igen forgæves, sit Krav. Han paastod sig tilkendt Forslagsretten hveranden Gang, og nu havde Præsten i Sønderup indstillet 4 Gange. „Efter forefunden capacité og Dygtighed“ antog Hr. Storm til Sønderup 5) *Peter Ibsen*, † $19/5$ 1733, og dette bifaldt Amtmanden. Storm fik en Næse, fordi han lod nogle Dage hengaa, før han meldte Vakancen efter Ibsen. Han forsvarede sig med, at Skolen ferierede normalt paa denne Tid, og det vilde være umuligt baade for Amtmand og Præst i „den travleste Pløje- og Sædetid at kalde Bøndernes Børn eller Tjenestedrenge fra Ploven, de kører, til Skolen at læse og lade Ploven ligge“ (A. A.).

6) *Andreas Chr. Bang*, Stud., i 2 Aar, 7) *Peder Stau-ning*, cand. theol., i 3 Aar, kaldedes til Skoleholder i Frederiksborg, blev senere Degn i Oppe-Sundby og er jordet i Kirken der. 8) *Johannes Barchmann*, Stud. Slagelse, 1738—† 94, (80 Aar gl.), som nu og da afløste Ørslevpræsten paa Prædikestolen. 1789: I Sønderup Skole kunde de Børn svare bedst, som var underviste af deres egne Forældre, og læste temmelig vel i Bog. Men Skolebørnene viste ingen Forstand og havde ingen Øvelse i Boglæsning. Alt var maadelig. Skoleholder Barchmann er gammel og af-fældig, saa at han ikke kan mere. — 9) *Isaac Helverschou*, ustud., fhv. Møller i Aarslev, 1794—1818, tilstodes sammen med sin Hustru, Datter af Skoleholder Bidstrup, Stillinge, Ophold paa Slagelse Hospital. — I Sønderup Skoles Have fandtes oprindeligt et pynteligt Brøndværk med Egestolper, Egestøtte, Fyrrebeklædning og Fyrrebalance. Da Helverschou tiltraadte, laa der kun et godt Vandsted. Ogsaa Stengærdet omkring Haven var for en meget stor Del nedbrudt, og i Skolestuen manglede alle de anordnede Bøger. Helverschou krævede straks det hele sat i Orden. Patronen, Castenschiold til Valbygaard, mente, at Helverschou som sine Formænd selv kunde tilsige

Bønderne (!) til Istandsættelse af Gærdet. Med Hensyn til Vandstedet skød han det fra sig under Paaskud, at der næppe de sidste 30 Aar havde været ordentlig Brønd eller Brøndværk derom. 1802: Ikke mange Børn vidste noget af Lærebogen, men de svarede ganske vel deraf. De fleste havde lært Katekismus og fattede Indholdet. Boglæsning ganske god. Skrivning begyndt, men ikke Regning. Man havde dog lært Salmer. Helverschou er gammel, men kan dog undervise og katekiserer ikke slet.

Anders Olsen, Lx. Brøndbyvester, ledede Skolen de næste ca. 40 Aar. Fra Svigerfaderens, Degnen Jacob Harders Død tituleredes han „Kirkesanger“ og nød Sognets Degneherligheder. De 2 Sognes Skolebygninger havde i mangfoldige Aar været i yderst brøstfældig Tilstand, men 1823 underkastedes de en Hovedreparation. 1824: Ret vel tilfreds med begge Skoler, Skrivning ikke renlig nok. mg, g, mg, mg.

3. Gudum Sogn.

Pastoratet Havrebjerg-Gudum er delt baade ved Herreds- og Amtsgrænse; Hovedsognet hører under Løve Herred i Holbæk Amt, Annekset Gudum til Slagelse Herred i Sorø Amt. Menighedernes Degnesæde laa fra gammel Tid i Gudum, det var ikke stort, ejheller kønt, for det bestod af en Kampestens Bygning uden Jordbrug og „kun lidet Jord til Kaalhaage“. Gudum Sogn tilhørte helt Antvorskov Ryttergoods og var som forhen fortalt henvist til Kongens Skole i Sønderup. Om den aandelige Tilstand i Pastoratet ved Skolernes Oprettelse nedskrev Biskop *Hersleb* 1740: Præsten *Gynther* har kun slet Rygte, han prædikede over Ps. 144, 12 med nogle spillende Klygter (Vittigheder) uden Fynd. Paa Sjæleregisteret fandtes ikkun 62 Ungdom, men var flere, hvorfor det blev ham tilbageleveret at gøre om igen. Ingen Skole, derfor overalt stor Vankundighed. Mangel paa Læsning hos de smaa, Mangel paa Øvelse hos de Ældre. Præsten og Degnen blev tiltalte og advarede. Og 1751: *Gynther* er bekendt nok. Hans Prædiken

over 2. Kor. 5, 7 uden Connexion (Sammenhæng), og hans Katekisation til ingen Nytte og iblandt hel urimelig, og hvori den første Part af Catechismo handles om Bispevisitats etc. etc.? Ungdommen derfor overmaade slet. De fornødne Erindringer og Advarsler blev givne. Sjæleregisteret uefterretteligt. — Det er muligt, at Skolebørnene fra Gudum skulkede fra Visitatser i Havrebjerg-Gudum og i Stedet mødte til Visitatserne i Sønderup Kirke, men den voksne Ungdom i Gudum og Konfirmanderne tilpligtedes jo Bylæsningen, Katekisationerne i Kirkerne og Konfirmandforberedelsen i deres Hjemsovn.

Da Degnen *Andreas Romsgaard*, se Slotsbjergby, 1741 efter eget Ønske tilpligtedes at holde Skole i Havrebjerg og valgte at tage Bolig i Havrebjerg Skole, var det uden Sorg, at han fraflyttede den dystre, stensatte Degnebolig i Gudum, som han nu bortlejede for 2 Rd. aarlig. Hr. *Jochum Gynther* (1717—70) kunde dog tænke sig, at „samme Hus, som er i temmelig god Stand, maatte henlægges og fri beboes af hvem, som havde Lyst og kunde undervise Byens smaa, umyndige Børn, som ikke endnu har de Aar og de Kræfter at kunne vandre til eller frekventere (søge) den rette tillagte kgl. Skole i Sønderup, som er fast $\frac{1}{2}$ Mil derfra, og herved ej noget i sin Interesse kunde komme tilkort, men mere til Fremgang, Ros og Berømmelse, siden de smaa i denne første Skole kunde dog faa Smag paa dette usvigelige (Værk) og lære at stavre paa Christendommens Bane, hvorpaa de i Tiden skulle vandre og løbe“. Det kan næppe undre, at *Gynther* ikke gjorde mere i den Sag end at fremføre den smukke Tanke for sin høje Overordnede, Bispen.

Under Romsgaards Efterfølger, den urolige Degn, Mullaen, cand. theol. *Frederik Pedersen Svane*, hvis Fader var en dansk Soldat og Moder en Negerinde, og hvis Blod til Tider sydede koghedt, forfaldt Gudum Degnebolig og iøvrigt ogsaa Havrebjerg Skoleholderbolig. Degneboligen indgav vedvarende en aarlig Leje af 2 Rd. — Under langvarige Forhandlinger omkring 1760 om Istandsæt-

telse og Udvidelse af Skoleholderboligen til en passende og varig Degnebolig i Stedet for den i Gudum fandt Svane paa, at han vilde have den gamle Degnebolig istandsat og bosætte sig der. Undervisningen i Havrebjerg Skole forsømtes alt for meget, mente han, fordi Degnen 2—3 Dage om Ugen maatte være ude for at holde Bylæsning. Derfor burde der konstitueres en Skoleholder til Havrebjerg Skole, og „saa kan Gudum, hvor Degn og Degnebolig bør være, bestandig være forsynet med Degnens Nærværelse og Opsigt, særdeles med de Unge, som ellers vokser op i Ryggesløshed, eftersom de har ingen at undse sig for“, skriver han i sin „indgivne Memorial til Hans Majestæt“. I 1762 indrettedes fast Degnebolig i Forbindelse med Havrebjerg Skole. Men Degnesædet i Gudum henstod nu forladt af Guder og Mennesker i yderste Forfald, Taget i Hul paa Hul, Tømmeret raaddent og ormædt, Kampstenene forskubbede eller udfaldne, og i Vinteren 1763 brød Huset helt sammen. Byens Folk forsynede sig af Ruinerne. Hus-tomten tilfaldt Kirken*).

Gudums og Havrebjergs fælles Degnehistorie skal ikke skrives her, selv om den er nok saa ualmindelig og interessant. Endnu 2 Degne virkede her efter Svane: *Holger Wilgaard*, kun i 2 Aar, og *Tolle Svella*, der „er fattig paa Legeme og Sjæl, men synger godt, naar han kan træffe Tonen“ (Biskop Balle). Svella døde 1802, og Aaret efter nedlagdes Degnekaldet. „Kirkesanger“ *Jens Rasmussen Trustrup*, 1803—† 29, en god Mand, eksemplarisk i sin Færd, katekiserede skiftevis med Præsten ved hver første Gudstjeneste i Kirken eller ogsaa Lørdagen forud, ved Skriftemaal efter gammel Skik, som Forberedelse for Ungdommen til værdig at nyde den hellige Nadver (1821). Muligvis kom han ogsaa til Gudum for at holde Bylæsning.

*) Om Degn Svane har A. J. Eriksholm fortalt i Holbæk Amts Aar-bog 1907, pag. 32—49, og V. Møller i Sorø Amtstidende Nr. 153 a, 156 a og 162 a, Aargang 1937.

Sognefolket i Gudum ønskede — som saa ofte før — ved Degnekaldets Nedlæggelse en Skole i Byen. Men da man ikke kunde fratage Skoleholder Helverschou i Sønderup hans Rettigheder fra Gudum, strakte Midlerne fra det meget lille Sogn, een By (9 Gd.), ikke til. Den nye Ordning blev, at Læreren i Havrebjerg arvede Degnetjenesten, idet han udnævntes til Skolelærer og Kirkesanger for Havrebjerg Sogn samt Kirkesanger for Gudum Sogn. Man tilskrev Kirkesangeren i Gudum 2 Td. Byg + Offer. Til Sønderup Skole hørte Brugen af 4 Td. Land i Gudum, som ved Udskiftningen maa være udlagt i Stedet for den tidligere Græsningsret — saaledes skete det jo ved Skolerne — muligvis tillige forbeholdt (reserveret) med en kommende Sogneskole for Øje. — Skoledirektionen vilde 1814 henlægge Gudum til Lille Valby Skole, hvortil Børnene i nogle Aar havde søgt og vedblev at søge. Paa den stadfæstede Plan af $\frac{5}{6}$ 1824 for Sønderup Skole opførtes Gudum dog som en Del af Sønderup Skoledistrikt (S. A.). — 1854 stiftedes Gudum Skole.

VIII. VEMMELEV OG HEMMESHØJ SOGNE

1. Vemmelev Skole.

Antvorskov Rytterdistrikts rigeste Skole laa i Vemmelev med 336 Td. Hartkorn af Vemmelev, Forlev og 10 Gaarde med 83 Td. af Ormidslev. I Førstningen laa endog baade Vemmelev og Hemmeshøj Sogne helt til Skolen, men fra 1731 ydede det halve af Ormidslev til Faardrup, Hemmeshøj og Erdrup til Flakkebjerg samt Stude til Lundforlund Skole. Børnene søgte dog vedvarende Vemmelev Skole, selv om Skoleholderen altsaa ikke nød Naturalier fra de nævnte Byer og rimeligvis heller ikke modtog noget for Undervisningen af disse Børn. Kun fra Erdrup synes man oftest at have søgt til Lundforlund Skole.

Skolen opførtes 1723. Skoleholdere: 1) *Peder Hegelund* blev Alle Helgensdag 1737 heftig syg og „forføjede sig til sine Venner i Næstved for at nyde fornøden Forplejning“. 2) *Peter Bishof*, der det første Aar, indtil Hegelunds Død, vikarierede i Embedet for hveranden Maanedes Lønning, Foderet undtaget, udnævntes 1745 til Degn i Sønderup-Nordrup, senere til Korsør. 1739: Sognepræsten *Søren Tuxen*. Alle Domestica, som sædvanligt, Præsten prædikede over 1. Petr. 2, 2. Der fandtes alting i meget god Orden og var skøn Katekisation af alle, Ungdommen befandtes ret god, vel øvet, vidste at svare med deres egne Ord, ja, og at bevise af Skriftens Sprog; især var de konfirmerede ret glædelige at examinere, saa jeg der blev meget glædet, prisede Gud og opmuntrede Menigheden at takke, bede og vokse.

3) *Andreas Motzfeldt*, Bondesøn fra Reinstrup, Stud.

Slagelse, † 1754. — 1749: Hr. Søren Tuxen er en oprigtig Mand, holdt en grundig Prædiken over Eph. (Paulus' Brev til Efeserne) 1, 13 flg. og har en god Gave at katekisere. Efterdi saavel Præsten som Degn og Skoleholder er enige derudi at gøre deres Embede med Troskab, saa høster og Ungdom og Børn deraf en velsignet Frugt, saa det var glædeligt at høre, hvor vel de vidste at gøre Rede for det Haab, som er i dem.

4) *Johan Marse*, Stud. Slagelse, kaldedes 1762 til Degn i Marvede, men maatte lige før Afrejsen nedlægge sin unge Hustru paa Kirkegaarden her. — „Den ²⁶/₅ 1762 behagede det Gud Herren at lade os hjem søge med en ulykkelig Ildebrand“, fortæller Provst Søren Tuxen. „I Anledning af et Skud, som en Karl fra Slagelse gjorde i Smedehuset, begyndte Ildebranden ungefæhr Kl. 4 og næppe var $\frac{1}{2}$ Time forbi, inden 10 Gd. og Huse var lagte i Aske (6 Gaarde, Præstegaarden, Degneboligen og et Par Huse). ... Vi fik intet videre konserveret, end vi kunde selv i en Hast snappe i Armene og løbe med..., ikke en eneste Nagle i Præstegaarden blev sparet... I Særdeleshed beklager jeg, at jeg ikke fik een, ikke een eneste Bog, liden eller stor, frelst, thi Ulykken var os i saadan Hast over Hovedet, at vi tog lidet, som var nærmest Haanden, og flyede for at redde Livet, som dog ganske nær stod i Fare. Et 3 Aars Barn blev opbrændt, en Mand og Kone saaledes forbrændt, at der ingen Haab er om deres Liv. Nu maa vi sige: Herren har givet, Herren har taget; vi vil stræbe, ved hans Naade, dog at velsigne Herren.“ — Degn *Sander Sæby* fortæller, at han er berøvet sin skønne, durable og vel indrettede Degnebolig, som laa indbygget blandt andre af Byens Bygninger. Hans Kone og Datter var ene hjemme og reddede, under Livsfare, kun et Par Dynner. „Ilden anfaldt den ganske hele Gade i en Hast af $\frac{1}{2}$ Kvarter, at den overalt stod i Lue... Jeg har mistet al min Ejendom, og vi ejer ikke Kjoel at tage paa os uden vore daglige Klæder, vi stod og gik i“. Ogsaa Sæby sørgede over Tabet af Bøger „og mine samlede Skrifter“ (Bp).

5) *Jens Aagaard*, Stud. Slagelse, frasagde sig snart Embedet, da han haabede at blive Faderens Efterfølger i Stenmagle Degnekald. Han fik det dog ikke, men maatte nøjes med Rye Skole. 6) *Peter Breum* til 1765, 7) for-nævnte *Jens Aagaard*, der 1772 kaldedes til Degn i Nid-løse og 3 Aar senere til Stillinge. 8) *Niels Jensen Fjeld-sted*, Stud., flyttede 1777 til Tjæreby Skole og blev senere Degn til Høve-Flakkebjerg.

Skolepatronen, Godsejer *Eggers*, Dyrehovedgaard, søgte nu at indrette Degneskole i Vemmelev, men det fandt ikke Øre i Kancelliet, der tværtimod i 1779 udstedte Reskript om, at kgl. Skoler ikke maatte forandres til Degneembeder. — Efter $\frac{1}{2}$ Aars Vakance i Skoleembedet udnævnte Eg-gers 9) Skrædder *Andreas Jørgensen* til Vemmelev Skole. Den mildt dømmende, lidet krævende Biskop Balle noterede 1789: Nogen større Færdighed befandtes ikke i Boglæs-ning. Ellers havde de flittige Børn gjort skikkelig Frem-gang i deres Kristendoms Kundskab og kunde svare med nogenledes Eftertanke. I den bibelske Historie skal nu først gøres Begyndelse. Jørgensen katekiserer ganske vel og underviser upaaklagelig.

1802: Forsømmelse af Skolegang var meget almindelig. Men de, der havde besøgt Skolen, gjorde derimod skikke-lig Rede, ikke uden Forstand, baade for Lærebog og Kate-kismus. De læste for det meste ganske vel i Bog. Nogle skrev. Ogsaa havde de lært Salmer. Jørgensen er gammel, men kan dog give antagelig Undervisning og katekiserer ikke ilde. — Provst *Plum* skildrede derimod Jørgensen som en af de forsømmeligste Lærere i Herredet, der oven i Købet næppe evnede at bruge Nød- og Hjælpebogen. — Jørgensen beklagede sig 1803 til Bispen, fordi Plum for-langte, at „jeg skal lære Børnene at skrive og regne, hvil-ket sidste jeg ikke kan og er for gammel til nu først at lære. Da jeg blev antaget, krævedes det ikke af mig . . . Det er mig paalagt af Dr. Plum, at jeg ikke noget Øjeblik maa forlade Skolestuen, og uden noget Arbejde kan jeg ikke faa min Sæd høstet“. — Hertil erklærede Plum, at

man jo da ikke kunde fritage Jørgensen for at lære Børnene at skrive og regne eller være til Stede i Skolen i Undervisningstiden. Naar Plum besøgte Skolen uden Anmeldelse, traf han ham ikke i Skolen. „Børnene sidder da og skriger højt i Munden paa hinanden over Udenadslektioner, hvormed Tiden uden Lærerens Mellekomst paa en utilladelig Maade blev hendreven... Han har nogen Formue og kan godt ernære sig ved Skrædderhaandværket, saa at Medlidenhed her ikke kommer i Kollision med Pligtsopfyldelse“. — Jørgensen afgik 1. August 1805.

Sognepræst *A. S. Balle* spurgte 1788 Biskoppen angaaende en Gaardkone og to Karle fra Ormidslev, der Skærtorsdag listede sig til at lægge et Hønsæg i en Drengs Lomme, hvorpaa Karlene tog ham med i Kirken paa Pulpituret. Drengen, et skarnagtigt, berygtet Menneske fra Nabosognet, sad nu der og udpegede nogle Koner, der kom ind i Kirken: En havde en Gryde, en anden en Spand paa Hovedet o. s. v., og Konerne udraabtes straks til Hekse. Under Prædikenen sad han og gabede og sladrede med Karlene, som maatte trække ham i Haaret for at styre ham. „Hvad skal jeg gøre? Melde det til Amtmanden? Thi Hr. *Eggers* har jeg tilmeldt det. Han sagde da han læste mit Brev: Hvad er det for noget Skidt, man kommer til mig med?“ — Bispen svarede, at Præsten skulde tilkalde Drengen og Karlene og give dem en Advarsel, men Konen maatte henvises til verdslig Dom. Hun var Anstifteren.

10) *Poul Arngrimsen*, se Sorterup Skole, optoges 1820 paa Slagelse Hospital, † 1832 efter et Nerveslag. — Skolelærer *Lars Hansen*, Lx. Brøndbyvester, efterfulgte. 1824: L. Hansen føler sig noget, dog klagede Præsten ikke over ham. g. g. g×. g×. Skolebygningen udvidedes 1822. — Til Degnesædet hørte fra gammel Tid et Hus i Vemmelev By, som Degnene holdt vedlige og udlejede for 2 Rd. 4 Mk. Ved kgl. Reskr. af $\frac{2}{2}$ 1759 indrettede Degn *Sander Sæby* det til Enkesæde. 1830 vedligeholdte og bortlejede Kirkesangeren Huset.

2. Hemmeshøj Skole.

Sognemændene i Hemmeshøj indgav 1784 Andragende om at faa egen Skole. Sognepræst *Balle* foreslog da, at hver af de 3 Proprietærer skulde give 10 Rd. til Skoleholderlønnen: „Hvorfor skulde disse Godtfolk alene oppebære Bondens timelige og ej burde anvende noget til hans aandelige Gavn“. De 31 Bønder burde yde hver 1 Læs Tørv og Hø eller Halm til en Ko eller nogle Faars Behov. „For alting maatte det ses paa, at Skoleholderen kunde leve skikkelig, thi ellers kan man aldrig vente et skikkeligt Menneske, eller at nogen, som var skikkelig (brugelig), skulde forblive det, og da var alt spildt“ (Bp.). — I 1807 indsendtes Forslag til Plan om 3 Skoler for Pastoratet: 1) i Vemmelev, 2) i Hemmeshøj, 3) i Skellet mellem Hemmeshøj og Erdrup. Men Spørgsmaalet stod fortsat aabent.

Den sidste Degn, *Christian Severin Lindenblad*, døde 1804, men Forhandlingerne om Degnekaldets Nedlæggelse trak saa længe ud, at man kom ind i 1816, før alt kunde klappe ret. Arngrimsen besørgede Vakancen i Degneembedet, og i Vemmelev havde han en overtallig Skole, saa længe den gjaldt for begge Sogne. Den godmodige og godhjertede Mand, som alle holdt af, tog gerne mod en Snaps, naar han kom omkring i Sognene — efterhaanden alt for mange. Fra ca. 1812 ansatte man *Hans Rasmussen*, der havde været Elev paa Brøndbyvester Seminarium uden at opnaa Eksamen, som „interim konstitueret“ Lærer. Han nød Sognets Degneindkomster og kaldedes saa 1816 til Embedet. Biskop Mynster noterede om ham i 1839: Han er langsom, men ellers ikke uduelig, dog synes han efter de epileptiske Anfald, han har haft, at have beholdt noget Fiantet.

Hemmeshøj Skole installeredes i „en slet Lejebolig“, som Distriktet vedligeholdte. Ny Skole opførtes i 1828 (Sg.).

IX. STILLINGE SOGN

Frederik IVs Skole i Kirke Stillinge havde 328 Td. Hartkorn af Kirke Stillinge, Bildsø og 7 Gaarde med 68 Td. af Øster Stillinge (se Holmstrup Skole), og den kgl. Skole i Næsby 298 Td. af Næsby, Keldstrup og 10 Gd. af Ormidslev (se Vemmelev Skole).

Inventarielisterne for 1740 udviser for hver af de 2 Skoler: 1 stor Jernkakkellovn i Skolestuen, Borde med tilhørende Bænke og Korsfødder under Bordene, 1 Stige til Opgang paa Loftet, for alle Dørene — undtagen den mellem Dagligstuen og Skolestuen samt i Køkkenet, hvor der er Klinkefald og Klinke — er 3 Laase med Nøgle til, Jernbolte med Splitter til, alle Vinduer (udvendige) Skodder, i Stalden Spiltoug, Krybbe og Hække for 1 Hest og dito Spiltoug til 2 Køer samt mellem Stalden og Faarehuset et med Bræder afdelt Skjerværk (Skillerum), i Skolen 2 Bibler, fornødne Katekismer og Abceder. — Ved efternævnte Olufsens Dødsbo noteredes for Stillinge Skole: I Skolestuen 3 Borde, 3 faste Bænke ved Væggen og 2 udenfor, 1 stor Jernbilæggerovn, staaende alene paa Murene, 2 Bibler, 29 Abceder, 18 Katekismer og 1 Loftsstige.

1. Kirke Stillinge Skole.

Daniel Dinys Olufsen er ej Student, dog har han tjent siden Skolernes Oprettelse, † 1739. — *Jørgen Møller*, Stud. 1709, c. theol., fh. Kirke Helsing Skole, forflyttedes 1748 til Holtug Skole. Visitats 1740: Præsten Bartholemæus Byberg. Embedsbøgerne var ikke i god Orden indrettede.

Degnens rigtige. Præsten prædikede over Col. (Paulus' Brev til Kolossenserne) 1, 28 slet, hæsitanter (hakkende, vaklende), magert over saa herlig Text. Der var stor Forsamling af Ungdom, efter Sjæleregister 280. God Læsning i og udenad, men utrolig Dumhed i at forstaa Meningen, derfor maatte tage mig Tid at vise Skoleholderne, Degn og Præst, hvordan Øvelse bør ske. Der var tvende Skoler. Skolebørnene læste godt i Bog, men de voksne vidste intet, naar ikke blev spurgt med samme Ord og i samme Orden.

Christopher Bidstrup, Stud. Sæby, fh. Næsby Skole, anbefaledes 1760 til Tersløse-Skjellebjerg Degnekald af Sognepræst *Ulrik Torm* saaledes: „Bidstrup er en Karl af nogle og fyrretyve Aars Alder ... Den afgangne Degn, Sieur Romsgaard, har efterladt sig tvende Døtre, hvoraf den ene kunde blive ved Brødet, og den anden, som skal være meget svag, saa hun af den Aarsag ikke kan tjene sit Brød hos Fremmede, kunde have Ophold hos hendes Søster, saa at naar Bispen udnævnte forbemeldte Person til dette Embede gjorde en dobbelt Velgerning. Dette har og været det Haab, den afdøde har haft ...“. Bispen, der paa Ryttergodset havde Kaldsret til Degneembederne, og, som det synes, ogsaa til Tersløse, kaldede Bidstrup, som da viedes til baade Kaldet og Datteren. — 1751: Hr. Byberg prædikede maadelig over 2. Tim. (Paulus' 2. Brev til Timotheus) 2, 15. Skoleholderne har vendt Flid paa Skolebørnene, at de kunde læse godt inden i Bog, men ellers mange ret dumme og vankundige. Andre havde lært noget uden at forstaa, hvad de sagde (Ludvig Harboe for Biskop Hersleb).

Det var raske Mænd, der førte Ordet fra Stillinge Kirkes Prædikestol i disse Tider. Om Byberg (1727-55) fortælles i 1747, at „der findes ikke saa kæk Studepranger i Sjælland, som han er“, og at han paa Slagelse Markeder optraadte i Slagterdragt „lys Kjol, hvid Rokkelor (Kappe) paa, Jagtpisk, tvert over Livet grøn Slag og Hat paa“. Og om Torm (1755-81, Provst 1766-70) fortæller *Peder*

Olsen, Kirke Stillinge, der i 1772 bad Bispen om at maatte søge Altergang i fremmed Sogn: „Hr. Torm kan ikke vel leve uden Proces, er den gejstlige Orden ikkun liden til Ære og sin Menighed til mer Forargelse end Opbyg-gelse. Han søger Bryllupper og Gæstebud hos Bønderne, hvor han danser og skikker sig efter Selskabet. Han lever i Uforligelsesmaal med sin Kone, som ej er Husholdningen betroet, og har derimod antaget en Husholderske, som har mere at sige end hans ægte Kone“. — Paa Bispens Fore-spørgsel til Præsterne i 1766 om Skikken at ride Sommer i By indstillede Torm sig imidlertid anderledes, idet han erklærede: „Den er gerne forbunden med Drukkenskab, Slagsmaal, Uorden i Henseende til, at Bønderne ej har Nytte af sine Tjenestefolk, som derved bliver uskikkede til deres Gerning flere Dage efter. Heraf flyder ofte Løsagtig-hed, Pengespilde, saa at denne Sommerridning er skadelig udi mange Henseender, saa det var at ønske, den under Straf blev forbuden“.

Bertil Svane, f. i og Stud. Slagelse, † 1765. *Peder Hylle* forflyttedes 1771 til Næsby, da han byttede Embede med *Adam Ditlev Holberg*. Denne fik 1775 Nordrup Skole ved at bytte med *Simon Ryge*, † 1781. I 1778 indgav Ryge et Bønskrift til Kongen: „Jeg fattige Mand, Simon Ryge, Skoleholder i Kirke Stillinge, ansøger om Deres kongelige Majestæt allernaadigst vil forhjælpe mig til den tillagte Skoleløn hos Kaptain *Castenschiold* til Valbygaard, som er for de 2 sidste Kvartaler 12 Rd.... Imedens Deres kongelige Majestæt nydede dette Gods var her ingen Dispute om at erholde Skolelønnen... Da *Castenschiold* derefter er bleven Ejer, har han nægtet os det paa Grund af at ej udbetale, før han saa Ordre fra Deres Majestæt..., hvoraf skal jeg gamle og udlevede Mand opholde mig, naar jeg ej faar det...“. — Ryge maatte finde sig i at dele Skæbne med sine Kolleger paa det gamle Ryttergods. — *Hans Tuxen* udnævntes 1782 til Degn i Heininge. *Mathias Grøn-vold*, Stud., fh. Skoleholder i 18 Aar, † 1797, vikarierede af og til for Præsten paa Prædikestolen og for Degnen i

Kordøren og ved Sangen. Hans Enke tilstodes Plads paa Slagelse Hospital. 1789: Degn Aagaard synger med Næsen hel maadelig og viser ej heller stor Færdighed i Katekisation. I Stillinge Skole var mange Børn forsamlede. Nogle flittige kunde vel nok læse i Bog og havde lært adskilligt af den bibelske Historie. Men Begrebet om Børnelærdommen behøver mer at opklares. Grønvold er tung-hørende, men kan dog give Børnene nogenledes Undervisning og katekiserer taaleligen.

Sognedegnen *Jens Aagaard*, se Vemmelev, var klar over, at Degnekaldet vilde blive nedlagt, og dets Indkomster fordeles til Skolerne, naar han engang afgik. Han drøftede Spørgsmaalet med Godsejer *Castenschiold* til Frederikslund, Skolens Patron, og de enedes om, at han med Anbefaling af Godsejeren skulde ansøge om at faa Skolen til Degnekaldet. Han sendte nu sin Søn, Jacob, paa Blaagaard Seminarium, for at denne kunde være rede til at overtage det forenede Embede, naar Tiden kom. Godsejeren havde lovet ham det. Skolegerningen udførtes midlertidigt af en gammel Student *Carl Peter Wolker*, der længe havde gaaet for Lud og koldt Vand. Han kaldedes senere til Skoleholder i Smidstrup. — *Jacob* kom hjem med Lærereksamen i 1801 og afløste Wolker som Faderens Medhjælper i Skolen. 1801: Skolegerningen var blevet meget forsømt, men de flittige udviste god Kundskab saavel i Lærebog som i Katekismus og svarede med Forstand. De vidste ogsaa en Del af den bibelske Historie, læste godt i Bog og havde lært en Del af de nye Salmer, men ingen havde begyndt at skrive eller regne. Degn Aagaard kan vel undervise og katekiserer ikke ilde, men han er magelig og vranten. Hans Søn kommer ham til Hjælp og stifter Nytte. —

Jens Aagaard ansøgte 1805 om, at Sønnen og Crofas i Næsby mod Betaling maatte assistere ham ved Degneforretningerne, „indtil det behager Gud at gøre en god Forandring med mig“. Sognepræst *Hans Lange* kunde ikke medgive Ansøgningen sin Anbefaling, fordi Degnen

skulde være til Stede ved Bryllupper, nu i Stillinge Sogn altid paa Hverdage, burde tillige ex officio møde med Fattigbøssen i Bryllupshuset, undertiden synge ved Ligfærd, registrere eller auktionere hos et Almisselem m. m. — Aagaard søgte da det følgende Aar om at maatte afstaa Degnekaldet til Sognets 2 Skoleholdere imod en aarlig Pension, stor 200 Rd., af Embedet; men det gik ikke i Orden. Hans Lange arbejdede samtidigt paa at oprette en Skole i Bildsø, da Børneantallet i Sognet nu var 180. Det modsatte *Castenschiold* sig, da han syntes, der hvilede Byrder nok paa Godset i Forvejen. Saa foreslog Lange, at der ved indfaldende Vakance i Præsteembedet paalagdes dette at svare 30-35 Td. Byg in natura eller i Penge til Skolelønnen. „Fik Læreren saa frit Hus, blev han vel aflagt, og Stillinge Præstekald dog altid større, end det for mig nu er, da jeg er forbunden ved Tiendeakkord“. Lange havde nemlig indgaaet en for ham meget ufordelagtig Akkord om Tiendekornet (Bp.).

Jacob Aagaard døde 1813. Faderen søgte da Afsked med Pension af Embedet. Det bevilgedes Aaret efter. I Mellemtiden holdt den gamle Mand selv Skole — det vil sige, at den ganske forsømtes (124 Børn). Alt forsømtes. Den udlagte Skolejord fik han ikke tilsaaet med Vaarsæd, Hegnet om Marken faldt, Ledet, hvorigennem Vejen gik ad Slagelse, duede ikke, saa Jorderne laa aabne for Byens Kreaturer, der nedtrampede Græs- og Rugmarkerne. Tomme Marker og tomme Lader. Saaledes modtog Skolelærer og Kirkesanger *Jens Olsen Storm* den gamle Skole i Efteraaret 1814. Storm havde forhen tjent ved Jydske Infanteri i 8 Aar, Lx. fra Jonstrup 1814 med Udmærkelse, † 1855. Visitats 1824: mg. mg? ug. mg. — Storm var en evnerig og dygtig Lærer, bl. a. for Dattersønnen Zakarias Nielsen (Forfatteren). Degn Aagaard døde 1822, 84 Aar gammel. Saa nedlagdes Degnekaldet helt.

2. Næsby Skole.

Næsby's første Skoleholder, *Gregers Steensgaard*, døde

1727, og Hr. *Kiøp* til Heininge Sognekald mente nu, at det var hans Tur at foreslaa Skoleholder, idet Børnene fra Heininge plejede at søge til Næsby Skole (D. Sk.). Det var dog helt hen i Vejret, for Heiningebørnene kom her frivilligt, men skulde ellers gaa til Holmstrup og Store Valby Skoler. — *Sigvard Seyer*, Stud. Bergen 1717, † 1747, havde forhen „undtagen i 1½ Aar stedse tjent hos adskillige brave Folk som Informator for deres Børn, og dette i 11 samfulde Aar upaaklagelig, og siden den Tid ved adskillige smaa Forretninger og Konditioner søgt mit Ophold, er nu 29 Aar gl., har Kone og 3 umyndige Børn“, fortæller han i sin Ansøgning. — *Christopher Bidstrup*, se Stillinge. — *Frederik Bormet* udviste Flid i Embede, Føjelighed mod alle og i alle Maader kristelig Opførsel, og han forrettede Degnets Embede i dennes Svaghed, † 1765.

Hans Winsløv, fh. Solbjerg Skole, † 1769, Svigersøn af Provst Meyer, Ørslev, indstilledes vel af Hr. Torm til Embedet, men kun uvilligt og for ikke at støde Provsten. Meget fiffigt fandt han paa at indstille 2 Ansøgere til i Vished om, at en af disse bedre kvalificerede vilde sejre under Examinationen. Provst og Amtmand forstod den jo nok og examinerede kun Winsløv. Den ler bedst, som ler sidst, og det regnede ned med Spottegloser over Hr. Torm som Fiffikus. Derved irriteredes Torm saa stærkt, at han paa utilbørlig Maade udtalte sig om Amtmandens Rolle som Censor. Bispemaaatte da efter Amtmand *Løvenørns* Anmodning forøge Torms Smerte med en Næse.

Adam Ditlev Holberg og *Peder Hylle*, se Stillinge. Ved Biskop *Ludvig Harboes* Ankomst til Stillinge Præstegaard den $15/8$ 1775 forsømte Hylle at møde for med underdanigt Buk at aflevere Skolens Mandtal. Han stod da paa Forhaand i Unaadens Tegn hos den høje Bisp, og da hans Skolebørn den paafølgende Dag udeblev fra Visitatsen i Kirken, trak det tungeste Uvejr over den arme Skolemesters Hoved. Han erklærede sig uskyldig i dette og havde altid „raadet og formanet Børnene til Skolesøgning for at gennemgaa deres Kristendom... Grunden til Ude-

blivelsen var sikkert den bestandig stærke og skyllende Regn, der faldt om Formiddagen, der vel holdt Børnene tilbage, men ikke mig, som længe havde været i Beredskab at anføre mine Faar og Lam for Bispen, men at de ikke fulgte og i bestemte Orden (med Skoleholderen i Spidsen) efter kristelig Skoleskik, som jeg altid fra min Side holder hellig, det kan umulig enten for Guds Dom eller høje Øvrighed tilregnes mig“. Efter 11 Aars Tjeneste kunde han vel have paadraget sig „min Øvrigheds Uhyld eller Ugunst“, men han havde snarere „fortjent Naade for min tro og flittige Information... og i berørte Aar har været fuldkommen Stud. og Katheketa i min Skole og med al Flid og Troskab stræbt af al Kraft at forbedre mine Disciple saavel i Lærdom som i skikkelige og omstændige Sæder efter Religionen, alt efter Principia i Catechismo... Vankundigheden kan umulig tillægges Skolemesteren, siden samme viser sig af Forældres og Børns stridige Forhold imod en Skoleholder, thi formedelst Børnenes behøvende Gave-Gerning hjemme staar det ikke til Skolemesteren at drage Børn til Skole, og Fremturen derudi foraarsager Børnenes slette Fremgang...“ Se Store Valby Skole.

Cort Johan Spjellerup 1775-80. — *Niels Boder Kaarsberg*, ust., kaldedes 1789 til Degn og Skoleholder i Magleby. Fremgangen var i 1789 ikke stor. Adskillige havde dog antageligt Begreb om Børnelærdommen og kunde vel gøre Rede derfor. Men den største Del røbede Forsømmelse. I Boglæsning havde man ikke den fuldkomneste Færdighed. Kaarsberg katekiserer nogenledes og er ikke uskikket til at undervise, naar han vil gøre sig Umage. — Forud for Visitatsen i Løve Herred anmodede Bispen Amtmand *M. H. Løvenskjold* om at „lade alle Vedkommende i Herredet alvorligen formane og tilholde, at de under den fastsatte Straf lader deres Tjenestefolk og Børn møde i Kirkerne og Skolerne til Overhøring af Bispen“. Det gjorde Amtmanden og tilsagde Bispen eventuelle Overtræderes Afstraffelse.

Martin Crofas, fh. Discipel i Slagelse Latinskole, 1789-

1830. Visitats 1801: En stor Mængde Børn var forsamlet, mange deriblandt svarede vel af Lærebog baade med godt Begreb og skikkelig Færdighed. Ogsaa blev der svaret med temmelig Indsigt af Katekismus. Man læste for det meste godt i Bog. Nogle skrev. Bibelhistorie var ikke ukendt. Mange havde læst Salmer af den nyeste Salmebog. Crofas underviser med Troskab og Flid. Han katekiserer antagelig og synger godt. 1813: 100 Børn. 1824: Med Næsby Skole var jeg, hvad Læsning, Skrivning og Hovedregning angaar, ej utilfreds. Men i Katekisation fandt jeg den aldrende Lærer Crofas svag. — Crofas og hans Hustru optoges 1830 paa Slagelse Hospital. — *H. Melchior Christensen* efterfulgte.

KILDER

Rigsarkivet: General-Kirkeinspektoratets Visitationsberetninger — Regimentssskriveren for Antvorskov Distrikt — Den store Skolekommission — Geheimeraad Chr. Brandts Arkiv — Universitetsmatrikulen — Højesterets Slutningsbog — Folketællinger.

Landsarkivet: Af Bispearkivet: Indkomne Sager — De danske Skoler — Herredsbogen — Visitatsbøger — Antvorskov Amt — Sorø Amt. — Endvidere: Slagelse Hospital, Gejstlig Skifteret, Landsretten, Sognearkiver med Kirkebøger.

Trykte Kilder: Vibergs Præstehistorie, A. Petersens Degnehistorie, Hoffmanns Fundationer, Traps Danmark.

Biskoppernes Visitatsudtalelser stammer fra General-Kirkeinspektoratets Arkiv (før 1800) og fra Bispearkivet (efter 1800). Der fortælles uforbeholdent om Menighedens aandelige Kaar, mens Bispens Paategning i Præstens Embedsbog (*liber daticus*) ofte er nænsomt affattet, formentlig for at bøde paa et eller andet uheldigt Forhold, der kan hemme Præsten i hans Gerning, eller maaske en Kvittering til Husmoderen for ydet Gæstfrihed. — Et Eksempel:

General-Kirkeinspektoratets Arkiv. Af P. Herslebs Generalia for 1745: Det sletteste Kald i Kundskab var Aversi-Thestrup, saa og St. Ibs-St. Jørgens...

L. Harboes Visitats i Aversi-Thestrup d. $\frac{5}{8}$ 1751: Hr. Hans Chr. Nimb, stor Melancholichus, prædikede over Rom. 8,35. Børn sludderagtige, en stor Del vankundige. Nogle lidet bedre. Degnen kathekeriserer skikkelig.

Libre daticus: Anno 1751, den 5. August visiterede jeg i Aversie Kirke, hvor og Ungdommen fra Theestrup indfandt sig. Gud lægge sin Velsignelse til Lærerens (Præstens) Arbejde, at derved saavel de Voxne som Børn maae komme til Sandheds Erkiendelse, og styrkes i den, som er vor Troes Begyndere og Fuldkommere. Ludvig Harboe.

I Teksten er ved efterfølgende Forkortelser indskudt Oplysninger om Kilden, hvor denne ikke umiddelbart kan udledes af Indholdet.

A.A. = Antvorskov Amt.

Bp. = Bispearkivet, indkomne Sager.

D. Sk. = De danske Skoler.

Hd. = Herredsbogen.

Kb. = Kirkebog.

S. A. = Sorø Amt eller Amtsskoledirektion.

Sg. = Sognearkiv.

Nogle Citater i Forordet stammer fra General-Kirkeinspektoratet og Den store Skolekommission.

PERSONALREGISTER

- Aagaard, Jacob, „Adjunkt“, 129 flg.
„ Jens, Degn og Skoleholder,
123, 129 flg.
- Africanus, Fred. P. Svane, Degn og
Skoleholder, 109, 118
- Ambus, Chr. Philipsen, Skoleholder,
51
- Andersen, Kjeld, Kirkesanger og Sko-
lelærer, 63, 65
- Anthon, Anders, Kirkesanger og Sko-
lelærer, 110
- Arngrimsen, Poul, Skoleholder, 109,
124
- Astrup, Godsejer, 106
- Baade, Mickael Falck, Kirkesanger
og Skolelærer, 33
- Balle, A. S., Præst, 124, 125
„ Nic. Edinger, Biskop, 9, 10,
12, 18, 73, 88, 93 flg., 115, 119,
123, 132
- Bang, Andr. Chr., Skoleholder, 116
„ Jørgen, Præst, 45
- Barchmann, Johannes, Skoleholder,
116
- Barfoed, H. C. Th., Kateket og Første-
lærer, 49
- Barscher, Johan, Provst, 16, 66, 79, 88
- Bastholm, Hans, Præst, 29 flg., 71, 75
- Baun, Niels Chr., Kirkesanger og
Skolelærer, 85
- Bech, Forvalter, 64
„ Jac. Clausen, Skoleholder, 98
- Beckmand, Herman Dom., Provst,
18, 100
- Beckmann, Henrik, Præst, 20 flg.,
35 flg., 75
- Benzon, Jørgen, Skoleholder, 57
- Bernekov, Helleborg Kirstine, Gods-
ejer, 34
- Berregaard, Chr., Amtmand, 16, 79
- Beyer, Skolelærer, 76
„ Amtsprovst, 33
- Bidstrup, Christopher, Skoleholder,
127, 131
- Biering, Peder P., Skoleholder, 67
- Bigum, M. A., Skolelærer, 49 flg.
- Bishop, Peter, Degn og Skoleholder,
44, 114, 121
- Bisserup, Jens, Skolelærer, 76, 110
„ Rasmus, Skoleholder, 68 flg.
- Block, Niels, Skoleholder, 79
- Boeslund, Ivar, Provst, 39, 59 flg.
- Borch, Conrector, 69
- Bormet, Frederik, Skoleholder, 131
„ Poul Fred., Kirkesanger og
Skolelærer, 85
- Braem, Johan, Præst, 53
- Brandt, Andreas, Skoleholder, 67
„ Chr., Geheimeraad, 88
„ Rm., Degn og Skoleholder, 53
- Brasch, Joh. Jac. Reichwein, Skole-
holder, 101
- Breson, Joh. Christopher, Skolehol-
der, 67

- Breum, Peter, Skoleholder, 123
 Brorson, Hans Adolph, Biskop, 7, 8, 10
 Bruun, Constantin, Etatsraad, Gods-
 ejer, 63 flg., 96, 103, 104, 107
 Bruun, Jacob, Skoleholder, 53
 „ Oluf, Godsejer, 34, 42
 „ Peter Chr., Degn og Skole-
 holder, 53 flg., 79, 88
 Bruun, Rasmus, Præst, 67
 Buch, M., Præst, 64
 Byberg, Bartholemæus, Præst, 126,
 127
 Castenschiold, J. H. V., Kammerherre,
 78
 Castenschiold, J. F., Godsejer, 78 flg.,
 88 flg., 92 flg., 111 flg., 116, 128 flg.
 Christensdatter, Maren, 50
 Christensen, Peder, Godsejer, 40
 „ Hans Melchior, Kirke-
 sanger og Skolelærer, 133
 Christian VI, 5
 Clausen, Claus, Kirkesanger og Skole-
 lærer, 102 flg.
 Crofas, Martin, Skoleholder, 129, 132
 flg.
 Dernath, von, Greve, 63, 102, 105
 Dorscheus, Andr. (Johs.), Skolehol-
 der, 39
 Dyrchop, Hans, Skoleholder, 113
 Eggers, Chr., Godsejer, 54, 123, 124
 Ehlers, Otto Chr., Skoleholder, 111
 Eickstedt, Hans Henrik, Godsejer, 112
 Ejdel, Jens Josva, Skoleholder, 108
 Ejler, Henrik, Præst, 103
 Ejlertz, J. J., Degn, 103
 Enevoldsen, Peder, Kirkesanger og
 Skolelærer, 110
 Ermandiger, Hans Henrik, Godsejer,
 42
 Eybye, Niels, Kirkesanger og Skole-
 lærer, 38
 Faber, Axel, Degn, 61 flg.
 Falch, Peter, Skoleholder, 109
 Fjeldsted, Niels, Skoleholder, 123
 Flindt, Magnus, Skoleholder, 46
 Fogh, Godsejer, 19
 „ Hans, Godsejer, 109
 Frederik IV, 5, 81
 Friis, Møller, 33
 „ Henrik, Skoleholder, 34
 „ Rasmus Corneliussen, Skole-
 holder, 111
 Friis, Søren Vilhelm, Skoleholder, 34
 Fryd, Mads, „Adjunkt“, 18
 „ Ole, Skoleholder, 34
 „ Peter Hansen, Skoleholder, 34
 Fuglsang, Præst, 76
 Fæster, Christian, Skoleholder, 113
 „ Didrik, Matematiker, 18
 „ Jens, Degn og Skoleholder,
 17, 113, 115
 Fæster, Niels, Degn, 113, 115
 Gersdorff, Nicolas v., Stiftsbefalings-
 mand, 16
 Gjellerup, Præst, 50
 Glob, Poul, Skoleholder, 97
 Gottschalck, Magister, 69
 Greiersen, Jacob Chr., Skolelærer, 50
 Grøn, Andreas, Pogelærer, 104
 Grønvald, Holger, Skoleholder, 39
 Grønvold, Mathias, Skoleholder, 128
 Guldberg, Niels, Skoleholder, 108
 Gynter, Jockum, Præst, 115, 117 flg.
 Gyrsting, Simon Petrus, Skoleholder,
 79
 Haagensen, Bartholemæus, Skolehol-
 der, 98
 Hager, Christen, Skoleholder, 108
 „ Jacob, Degn og Skoleholder, 90
 Hammer, Peter Christopher, Skole-
 holder, 110
 Hammond, Ejler, Præst, 69, 70, 89
 Hansen, Hans, Skoleholder, 35
 „ Lars, Kirkesanger og Skole-
 lærer, 124
 Hansen, Mads, Skoleholder, 31, 35 flg.
 „ Niels, Kirkesanger og Skole-
 lærer, 110

- Harboe, Ludvig, Biskop, 18, 83, 131, 134
- Harboe, Ole, Skoleholder, 109
- Harder, Augustinus, Kirkesanger og Skolelærer, 115
- Harder, Jacob, Degn, 88, 115, 117
- Heerfordt, Jacob, Præst, 18
- Hegelund, Peder, Skoleholder, 121
- Helt, Justitsraad, Kirkeinspektør, 98
- Helverschou, Isaac, Skoleholder, 116, 119
- Helverscou, Jacob, Skoleholder, 110
- Hersleb, Peder, Biskop, 5, 16, 18, 59, 117, 134
- Hersted, Iver Nielsen, Degn og Skoleholder, 19 flg., 33
- Hertz, J. M., Præst, 29, 48
- Hilarius, Daniel Johs., Degn, 58, 60
- „ Love, Skoleholder, 62
- Hillerfeldt, Johan Frederik, Skoleholder, 34, 35
- Hobroe, Henrik, Skoleholder, 34
- Hochland, Christian, Skoleholder, 98
- Holberg, Adam Ditlev, Skoleholder, 89, 95, 114, 128, 131
- Holberg, Ludvig, Forfatter, 40, 78
- Holstein, Fred. Adolph, Greve, 14
- Hylle, Peder, Skoleholder, 83, 128, 131
- Høfding, Hører, 69
- Høystруп, Hans Hansen, „Adjunkt“, 18, 34
- Ibsen, Peter, Skoleholder, 116
- Jacobsen, Jacob, Kirkesanger og Skolelærer, 112
- Jansen, Parykmager, 75
- Jellings, Jørg., Kone, Pogelærerinde, 68
- Jelstrup, Madame, Læremoder, 75
- Jensdatter, Ane Marie, Pogelærerinde, 112
- Jensen, Major, Godsejer, 107
- Jensen, C. V., Degn, 112
- „ Ole, Indsiddet, 37
- „ Peder, Kirkesanger og Skolelærer, 85
- Jensen, Seyer, Kirkesanger og Skolelærer, 52
- Jesper, Avlskarl, 37
- Jessen, Organist, 43
- Johansen, Andreas, Skoleholder, 46
- Jonason, Hans, Degn og Skoleholder, 18
- Jørgensen, Albert, Gaardfæster, 20
- „ Anders, Kirkesanger og Skolelærer, 90
- Jørgensen, Andreas, Skoleholder, 123 flg.
- Jørgensen, M., Pogelærer, 112
- Kaarsberg, Niels Boder, Skoleholder, 132
- Kiæp, Hans, Kapellan, 66, 85, 131
- Kierulff, Peter, Præst, 99 flg.
- „ Peter, Skoleholder, 97
- „ Rasmus, Kapellan, 29
- Klagenberg, R. J., Borgmester, 48
- Kliim, Andreas, Kirkesanger og Skolelærer, 85
- Klixbøl, Chr. Fred., Skoleholder, 60
- Kløhn, Jens Poulsen, Degn og Skoleholder, 32, 33
- Knudsen, Gunnar, Magister, Kontorchef, 14
- Knøphler, Johan, Skoleholder, 53
- Koenig, Gerhard Fred., Degn og Skoleholder, 27 flg.
- Koenig, Vilh. Elias Tittot, Kirkesanger og Skolelærer, 107
- Koes, Fr., Finansraad, Godsejer, 62, 80
- Korff, H. K., f. Bernekov, Fru, Godsejer, 34
- Kraft, Peter, Provst, 20
- Kretzmer, Johan Peter, Skoleholder, 102
- Kræfting, Jacob Hansen, Skoleholder, 97
- Kühl, Axel, Kirkesanger og Skolelærer, 46, 106
- Kysing, Søren, Kirkesanger og Skolelærer, 96

- Lange, Løjtnant, 68
 „ Hans, Præst, 129, 130
- Larsen, Jacob, Kirkesanger og Skolelærer, 63, 65
- Larsen, Jørgen, Husmand, 106
- Lemvig, Jacob, Provst, 31, 63, 102 flg.
- Liebst, Lave, Degn, 113
- Lilballe, Samuel, Kirkesanger og Skolelærer, 62 flg.
- Lindenblad, C. S., Degn, 125
- Loos, Christian, „Adjunkt“, 44
 „ Frederik, Degn og Skoleholder, 44
- Lorentsen, Skoleholder, 46
- Lovesøn, Peder, Skoleholder, 57 flg.
- Lund, Christen, Skoleholder, 79
 „ C. V., Præst, 68, 70, 94
 „ Joh. Christopher, Klokker og Skoleholder, 68 flg.
- Lütken, Otto, Skoleholder, 70
- Læssøe, Degn, 39
- Løvenørn, Frederik de, Amtmand, 41, 81 flg., 98, 101, 111, 131
- Løvenskjold, M. H., Amtmand, 132
- Marse, Johan, Skoleholder, 122
- Mehl, Mogens, Kapellan, 29
- Meyer, Provst, 131
- Mogensen, Ulrik, Godsejer, 51
- Molberg, Skolelærer, 49
- Moll, Joh. Ludvig, Kirkesanger og Skolelærer, 65
- Mortensen, Hans, Kirkesanger og Skolelærer, 85
- Motzfeldt, Andreas, Skoleholder, 121
- Munthe, Seminarielærer, 13
- Musted, Jørgen, Skoleholder, 91
- Mynster, J. P., Biskop, 125
- Münter, Fr., Biskop, 18, 49, 50, 76
- Møller, C. E., Kirkesanger og Skolelærer, 110
- Møller, Jørgen, Skoleholder, 126
 „ Niels Ivarsen, Skoleholder, 68, 91 flg., 115
- Møller, Peder Nicolaj, Skoleholder, 111
- Mønster, Hans Peder, Amtsprovst, 13, 31, 32
- Neergaard, de, Godsejer, 33
- Nielsen, Hans, Anneksbonde, 64
 „ Hans, Gaardmand, 89
 „ Jens, Kirkesanger og Skolelærer, 90
- Nimb, Hans Chr., Præst, 134
- Nissen, Isach, Degn og Skolelærer, 46, 50
- Nyborg, Anders, Degn og Skoleholder, 52
- Nørlund, Poul, Dr. phil., Direktør, 14
- Olsen, Anders, Kirkesanger og Skolelærer, 117
- Olsen, Mads, Kirkesanger og Skolelærer, 112
- Olsen, Niels, Kirkesanger og Skolelærer, 55
- Olsen, Peder, 128
- Olufsen, Daniel Dinys, Skoleholder, 126
- Paulli, Daniel, Præst, 97
- Pedersen, Chr. Franck, Skoleholder, 35
- Pedersen, Ole, Kirkesanger og Skolelærer, 112
- Pedersen, P., Gaardfæster, 64
 „ Simon, Skoleholder, 34
- Peitersen, Peiter, Pogelærer, 112
- Pestalozzi, Pædagog, 73 flg.
- Petersen, Johan Andr., Kirkesanger og Skolelærer, 39, 42
- Petersen, Peter, Kirkesanger og Skolelærer, 64
- Platou, Kapellan, 70
- Plum, Claus, Præst, 53
 „ Frederik, Provst, 28 flg., 46 flg., 54, 65, 71, 75, 90, 123
- Pontoppidan, Erik, Slotspræst, 5
- Poulsen, Mandrup, Kirkesanger og Skolelærer, 110

- Prom, Bertil, Degn og Skoleholder, 44
- Prøch, Gisilla, Baronesse, 51
- Prøstgaard, Morten, Godsejer, 20
- Rackløv, Peter Helt, Kapellan, 43
- Rasmussen, Hans, Skoleholder, 63
- " Hans, Skoleholder, 125
- " Jens, Kirkesanger og Skolelærer, 38
- Rasmussen, Niels, Gaardmand, 38
- " Ole, Kirkesanger og Skolelærer, 33
- Ravn, Rasmus, Skoleholder, 68
- Reenberg, Emanuel, Skoleholder, 102, 105
- Reiersen, Legator, 75
- Reventlow, C. D., Greve, 11
- " J. L., Greve, 11
- Riis, Peter Uldahl, Kapellan, 77
- Rindtler, Godsejer, 19
- Ringel, Niels, Skoleholder, 67
- Rochow, Fr. Eberhardt, Godsejer, 74
- Rold, Peder, Præst, 43, 44
- Romsgaard, Andreas, Degn og Skoleholder, 97, 118, 127
- Ronnenberg, Klokker, 72, 76
- Rossing, Skoleholder, 35
- Rostgaard, C., Amtmand, 57, 58
- Rousseau, Pædagog, 74
- Roy, Adam, Skoleholder, 91
- Rummel, Fred. Nicolaj, Kirkesanger og Skolelærer, 90
- Runge, Hans, Skoleholder, 39
- Ryge, Simon, Skoleholder, 113, 128
- Sandruue, Ivar Boeslund, Skoleholder, 39, 41
- Sandruue, Ole, Skoleholder, 57
- Saxtorph, Chr., Kapellan, 55
- Schierbeck, Jens Chr., Skolelærer, 76
- Schimmelmann, H. E., Greve, 11
- Schnabel, Povl, Godsejer, 42
- Schou, Hans, Skolelærer, 75, 77
- Schrøder, Henrik, Skoleholder, 39
- Schwartz, Hans, Skoleholder, 113
- Schwermann, Johan, Godsejer, 39 flg., 52
- Schyth, Christen, Degn og Skoleholder, 46
- Schyts, Ridefoged, 67
- Schønheyder, C. F., Kateket og Førstelærer, 49
- Seidelin, Poul, Ritmester, 104
- Seyer, Sigvard, Skoleholder, 131
- Siir, Vikar, 96
- Simonsen, Simon, Skoleholder, 46, 48
- Skovnsgaard, Gadebetjent, 75
- Smidt, Skoleholder, 57
- " Skolelærer, 75
- Spjellerup, Cort Johan, Skoleholder, 80 flg., 132
- Stampe, Frants Thestrup, Præst, 67
- Stæuning, Peder, Skoleholder, 116
- Stæemann, Poul Chr., Amtmand, 28, 30, 72
- Steensgaard, Gregers, Skoleholder, 130
- Stephansen, Skoleelev, 70
- Storm, Hans, Præst, 114, 116
- " Jens Olsen, Kirkesanger og Skolelærer, 130
- Strøm, Seminarielærer, 73
- Svane, Bertil, Skoleholder, 128
- " Elias, Præst, 108
- " Fred. P. (Africanus), Degn og Skoleholder, 109, 118
- Svaning, Christopher M., Degn, 85
- Svansholm, Niels J., Skoleholder, 35
- Svælla, Tolle, Degn og Skoleholder, 119
- Sæby, Sander, Degn, 122, 124
- Sørensen, Frederik, Kirkesanger og Skoleholder, 42
- Tetens, Gerhard, Biskop, 12
- Thejlggaard, Rasmus, Skoleholder, 98 flg.
- Therkelsen, Hans, Skoleholder, 115
- Thillerup, Jens, Præst, 98
- Thorlitz, Joh. Henrik, Skolelærer, 72, 73

- Thune, Frederik Chr., Skoleholder, 46
 Thygesen, Hans, Skolelærer, 73, 75
 Todberg, Niels Jensen, Skoleholder, 54
 Top, Didrik, Provst, 69, 70, 94, 95
 Torm, Ulrik, Provst, 127, 128, 131
 Toxverdt, Chr., Godsejer, 39
 Trustrup, Jens R., Kirkesanger og Skolelærer, 119
 Trælund, Christen, Skoleholder, 91
 Tuxen, Hans, Degn, 89, 94, 128
 „ Søren, Provst, 98, 121 ilg.
 Ungermann, Peter Thomas, Skoleholder, 67
 Wahl, Jens, Kapellan, 86
 Valentin, Købmand, 38
 Vassmer, Cort, Præst, 109, 111
 Wegner, Hans Nielsen, Degn, 87
 Wichmann, Christen, Skoleholder, 67
 Vieth, I. G., Provst, 80 flg., 114
 Wiger, Hans, Skoleholder 110
 Wilgaard, Holger, Degn og Skoleholder, 119
 Winsløv, Hans, Skoleholder, 131
 Winther, Chr. Henr. Luja, Skoleholder, 111
 Vinther, Niels Chr., Degn, 111, 112
 Visbye, Johs. Jensen, Klokker og Skolelærer, 76, 77
 With, Foch, Provst, 58
 Wium, Abraham H., Kirkesanger og Skolelærer, 75, 96
 Wohnsen, Dan, Kapellan, 53
 Wolker, Carl Peter, „Adjunkt“, 129
 Wøldike, Rector, Professor, 69
 Ørsted, Christian, Præst, 66
 Østrup, Johan Peter, Kateket og Førstelærer, 77

SKOLERNE

	Side
Boeslunde	17
Frølunde	54
Gerlev	63
Gryderup	38
(Gudum)	117
Heininge	85
Hemmeshøj	125
Holmstrup	91
Hulby	51
Kirke Stillinge	126
Korsør	43
Lille Valby	84
Lundforlund	57
Nørdrup	113
Næsby	130
Slagelse	66
Slotsbjergby	97
Sludstrup	104
Sorterup	108
Store Valby	78
Sønderup (nørre)	115
„ (sønder)	33
Taarnborg	52
Vedbysønder	110
Vemmelev	121

INDHOLD

	Side
Forord	5
Slagelse Herred	15
I. Boeslunde Sogn	17
II. Korsør og Taarnborg Sogne	43
III. Lundforlund og Gerlev Sogne	57
IV. Slagelse By, St. Mikkels Landsogn, Heininge Sogn og St. Peders Landsogn	66
V. Slotsbjergby og Sludstrup Sogne	97
VI. Sorterup og Ottestrup Sogne samt Kindertofte Sogn af Alsted Herred	108
VII. Sønderup og Nordrup Sogne samt Gudum Sogn	113
VIII. Vemmelev og Hemmeshøj Sogne	121
IX. Stillinge Sogn	126
Kilder	134
Personalregister	136
Skolerne	142
<i>Supplement</i>	<i>141,</i>